

”Kukaan ei halua suojella sitä mitä ei tunne”
- ympäristökasvatuksen näkökulmia
päivähoitoon

Salmela, Janni

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

”Kukaan ei halua suojella sitä mitä ei tunne”

- ympäristökasvatuksen näkökulmia päivähoitoon

Janni Salmela
Sosiaalian koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2011

Salmela Janni

”Kukaan ei halua suojella sitä mitä ei tunne”- ympäristökasvatuksen näkökulmia päivähoitoon

Vuosi	2011	Sivumäärä	88
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuottaa ohjausmateriaalia päiväkodin ympäristökasvatuksen tueksi 3-5-vuotiaiden lasten ryhmään. Työn tavoitteena on saada lapset ottamaan huomioon luonnon kauneus ja saada heidät kiinnostumaan ympäristöstä.

Työ jakaantuu teoreettiseen ja toiminnalliseen osuuteen. Teoreettisessa osuudessa kuvaan monipuolista ympäristökasvatusta ja sen toteuttamista teorian valossa. Työn toiminnallisena osuutena tuotin ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman yhteistyöpäiväkotiin Kanta-Hämeeseen.

Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman tarkoituksena on toimia ympäristökasvatuksen tukena päiväkodin arjessa. Sen pohjana toimivat varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt lapselle ominaiset tavat toimia sekä tutkiva oppiminen ja lapsilähtöinen työote. Vuosisuunnitelma sisältää monipuolisia ympäristökasvatuksellisia toimintatuokioita. Vuosisuunnitelmaa voivat sovelletusti käyttää myös muut päiväkotiryhmät.

Opinnäytetyöni aikana ohjasin yhteistyöpäiväkodin 3-5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä seitsemän ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman toimintatuokiota. Toiminnan tavoitteena oli saada käytännön kokemusta ympäristökasvatuksen toteuttamisesta ja onnistumisesta kyseisessä ryhmässä.

Havaintojeni perusteella ympäristökasvatusta voi toteuttaa näinkin pienien lasten kanssa. Myös lasten kiinnostus ympäristöä kohtaan heräsi selvästi. Omien kokemusten ja havaintojen mukaan suosittelen toimintatuokiopainotteista toteutusta ja pienryhmien käyttöä vastaavallisessa toiminnassa.

Asiasanat: varhaiskasvatus, ympäristökasvatus, kestävä kehitys

Salmela Janni

“No one wants to protect what they don’t know” - Views to environmental education in day care

Year	2011	Pages	88
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to produce guidance material to support implementation of environmental education in a day care center. The aim of the thesis was to make children pay attention to the beauty of the nature and make them interested in the environment.

The thesis consists of a theoretical and functional part. In the former I describe versatile environment education and how to implement it in practice. For functional part I developed a year plan for environmental education. The year plan was made for a group of 3-5-year-olds in a day care center in Kanta-Häme. Co-operation day care group was for 3 to 5 year-olds’ day care group.

The purpose of the environmental education year plan was to support environmental education in day care. I created the plan by applying the goals of early childhood education schemes, inquiry learning and child centred approach. The year plan includes versatile environmental active sessions. It can also be used by other day care groups.

During the process, I directed seven active sessions of the environmental education year plan in the 3 to 5 year-olds day care group. The aim was to achieve experience of environmental education in practice and to see how it would succeed in that group.

I noticed that it is possible to have environmental education in a day care center for 3 to 5-year-olds and that child are interested in nature. In my experience and by my notices, I recommend active sessions and use of small groups in realizing environmental education in day care.

Key words: early childhood education, environmental education, sustainable development

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyöni tausta ja tarkoitus	7
3	Ympäristökasvatus	9
3.1	Kestävä kehitys	9
3.2	Opinnäytetyöt aiheesta	10
4	Ympäristökasvatuskansion suunnittelua ohjaavat näkökulmat	13
4.1	Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa	14
4.2	Tutkiva oppiminen	15
4.3	Lapselle ominaiset tavat toimia	16
4.4	Lapsilähtöisyys	19
4.5	Luontoläheisyys päivähoidossa	19
5	Prosessin kuvaus	22
6	Toimintatuokioiden toteuttaminen	24
6.1	Satu puista ja vuodenajoista	24
6.2	Nukketeatteri Lulla-pupusta ja surullisesta ystävästä	25
6.3	Kierrätysinfo	26
6.4	Kierrätysmateriaalista akvaarion askartelu	28
6.5	Talvinen metsäretki Metsämörriin metsään	29
6.6	Satujumppa	32
6.7	Jokamiehen oikeudet -passi	32
7	Arviointi	34
8	Pohdinta	39
	Lähteet	42
	LIITE 1 Palautelomake	45
	LIITE 2 Lupa vanhemmilta	46
	LIITE 3 Tutkimuslupahakemus	47
	LIITE 4 Toimintasuunnitelma	48
	LIITE 5 Isovanhempien päivä	50
	LIITE 6 Satujumppa	51
	LIITE 7 Rentoutus	52
	LIITE 9 Viikon henkilö	54
	LIITE 10 Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma	55

1 Johdanto

Opinnäytetyöni käsittelee ympäristökasvatuksen toteuttamisen näkökulmia päiväkodissa. Ympäristökasvatus on yhteiskunnallisesti tärkeä ja merkityksellinen aihe (ks. Cantell 2004; Maailman Luonnon Säätiö 2009, 2010a & 2010b). Ilmastomuutos, vesipula ja lajien häviäminen ovat todellisia uhkia maailmassa. Monipuolisen ympäristökasvatuksen todetaan vahvistavan lapsen suhdetta luontoon ja ohjaavan lasta kohti kestävästä kehitystä tukevaa elämäntapaa. Lapsia tulee kannustaa tutustumaan ympäristöönsä ja toimimaan sen puolesta aktiivisesti. (Maailman Luonnon Säätiö 2011.) Ympäristökasvatuksen tarve nousee myös ympäristösuojelulaista (Ympäristönsuojelulaki 86/2000), jonka tavoitteena on torjua ilmastonmuutosta ja tukea kestävästä kehitystä. Lisäksi lain tavoitteena mainitaan terveellisen, viihtyisän sekä luontotaloudellisesti kestävän ja monimuotoisen ympäristön takaaminen ja luonnon varojen kestävä käytön edistäminen. (Ympäristönsuojelulaki 86/2000.)

Ensisijainen syy aiheen valintaan oli työelämälähtöisyys, josta kerron seuraavassa luvussa lisää. Tämän lisäksi olin henkilökohtaisella tasolla kiinnostunut ympäristöstävällisestä elämäntavasta. Opinnäytetyöni raportissa kuvaan aluksi työn taustaa ja tarvetta, jonka jälkeen kerron ympäristökasvatuksesta teoreettisesti sekä yleisellä tasolla että varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Lisäksi kerron miten ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma rakentuu teoriapohjan perusteella. Työssäni pyrin tuomaan ympäristökasvatuksen ja sen merkityksen jo varhaiskasvatuksessa esille. Nojaan työssäni kestävästä kehityksen näkökulmaan, tutkivaan oppimiseen sekä lapsilähtöisen työotteen hyödyntämiseen. Toiminnassa korostan erityisesti luonnon kokonaisvaltaista havainnointia sekä kierrätykseen liittyviä teemoja.

Työni toiminnallinen osuus on ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman kehittäminen yhteistyöpäiväkodin 3-5-vuotiaiden ryhmään. Vuosisuunnitelman tarkoituksena on toimia päiväkodin ympäristökasvatuksen tukena, josta löytyy helposti ja nopeasti ympäristökasvatuksellisia toimintatuokioita. Kasvattajat voivat käyttää sitä lapsiryhmän kehitystason mukaan ja syventää sen teemoja arjessa lapsilähtöisesti. Vuosisuunnitelman sisällöt on kehitetty ympäristökasvatuksen tavoitteiden perusteella ja lapselle ominaisista toimintatavoista. Vuosisuunnitelma on suunniteltu kuukausi kerrallaan. Suunnittelussa on hyödynnetty vuodenaikoja. Kesäkuukaudet jäävät tarkoituksella avoimiksi lapsilähtöiselle toiminnalle. Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma kuvitetaan ja se tehdään kansiomuotoon (LIITE 10). Työni arviointi perustuu yhteistyöpäiväkodin kasvattajilta pyytämäni kirjalliseen palautteeseen sekä omaan ammatilliseen kasvuun liittyvään arviointiin.

2 Opinnäytetyöni tausta ja tarkoitus

Tutkimukset osoittavat, että mitä enemmän yksilön lähiympäristössä on luonnon elementtejä, sitä parempi terveydentila ja toimintakyky yksilöllä on. Luonnolla on myös stressiä helpottava vaikutus, joka näkyy tunteissa, käyttäytymisessä ja fysiologisissa toiminnoissamme. Lisäksi luonto rauhoittaa ja sillä on virkistävä vaikutus. Luonnon estetiikka lisää hyvinvointia. Aktiivinen ja houkutteleva ympäristö houkuttelee arkiliikunnan pariin. Luonto vaikuttaa tutkitusti meihin kaikkiin positiivisesti. (Ahlqvist, Ahokas, Apponen, Hedman, Kekki, Mattila, Mikkola, Oilinki, Peltomaa, Rytkönen & Seitola 2008, 490.)

Ajatus opinnäytetyön tekeminen tästä aiheesta heräsi, kun eräässä päiväkodissa valittiin toimintakauden ohjaavaksi teemaksi luonto. Luontoteeman kautta nousi kehittämistarve ohjausmateriaalille luonto- ja ympäristökasvatuksen toteuttamisen tueksi päiväkodin 3-5-vuotiaiden lasten ryhmään. Työni tarkoituksena on tuottaa ohjausmateriaalina ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma päivähoidon kasvattajien käyttöön. Vuosisuunnitelman pohjana toimivat ympäristökasvatuksen tavoitteet sekä lapselle ominaiset toimintatavat (ks. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Työn tavoitteena on palvella ympäristökasvatuksen tavoitteiden saavuttamista lapsuudessa eli saada lapset huomaamaan luonto, sen kauneus ja mielenkiintoisuus (ks. Nordström 2004; Houtsonen 2004).

Työni teoreettinen osuus koostuu ympäristökasvatuksen monipuolisesta kuvaamisesta, lapselle ominaisista toimintatavoista, tutkivasta oppimisesta ja lapsilähtöisestä työotteesta. Toiminnalliseksi osuudeksi tuotan ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman (LIITE 10) nimeltään ”Luontomatka Lullan kanssa” (Lullalla viitataan vuosisuunnitelman maskottiin, Lulla-pupuun). Vuosisuunnitelma koostuu erilaisista ympäristökasvatuksellista toimintatuokioista, joiden sisällöt kumpuavat teoreettisesta viitekehyksestä. Työni johtavana näkökulmana on kestävä kehitys sen ajankohtaisuuden vuoksi. Kestävä kehitys on ajankohtainen ilmiö esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen ja ekosysteemin huolestuttavien muutosten takia (Ympäristöministeriö 2010a). Kestävä kehitys sopii myös päiväkodin omaan arvomaailmaan hyvin. Yhteistyöpäiväkodissa toimii oma ympäristötyöryhmä, päiväkodissa panostetaan osittain luomuruokaan, kerätään kierrätettävää materiaalia esimerkiksi askarteluja ja leikkejä varten. Lisäksi jätteen oikeaoppiseen lajitteluun on panostettu.

Työ on merkityksellinen ja sen tekeminen on perusteltua, koska päiväkodilla ei ollut ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmaa. Laajemmassa mittakaavassa työ tarjoaa monipuolisia näkökulmia ja menetelmiä siihen, miten ympäristökasvatusta voi esimerkiksi toteuttaa varhaiskasvatuksessa. Monipuolinen ympäristökasvatus parantaa päivähoidon laatua ajankohtaisella tasolla. Esimerkiksi ilmastonmuutos on sekä ihmiselle että luonnolle erittäin vakava ympäristöl-

linen uhka. Sen vaikutuksia ovat esimerkiksi tulvien ja kuivuuskausien yleistyminen. Energiansäästöillä, energiatehokkuuden parantamisella sekä uusiutuvien energiamuotojen hyödyntämisellä saadaan tehokkaasti vähennettyä ympäristöön kohdistuvia päästöjä. (Maailman Luonnon Säätiö 2010a.) Ilmastomuutos uhkaa myös Suomen luontoa ja monia jo ennestään uhanalaisia lajeja. Esimerkiksi saimaannorppa ja Itämeren hylkeet ovat vaarassa. Vanhojen metsien häviämisen myötä monet hyönteislajit ovat vaarassa kadota. (Maailman Luonnon Säätiö 2010b.) Maailman Luonnon Säätiön (2009) mukaan saasteet, metsästys, laitton kauppa ja elinympäristön tuhoutuminen uhkaavat monia lajeja sukupuuttoon niin ulkomailla kuin Suomessa. Vain 5 % maapallon pinta-alasta on suojeltu. Mikäli asiaan ei tule muutosta, eläinten kuoleminen sukupuuttoon kiihtyy yhä hurjemmaksi. (Maailman Luonnon Säätiö 2009.) Suomessa eläimiä uhkaa metsästäminen, ympäristömyrkyt ja elinympäristöjen häviäminen (Maailman Luonnon Säätiö 2010b). Edellä mainituista näkökulmista kohoaa ympäristökasvatuksen merkityksellisyiden perustelut jo varhaiskasvatusikäisien lasten kanssa toteutettavaksi.

3 Ympäristökasvatus

Sanna Koskisen (2010) tekemässä tutkimuksessa ympäristökasvatus määritellään tarkoittavan kokemuksia ympäristön puolesta toimimisesta sekä ympäristöön vaikuttamisesta (Koskinen 2010, 46-60). Ympäristökasvatuksen keskeisiä tavoitteita on auttaa ihmisiä ottamaan huomioon ympäristö, sen haasteet ja ongelmat lisäämällä tietoisuutta niistä, lisätä ihmisten tietoa ympäristöstä ja ympäristöongelmista, haastaa ihmisiä pohtimaan omia arvoja ja asenteitaan ympäristöä kohtaan, auttaa ihmisiä hankkimaan taitoja tunnistaa ja ratkaista ympäristöongelmia sekä tarjota mahdollisuus osallistua aktiiviseen työskentelyyn ympäristön hyväksi. (Cantell & Koskinen 2004, 60.)

Lili-Ann Wolf (2004, 19) korostaa ympäristökasvatuksessa olevan keskeistä se, että ihmiset tulisivat tietoisiksi ympäristöstään ja ympäristöllisistä kysymyksistä. Samalla ihmisen tulisi hahmottaa omaa rooliaan ympäristössään ja sen säilyttäjänä. Ympäristökasvatuksen keskeinen periaate on se, että ihmiset saavat ympäristöllisiä tietoja ja taitoja. (Wolf 2004, 19.) Hanna Nordström (2004, 116-122) puolestaan korostaa ympäristökasvatuksen keskeisenä tavoitteena lapsuudessa olevan luonnon monipuolinen huomioiminen.

Koskinen (2010) puhuu tutkimuksessaan myös ympäristökansalaisuudesta. Sillä hän tarkoittaa sekä yksilökeskeistä että yhteisöllistävää ympäristökasvatusta ja kansalaiskasvatusta. Tutkimuksessaan Koskinen tutki koulussa tapahtuvaa ympäristövastuullista osallistumista. Tutkimuksen mukaan ympäristöllisiin toimintatapoihin vaikuttaminen on haastavaa. Helpompi ratkaisu on tarjota lapsille ja nuorille lisää tietoa aiheesta. Lapset ja nuoret osoittivat tulosten mukaan kiinnostusta muuttaa kulutustottumuksiaan ja liikkumismuotojaan ympäristövastuullisempaan suuntaan. Ympäristökansalaisuutta tukee monipuolinen toimintaympäristö, joka laajenee lähiympäristön rajojen ulkopuolelle. Hankkeiden toimivuuden kannalta olisi keskeistä käyttää monipuolisen ympäristön lisäksi monipuolisia oppimismenetelmiä sekä sosiaalista toimintaryhmää. Tavoitteena olisi saada muutos käytännössä ja toimintakulttuurissa esimerkiksi jätteitä lajittelemalla ja kierrättämällä. Parhaiten omaa osallisuutta voidaan tukea oman kokemuksen kautta. Aikuisen rooli on olla toimimisen mahdollistaja, tukija ja kumppani. (Koskinen 2010, 46-60.) Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmassa olen pyrkinyt käyttämään monipuolisia menetelmiä ja toimintaympäristöjä toteutusympäristönä.

3.1 Kestävä kehitys

Ympäristökasvatuksesta puhuttaessa mainitaan usein käsite kestävä kehitys. Käsitteet ovatkin merkitykseltään lähellä toisiaan. Kestävä kehitys määritellään kehitykseksi, joka tyydyttää yhteisön nykyhetken tarpeet siten, etteivät ne vie tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeitaan (Hanninen & Verkka 2004, 83-86). Kestävän kehityksen huomioon ot-

tava elämäntapa opitaan parhaiten kokemuksilla. Lapsille tulisi opettaa, että jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa ympäristöönsä. (Houtsonen 2004, 24-25.)

Kestävä kehitys voidaan jakaa eri osa-alueisiin kuten esimerkiksi taloudelliseen ja ekologiseen alueeseen. Taloudellisesti kestävä kehitys toteutetaan arjen valinnoissa valitsemalla luonnonvaroja ja energian käyttöä minimoivia ratkaisuja kuluttamisessa (Hanninen & Verkka 2004, 83-86). Ekologisella tasolla kestävä kehitys tarkoittaa ilmastomuutoksen hidastamista, monimuotoisen biologisuuden turvaamista sekä luonnonvarojen kestävä käyttöä. Kulutustavat tulisi valita luontoa vähiten kuormittavaksi. (Wolf 2004, 20-24.) Ekologisesti kestävä kehitys voidaan toteuttaa ympäristökasvatuksessa ympäristövastuullisten arkisten käytänteiden kautta. Ympäristövastuullinen yksilö tai ryhmä kiinnittää huomioita materiaaliensa käyttöön ja hankintoihin, jätehuoltoon, veden ja energian käyttöön, puhtaanapitoon liittyviin ratkaisuihin sekä keittiö ja ruokala-asioihin kuten lähiruoka, pakkausmateriaalit ja luomuruuan suosiminen. Lisäksi ympäristövastuullinen ryhmä tai yksilö kiinnittää huomiota kuljetuksiin liittyviin asioihin, huomioi vaarallisten aineiden käyttöön ja varastointiin liittyvät seikat sekä huomioi työterveyden ja viihtyvyyden. (Hanninen & Verkka 2004, 83-101.) On perusteltua olettaa lapsen huolehtivan ympäristöstään aktiivisesti, mikäli hän oppii ympäristöystävälliset toimintamallit jo varhaislapsuudessa. Päiväkodissa voidaan vaikuttaa käytettäviin materiaaliveihin. Lisäksi lapsia voidaan ohjata käyttämään ympäristöystävällisiä toimintatapoja, kuten sammuttamaan ylimääräiset valot.

Nykyisin korostetaan erilaisten ympäristöohjelmien tekoa, joissa instituution tulisi määritellä, mitkä asiat nykyisellään toimivat ja mitkä vaativat ympäristön kannalta parannusta. Sen jälkeen tulee sopia yhteisesti keinot ja muutamat tärkeimmät muutoskohteet. Muutoskohteille tulee luoda konkreettiset tavoitteet. Lisäksi tulee pohtia menetelmät, joilla tavoitteet saavutettaisiin. (Hanninen & Verkka 2004, 99-101.) Esimerkkinä mainittakoon ympäristöllinen toimintaohjelma nimeltä Agenda 21. Sen tarkoituksena on ohjata yhteisöjä kohti 21. vuosisataa. Toimintaohjelma kuvaa tavoitteita kestävä kehityksen saavuttamiseksi, esimerkiksi ympäristöuhkiin puuttumalla. Ohjelma pyrkii luomaan välineet kestävä kehitystä edistävään toimintaan. Lisäksi se kehottaa ihmisiä toimimaan yhdessä ympäristön hyväksi. (Drougge 2007, 35.) Yhteistyöpäiväkodin kunnalla oli tuore ympäristöohjelma suunnitteluvaiheessa.

3.2 Opinnäytetyöt aiheesta

Opinnäytetyöprosessin alussa tutustuin teoreettisen aineiston lisäksi myös aiheesta aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin. Johanna Anttilan (2009) opinnäytetyö oli tehty samalla toimintatuokiopainotteisella tyylillä kuin minäkin aion tehdä. Oma työni on kuitenkin pidempikestoisen kuin seuraavassa mainitsemani työt ja se suunnataan pienemmille lapsille. Kaikissa opin-

näytetoissa oli erittäin hyviä ympäristökasvatukseen liittyviä näkökulmia ja koin töihin tutustumisen edesauttaneen omaa opinnäytetyötäni ja ammatillista kasvuani.

Johanna Anttila Metropolia-ammattikorkeakoulusta teki sosiaalialan opinnäytetyönsä aiheesta ”Kulutus, kierrätys ja roskat - Ympäristökasvatus osana viisivuotiaiden pienryhmätoimintaa” keväällä 2009. Opinnäytetyössään Anttila piti viisivuotiaille lapsille viisi ympäristöaiheista toimintatuokioita yksityisessä päiväkodissa Lauttasaassa. Tavoitteena hänellä oli kehittää päivähoiton henkilökunnalle malleja ja ohjeita siitä, miten ympäristökasvatusta voisi toteuttaa osana ”Viskari”-toimintaa. Lisäksi hän pyrki herättämään lasten kiinnostusta ympäristöä kohtaan. Keskeisinä käsitteinä hänen työssään olivat ympäristönsuojelu, kierrätys ja kuluttaminen. Tuloksena oli lasten innostuminen ja kiinnostuminen kierrätyksestä sekä roskaamisen välttämisestä. (Anttila, 2009.)

Katja Bergström Laurea-ammattikorkeakoulusta teki vuonna 2009 kesäkurssilla toiminnallisen opinnäytetyönsä, jonka tarkoituksena oli lisätä lasten ympäristötietoisuutta. Hän toteutti työnsä Vantaan kaupungin kanssa ja työ oli nimeltään ”Luovaa luonnosta”. Työ toteutettiin toiminnallisesti ja sitä havainnointiin dokumentoimalla, oppimispäiväkirjalla, palautteilla ja kyselyillä. Tuloksena oli, että lapset olivat toiminnan perusteella oppineet kierrättämisestä ja luonnon kunnioittamisesta. (Bergström, 2009.)

Saara Susiluoma (2009) Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuksesta selvitti tutkimuksessaan kestävän kehityksen kasvatusta peruskouluissa ja lukiossa. Hän tarkasteli ympäristöohjelmien määrää sekä koulun koon ja asteen vaikutusta ohjelmien määrään ja laatuun. Kouluilta, joista ympäristöohjelma löytyi, hän tutki ohjelman vaikuttavuutta, sen sisältöä ja prosessia, jolla ohjelma laadittiin. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. Aineisto hankittiin kyselyllä, joka analysoitiin tilastollisesti. Tutkimuksen pohjalla oli erilaiset aiheeseen liittyvät strategiat, jotka tukevat ympäristöohjelman tekemistä. Ympäristöohjelma löytyi noin neljännekseltä kyselyyn osallistuneelta koululta. Laadukas ympäristöohjelma löytyi noin viidenneksestä kouluista. Koulun sijainti ja koko vaikuttivat positiivisesti. (Susiluoma, 2009.)

Päivi Koutonen ja Satu Logren Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulusta tekivät opinnäytetyönsä keväällä 2010 aiheenaan ”Ympäristökasvatus päiväkodissa ja kotona”. He pyrkivät selvittämään yhteistyöpäiväkotinsa vihreitä arvoja sekä sitä, miten ne näkyvät päiväkodissa olevien lasten kotona. Opinnäytetyönsä he toteuttivat kyselyillä ja haastatteluilla. Päiväkotina oli kirjannut varhaiskasvatussuunnitelmaansa omat kestävää kehitystä koskevat arvonsa. (Koutonen & Logren, 2010.)

Susanna Säkkinen Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulusta teki vuonna 2009 opinnäytetyönsä aiheella ”Kestävää kehitystä päiväkodissa”. Hän pyrki selvittämään, millä tavoin kestävä

kehitys on otettu huomioon varhaiskasvatuksessa ja minkälaiset kestävän kehityksen ohjelmat on tehty Oulun ja Tampereen päivähoidossa. Hänen työssään selvisi, että Oulun päivähoito tuottaa kestävän kehityksen toimintaa. Tämän pohjalta Oulun päivähoitoyksiköt ovat kirjanneet varhaiskasvatussuunnitelmaansa omat kestävään kehitykseen liittyvät arvonsa. Tampereella päivähoitoyksiköillä oli myös omat kestävän kehityksen ohjelmansa. Ohjelmiin kuuluivat tavoitteet ja toimenpiteet, joilla seurataan ohjelman toteutumista ja kehitystä. Ohjelman nimi oli Paikallisagenda 21. Tutkimuksen mukaan kestävää kehitystä tukevaa toimintaa toteutettiin päiväkodeissa kompostoimalla, retkeilemällä luonnossa ja kierrättämällä lapsilähtöisesti. (Säkkinen, 2009.)

Jaana Hämäläinen ja Tiina Riihimäki Diakonia-ammattikorkeakoulusta tekivät vuonna 2001 opinnäytetyön nimeltä ”Lasi ja luonto”, jossa he käsittelivät päivähoitoikäisen lapsen ympäristökasvatusta toiminnallisesti. He havainnoivat ja dokumentoivat suunniteltua ympäristökasvatus kokonaisuutta. Tavoitteena heillä oli opettaa lapsille ympäristökasvatusta lasin kierrätyksen avulla. Tärkeimpiä huomioita työssä olivat joustavuus ja kehitystason huomioon ottaminen toteutuksessa sekä luonnosta välittäminen ja toiminnallisuus. (Hämäläinen & Riihimäki, 2001.)

4 Ympäristökasvatuskansion suunnittelua ohjaavat näkökulmat

Teoreettinen viitekehys sisältää työn käsitteistön ja niiden keskinäiset merkityssuhteet. Työni teoreettinen viitekehys muodostuu ympäristökasvatuksesta, kestävästä kehityksestä sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Teorian lisäksi työssä tarvitaan metodeja, etiikan tietämystä ja luotettavuuden hahmottamista. Työni teoriapohjan muodostumisen jälkeen selvitin aiheeseeni liittyvää metodologiaa ja sitä mitä aiheesta jo tiedetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18-19.) Teoriaan tutuessani selkiytyi ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman tekeminen eli ”Luontomatka Lullan kanssa” (LIITE 10) opinnäytetyöni toiminnalliseksi tuotokseksi.

Teoreettisen tiedon pohjalta oli perusteltua valita toteutukseen toimintatuokiopainotteinen toteutus. Toimintatuokiopainotteinen pedagogiikka tarkoittaa sitä, että tuokiot toteutetaan pienryhmissä. Pienryhmätoimintaa ohjaavan aikuisen on helpompi huomioida lapsi yksilönä ja olla sensitiivinen tämän yksilöllisille tarpeille. Tuokiot ovat tarkasti etukäteen suunniteltuja ja suunnittelu kohdistuu ryhmän toimintoihin. Toimintatuokion suunnittelu on sisältöpainotteista ja suunnittelun tekee aikuinen. Toimintatuokioilla on yleensä korkea sitoutumisen taso. (Puroila 2003,15.) Toimintatuokiot ovat lyhytkestoisia, joten lapsi jaksaa keskittyä tuokioon täysipainoisesti. Lapsen keskittyminen ja aktiivinen osallistuminen ovat edellytyksiä lapsen oppimisen kannalta. Pidän suorittamista tärkeämpänä aikuisen on olla aitoa läsnäoloa lapselle uusien asioiden äärellä. Toimintatuokioissa korostan sitä, että lapsen ajatuksille, kysymyksille ja pohdinnalle tulisi olla aikaa. Päädyin toimintatuokiopainotteiseen toteutukseen siksi, että se palveli parhaiten ympäristökasvatuksen tavoitteita. Lapsuudessa ympäristökasvatuksen keskeisenä tavoitteena on saada lapset huomaamaan luonto, sen kauneus ja mielenkiintoisuus (ks. Nordström 2004; Houtsonen 2004).

Toimintatuokioiden tavoitteet ja sisällöt perustuvat työni teoreettiseen viitekehykseen. Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman pohjana toimivat varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt lapselle ominaiset toimintatavat (ks. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Toimintatuokioiden menetelmiin vaikuttaa tutkivan oppimiskäsityksen näkökulmat sekä lapsilähtöinen työote. Suunnittelin vuosisuunnitelman vuodenaikoja hyödyntäen, lukuun ottamatta kesää. Kesällä tarkoitan kesä-, heinä- ja elokuuta. Jätin kesän avoimeksi, koska silloin päiväkodin arki muuttuu. Lapset ja kasvattajat ovat kesälomilla. Päivähoito toimii ke-sääikaan supistetusti. Elokuussa ryhmien kokoonpanot usein muuttuvat isompien lasten lähti-essä päiväkodista esikouluun ja uusien lasten tullessa tilalle. Elokuu menee tutustuessa uuteen ryhmäkokoonpanoon ja uusilla lapsilla tutustuessa päivähoitoon.

Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman tavoitteena on saada lapset innostumaan ympäristöstään. Toiminnan suunnittelussa pyrin siihen, että tuokiot olisivat joustavia ja muunneltavissa eri-ikäisille sopiviksi. Lisäksi tein toimintatuokioihin ohjeen, jonka mukaan tuokiota voi halutessaan helpottaa tai vaikeuttaa tuokioon osallistuvien lasten taitojen mukaan. Toimintatuokioiden suunnittelussa ja toteutuksessa pidin tärkeänä lapsilähtöisyyttä. Toiminnan suunnittelussa hyödynsin tutkivan oppimisen näkökulmaa, joka sopii teoreettisen tiedon perusteella hyvin luonnon tutkimiseen (ks. esim. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Tuokioiden suunnittelussa hyödynsin myös Luonnossa kotonaan-pedagogiikkaa, joka tuo näkökulmia luontoläheisen päivähoidon toteuttamiseen. Aiheesta kerron lisää kappaleessa 4.5. Seuraavaksi tuon esille tarkemmin teoreettisia näkökulmia, jotka ovat ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman sisältöjen takana.

4.1 Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa

Lasten ympäristö muodostuu fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Siihen sisältyvät rakennetut tilat, lähiympäristö, erilaiset psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä materiaalit ja välineet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 17-18.) Ympäristö määrittää koko lapsuutta ja lapsena olemista. Lisäksi lapset määrittelevät ympäristöään. Lapsen havainnoidessa, tulkitessa ja nimitessä ympäristöään sen fyysiset ominaisuudet saavat merkityksiä. (Raittila 2009, 227-230.) Nordström (2004) korostaa ympäristökasvatuksen keskeisenä tavoitteena olevan luonnon huomioon ottaminen. Lisäksi tavoitteena on esteettinen kokemus ja rakennetun ympäristön huomioon ottaminen. (Nordström 2004, 116-122.) Pienten lasten ympäristökasvatuksessa on tärkeää korostaa ympäristön kauneutta, viihtyvyttä ja mielenkiintoisuutta (Houtsonen 2004, 24-25). Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmassa pyrin siihen, että toiminta alkaa monipuolisella lähiympäristöön tutustumisella kuten retkeilyllä, pihalla jumpaamalla sekä luontoa tutkimalla. Tavoitteena oli saada lapset kiinnostumaan lähiympäristöstään monipuolisia menetelmiä apuna käyttäen.

Ympäristökasvatuksen tärkeä tavoite lapsuudessa on myös ympäristökasvatuksen herkkyyden kehittyminen (Cantell & Koskinen 2004, 60). Pidin tärkeänä pyrkiä herättämään lapsien mielenkiintoisuuden luontoa ja luonnon suojelemista kohtaan. Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmassa pyrin vaikuttamaan lasten ympäristöön liittyviin asenteisiin sekä saamaan lapset yleisesti kiinnostumaan ympäristöstään. Tämä näkyi esimerkiksi kierrätysinfona, jonka tavoitteena oli opettaa lapsille, että on olemassa erilaisia roskia ja jokaiselle roskalla on olemassa oma jäteryhmänsä. Esimerkiksi ruuantähteet kuuluvat biojätteisiin ja lasiset roskat lasijätteisiin. Tähän tuokioon hankin materiaalia Kierrätyskeskukselta, Kiertokapulalta ja Ympäristöministeriöstä (Kierrätyskeskus 2010; Kiertokapula 2011; Ympäristöministeriö 2010a).

Nordström (2004) nostaa ympäristökasvatuksen keskeisiksi toimintamalleiksi lasten kanssa erilaiset aistiharjoitukset sekä hiljaisuuden, jolloin lapsi tulee huomanneeksi luonnon omat äänet. Lisäksi Nordström mainitsee erilaiset mielikuvaharjoitukset ja niiden merkityksellisyyden. Lapsilla hyviä keinoja tutustua ympäristöön ovat pihaleikit, kilpailut, rakentelu-, rooli- ja kuvitteluleikit sekä erilaiset perinneleikit. Kulttuurista perintöä voidaan tuoda ilmi myös satujen, tarinoiden, perimätiedon, kansantarujen ja sananlaskujen kautta. (Nordström 2004, 116-122.) Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmaan kuuluu erilaisia aistiharjoituksia ja mielikuvaharjoituksia. Harjoitukset ovat sovellettu lasten ikätasoon, kehitykseen ja ympäristökasvatuksen tavoitteisiin sopiviksi. Perinteitä ja kulttuuria kunnioittavaa toimintaa olen pyrkinyt hakemaan ”Isovanhempien päivällä”, jossa isovanhemmat saavat esitellä päiväkodissa lapsille aikakautensa leikkivälineitä, satuja ja tarinoita. Näin isovanhemmat pääsevät rikastuttamaan lasten ajatusmaailmaa ja kulttuurista perintöä (ks. LIITE 5 & LIITE 10, 77).

Kestävä kehitys ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmassa tarkoittaa sitä, että toimintatuokioissa pyritään kiinnittämään lasten huomioita kuluttamiseen liittyviin valintoihin. Yhteiskunnan kuormittaessa ympäristöä yhä enenevässä määrin on syytä kiinnittää huomioita tulevaan sukupolveen, lapsiin, ja kasvattaa heistä ympäristövastuullisia (ks. Houtsonen 2004; Hanninen & Verkka 2004; Wolf 2004; Koskinen 2010). Kestävää kehitystä voidaan toteuttaa tuloksellisesti arjen valinnoissa sekä kiinnittämällä huomiota kulutustapoihin (Hanninen & Verkka 2004, 83-86; Wolf 2004, 20-24.) Materiaaleissa ja välineissä pyrin hyödyntämään jo olemassa olevia asioita sekä ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia. Toimintatuokioissa painotin kestävän kehityksen ekologista osa-aluetta pyrkien kiinnittämään lasten huomiota kulutustapoihin ja tuomalla esiin ympäristöystävällisiä arkikäytänteitä. Lisäksi suunnittelin lelujen kierrätyspäivän, jolloin jokainen lapsi saisi tuoda kotoaan leikkivälineen. Tarkoituksena on tuoda lelu, jota ei enää käytä ja vaihtaa se päiväkodissa johonkin toiseen. Tätä toimintaa voi soveltaa myös järjestämällä kirjan, vaatteiden tai liikuntavälineiden vaihtopäivän. Tavoitteena toiminnassa on, että lapset huomasivat, ettei ehjiä ja toimivia esineitä kannata heittää roskiin, vaan joku toinen voi saada niistä vielä paljon iloa. Lisäksi käytettyjä esineitä voi hyödyntää leikeissä tai askarteluissa ja luoda näin vanhasta uutta. Työssäni näkyi myös taloudellisesti kestävä kehitys informatiivisessa muodossa. Tavoitteena tässä oli kannustaa luonnonvarojen ja energian käytön minimoimiseen esimerkiksi kiinnittämällä huomioita paperin kulutukseen. Niin sanotusta roskapaperista voi vielä askarrella yhtä ja toista lapsille mieluisaa.

4.2 Tutkiva oppiminen

Teoreettisten näkökulmien ohella selkeytyi tutkivan oppimisen käyttäminen menetelmänä. Tutkiva oppiminen sopii hyvin luonnontieteellisiin tutkimuskohteisiin. Tutkivalla oppimisella pyritään synnyttämään uutta tietoa ja ymmärrystä. Tutkivan oppimisen yleisenä tavoitteena voidaan pitää tutkittavan aiheen tai ilmiön ymmärtämistä. On keskeistä ottaa huomioon tuo-

kioon osallistuvien lasten aiemmat käsitykset aiheesta ja avata tuokion aihepiiriin käsitteitä. Pienten lasten kanssa tutkittavaa ilmiötä on syytä mahdollisuuksien mukaan havainnollistaa. Lapsi oppii parhaiten kyselemällä ja ihmettelemällä, joten tutkivan oppimisen toimintatuoki-oissa on keskeistä antaa tilaa lasten ihmettelylle ja kysymyksille. (Kangassalo 2004, 31-41.)

Tutkivaa oppimista on syytä harjoittaa pienryhmissä, koska se vaatii monipuolisia kommuni-kaatiotaitoja. On otettava huomioon, ettei tutkiva oppimistyyli sovi kaikkiin opetettaviin ai-heisiin. Otollisimmat ainekset löytyvät luonnontieteenalueelta. Haasteen ohjaajalle tuo se, että tutkittavan aiheen tulee olla haastava, muttei kuitenkaan liian vaativaa eikä helppoa. Jokaisen tutkimustuokioihin osallistuvan pienryhmän jäsenen tulee olla tasa-arvoinen ja hä-nellä tulee olla oikeus osallistua tasapainoisesti pienryhmän työskentelyyn. Tutkiva oppiminen vie runsaasti aikaa, mikä myös vaikuttaa tuokioiden suunnitteluun. (Kangassalo 2004, 31-41.) Lähes kaikki toimintatuokioiden on suunniteltu toteutettavan pienryhmissä, koska se palvelee ympäristökasvatuksen tavoitteita perustellusti monesta eri näkökulmasta. Oleellista toiminta-tuokioiden toteutuksessa on ajankäyttö. Tällä tarkoitan sitä, että kasvattajan tulee olla herkkä lapsen viestinnälle. Toimintatuokioita ei saisi vain toteuttaa vaan ne tulisi toteuttaa rau-hallisesti, jolloin jokaisella lapsella olisi mahdollisuus ihmettelyyn, pohdiskeluun ja kyselyyn.

4.3 Lapselle ominaiset tavat toimia

Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman pohjana käytin varhaiskasvatussuunnitelman perus-teissa (2005) korostettuja lapselle ominaisia toimintatapoja: liikkumista, leikkimistä, tutki-mista sekä taiteellista ilmaisua ja kokemista. Lapselle luonteva toiminta vahvistaa hänen hy-vinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Toiminta-tavoissa toteutuvat kielen merkitys, sisällölliset orientaatiot sekä lapsen oppiminen. (Varhais-kasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Leikin ympärille rakentuu oppimisen perusta. Leikin kautta lapsi tutkii, kokeilee ja jäsentää omaa maailmankuvaa. Leikki on lapsen omaehtoisen oppimisen luontaisin ilmenemismuoto. Leikissä lapsi ilmentää asioita, joita ei vielä välttämättä muuten ymmärrä. Kuvitteellisen lei-kin avulla lapsi käyttää ulkoista esittämistä oman ymmärryksensä rakentamisen apuna. Leik-kiessään lapsi toimii oman osaamisalueensa yläpuolella, tätä kutsutaan lähikehityksen vyö-hykkeellä toimimiseksi. Lapsi harjoittelee uusia tietoja ja taitoja sekä ymmärtää sosiaalira-kenteita leikin kautta. Leikki on aikuiselle tärkeä keino havainnoida lasten kehitystä ja niistä asioista jotka ovat lapselle ajankohtaisia. Aikuisen on tärkeää havainnoida, milloin lapsi tar-vitsee apua ja tukea ja milloin sitä voi vähentää lapsen edistytessä. Aikuinen voi esimerkiksi seurata lapsen ilmeitä ja eleitä. Myös oppimisympäristö, materiaalit ja välineet ovat merki-tyksellisiä. (Hujala ym. 2007, 57-62.) Leikki liittyy ympäristökasvatukseen tehokkaana oppi-mismuotona. Leikin avulla lapsi oppii ymmärtää luontoon liittyviä käsitteitä ja syy-

seuraussuhteita. Leikkivälineissä voidaan noudattaa ympäristöystävällisiä menetelmiä. Luonnonmateriaaleista lapsi voi itse rakentaa leikkikaluja kuten käpylehmiä. Leikkikalusta tekee lapselle merkityksellisen se, että lelu on itsetehty. Luonto leikkiympäristönä tarjoaa mitä moninaisimpia mahdollisuuksia. Metsästä löytyvät luonnolliset temppuradat, jotka harjoittavat lapsen motorisia taitoja monipuolisesti.

Leikin lisäksi pidin liikkumista tärkeänä elementtinä ympäristökasvatuksen toteuttamisessa. Liikkuessaan lapsi ajattelee, kokee iloa, ilmaisee tunteitaan sekä oppii uutta. Se on lapselle luonnollinen tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Liikunnalla on tärkeä merkitys lapsen kehitykselle ja motoriikalle. Piha on lapselle tärkein paikka liikkua, joten sen tulee olla liikkumiseen houkutteleva. Ympäröivän luonnon ja liikuntapaikkojen mahdollisuudet tulisi muistaa hyödyntää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22-23.) Yhteistyöpäiväkotiryhmässä on kerran viikossa jumppapäivä, johon suunnittelin myös ympäristökasvatukseen sopivaa monipuolista liikunnallista ohjelmaa, kuten esimerkiksi satujumpan. Satujumpan keksin itse ja se kertoo metsästä ja metsässä liikkumisesta. Siinä harjoitellaan erilaisia liikkumisen muotoja sadun mukaan (ks. LIITE 6). Vaikka jumppapäivä onkin kerran viikossa, se ei estä liikuntaa muinakaan päivinä. Ympäristökasvatuksellisia elementtejä voi soveltaa päivittäisessä ulkoilussa. Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman liikunnallisissa toimintatuokioissa pyrin hyödyntämään päiväkodin liikuntasalia, päiväkodin omaa pihaa, lähiympäristöä ja erityisesti läheistä metsää toimintapaikkoina. Tämä näkyy esimerkiksi suunnittelemlani tutkimusretkellä metsään, jossa lapset saavat havainnoida ja tutkia luontoa. Päiväkotij sijaitsee hyvien liikuntamahdollisuuksien äärellä, jonka otin huomioon esimerkiksi suunnittelemlani pihajumpan. Sen voi toteuttaa päiväkodin omassa pihassa tai päiväkodin läheisellä liikuntakentällä. Pihajumppa koostuu erilaisista liikunnallisista leikeistä, joiden avulla lapsi myös tutustuu ympäristöönsä ja sen käsitteisiin hyvin.

Jotta lapsi voisi oppia uutta, hänen tulee saada uusia kokemuksia. Lapset ovat kiinnostuneita lähiympäristöstään, jota tulee pyrkiä mahdollisuuksien mukaan laajentamaan. Alue laajenee lapsen kasvaessa, jolloin myös lapsen tiedot karttuvat. Lapsen kiinnostuttua jostakin asiasta, hän alkaa tutkia sitä. Lapsi pyrkii tutkimalla yleistämään tietoa ja liittämään sen laajempiin kokonaisuuksiin. (Hujala, Nivala, Parrila & Puroila 2007, 53.) Mielekkäitä tutkimisen kohteita löytyy ympäristöstä ja luonnosta. Oppimisen ilo vahvistuu yleensä yrityksen, erehdyksen ja oivalluksen kautta. Lapselle tulee antaa aikaa tutkia ja ihmetellä, jolloin lapsi kokee, että hänen kysymyksensä, pohdintansa ja toimintansa ovat merkityksellisiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21-25.) Tutkiminen tapahtuu lisäksi aistien ja kielen avulla. Eräässä toimintatuokiossa tutkitaan vettä ja sen eri olomuotoja kuten neste, höyry, jää ja lumi. Teema aloitetaan pohtimalla elementtiä nimeltä vesi. Veden eri olomuotoja kokeillaan, esimerkiksi mitä tapahtuu vedelle, jos sitä asettaa astiassa pihalle pakkaspäivänä tai mitä tapahtuu lumelle, jos sitä tuo astiassa sisälle? Teemaa voi syventää kirjallisuudella ja monilla muilla

käytännön kokeilla, joista löytyy esimerkkejä ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmasta. Tutkimisvälineinä tuokioissa voi käyttää esimerkiksi luoppia tai suurennuslasia. (LIITE 10, Aho 2007b; Nikkinen 2003.) Oppimisprosessissa aikuisen tehtävänä on luoda mielekäs oppimisympäristö sekä tarjota lapsille uusia tutkittavia asioita. Lisäksi aikuisen tulee olla kiinnostunut ja innostunut, auttaa ja tukea lasta tarpeen mukaan sekä antaa lasten kokeilla ja tutkia. Aikuisen tulee myös kunnioittaa lapsen ajattelua sekä auttaa lasta kokonaisuuksien ymmärtämisessä ja tarjota tietoa. (Hujala ym. 2007, 54.) Kasvattajan tehtävänä on edellä mainitun lisäksi ohjata tutkimista uudelle tasolle. Hänen tulee myös huolehtia, että ympäristö, aika ja materiaalit palvelevat tutkivaa oppimista parhaalla mahdollisella tavalla. (Kangassalo 2004, 31-41.) Toimintatuokiot suunnittelin niin, että tutkivan oppimisen tuokioissa orientoidutaan aluksi aiheeseen. Tavoitteena on miettiä lasten kanssa yhdessä kunkin tuokion teemaa ja käsitteitä. Tällä voidaan tehokkaasti johdatella lapset tuokion teemaan. Esimerkiksi eräässä tuokiossa pohditaan puiden lehtiä. Aiheeseen orientoidutaan miettimällä puita ja lehtiä. Tämän jälkeen lähdetään ulos luontoon tutkimaan niitä. Teemaa voi syventää erilaisilla askarteilla, kirjoilla tai kollaasien avulla.

Ympäristökasvatusteeman alla on mahdollista toteuttaa myös monenlaisia taiteellisia elämyksiä, joita lapsi saa esimerkiksi tanssista ja draamasta sekä musiikillisista ja kuvallisista toiminnoista, kädentaidoista ja lasten kirjallisuudesta (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 21-22). Taiteellisiin kokemuksiin kuuluu, että lapsi saa käyttää monipuolisia menetelmiä. Hänen tulee saada maalata, piirtää, soittaa, laulaa, rakentaa, näytellä, tanssia, nikkaroida, askarrella, ommella, kuunnella tai keksiä satuja ja runoja. Taidekokemuksia voidaan rikastuttaa yhteistyöllä paikallisen kulttuuritoimen tai muiden lastenkulttuuria edistävien asiantuntijoiden kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 23-25.) Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmassa lapsi tutustuu luontoon muun muassa taiteellisten toimintatuokioiden kautta. Lapsi saa eläytyä draaman avulla metsään ja saduttaa luonnosta oman sadun yhdessä aikuisen kanssa. Saduttaessa lapsi saa kertoa oman sadun ilman johdattelua. Aikuinen kirjaa sen juuri sellaisena kuin lapsi sen kertoo. Lopuksi satu luetaan ja lapsi saa halutessaan korjata sitä. (Sosiaaliportti 2011.)

Aikuisen tulee tukea lapsen taiteellista kehitystä dokumentoimalla lapsen töitä ja järjestää mahdollisuus lapselle esitellä töitään (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 21-22). Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman eräässä toimintatuokiossa suunnittelin lapsien ensin etsivän suuria kiviä luonnosta ja sitten maalaavan kivet sormilla esimerkiksi leppäkertuiksi ja järjestävän niistä näyttelyn ryhmään. Näyttelyyn voi askarrella muutakin rekvisiittaa kuten nurmikkoja ja muuta kasvillisuutta, joiden joukossa kivileppäkertut oleilisivat. Suunnitellessani vuosisuunnitelmaa tutustuin kunnan kulttuuritoimen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Sain selville, että päiväkotit voisivat tehdä yhteistyötä esimerkiksi kirjaston kanssa satutuntien kautta.

4.4 Lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että kasvatukselliset valinnat ja toimenpiteet lähtevät lapsen tarpeista, kiinnostuksen kohteista tai kasvusta (Hytönen 1997, 14). Toiminnan tavoitteet, sisällöt ja menetelmät tulisi johtaa mahdollisimman pitkälti lapsilähtöisesti. Kasvattajan tulee pitää keskeisenä lapsen kuulemistä ja havainnointia. Pienten lasten kanssa tavoitellaan ennen kaikkea lapsen monipuolista kehittymistä, jolloin etukäteen laaditut suunnitelmat (kuten toimintatuokioiden) ovat paras keino saavuttaa tuo tavoite. Pienten lasten kanssa kokonaisuunnitelmasta tulisi ilmetä viikkoteemat, keskusaiheet tai aihekokonaisuudet. (Hytönen 2008, 99-100.) Lapsilähtöisyydessä on keskeistä, että aikuinen antaa lapselle tilaa muodostaa oma oppimisprosessinsa aiheesta. Kasvatuskäytännöt tulisi rakentaa siten, että ne vastaisivat lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien suunnittelun tulisi lähteä lapsen tarpeista. Kasvattajan tehtävänä on havainnoida, kuunnella ja tutustua lapsen sen hetkiseen maailmaan monipuolisesti. (Hujala ym. 2007, 55-56.)

Kuten Hytönen (2008) kertoo, pienten lasten kanssa etukäteen suunniteltu toiminta on paras keino taata heidän monipuolinen kehityksensä. Tämän vuoksi toimintatuokioiden toteutuksessa on tärkeää se, että sen teemaa tulee toteuttaa ja syventää lapsilähtöisesti eli lasten mielenkiinnon mukaan. Lapsilähtöisyyden tulee näkyä myös toteutuksen menetelmien valitsemisessa. Toimintatuokioita suositan toteutettavaksi pienryhmissä, koska se on aidosti lapsilähtöinen menetelmä. Pienryhmässä lapsi pääsee yksilönä suurta ryhmää paremmin esille. Aikuisen on helpompi ottaa huomioon jokainen pienryhmän jäsen ja antaa aikaa lapsilähtöisesti, havainnoida lasten kiinnostuksen kohteita ja olla sensitiivinen lasten tarpeille. Pienryhmässä lapsen on helpompi tuoda esiin yksilölliset ajatukset, kysymykset ja mietteet. Tämän vuoksi pienryhmä on lapsilähtöinen toteutusmuoto.

4.5 Luontoläheisyys päivähoitossa

Toimintatuokioissa hyödynnettiin teoreettisen viitekehyksen lisäksi Luonnossa kotonaan-pedagogiikkaa. Pedagogiikka tähtää luontoläheiseen päivähoitoon kestävän kehityksen näkökulmasta. Siihen kuuluu myös Metsämörri-toiminta. Yhteistyöpäiväkotiryhmässä eräs kasvattajista oli koulutettu Metsämörri-ohjaaja, joten ryhmässä oli jo toteutettu Metsämörri-toimintaa esimerkiksi Metsämörri retkien muodossa. Metsämörri-toiminta näkyy kansiossa erilailla toimintaan sopivilla tehtävillä ja metsäretkien korostamisella. Metsämörri-toimintaan kuuluva käsinukkejen suosiminen näkyy myös vahvasti, sillä ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman maskottina toimii Lulla-niminen käsinukkepupu.

Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman osatavoitteena on herätellä lapsia ymmärtämään ympäristöön liittyviä syy-seuraussuhteita. Tarkoituksena on ohjata lapsia ottamaan huomioon oman toiminnan vaikutus ja auttaa kasvattamaan heistä ympäristövastuullisia (ks. Koskinen 2010). Luonnossa kotonaan-pedagogiikan perusajatuksena on, että lapsi saa liikkua, kokea ja tyydyttää tiedonhaluaan leikkimällä ja toimimalla luonnossa. Sen tavoitteena on kehittää lasten luontotuntemusta. Näin lapset oppivat toimimaan luonnossa ja kasvavat ympäristövastuullisiksi kansalaisiksi. Pedagogiikka on suunnattu päivähoitoon, kouluihin ja erilaisiin osapäiväisiin toimintamuotoihin kuten iltapäivätoimintaan ja se sopii hyvin myös erityislapsille. Pedagogiikkaan kuuluu tehdä yksityiskohtainen toimintasuunnitelma vuodenaikojen mukaan. Luonto toimii toiminnan viitekehyksenä. Tavoitteena on auttaa lasta ymmärtämään luonnon kiertokulkua ja ihmisen osaa siinä, jotta lapsi vanhempanakin ymmärtää esimerkiksi saasteiden vaikutuksen luonnolle. Toiminnassa pyritään käyttämään kokonaisvaltaisesti koko kehoa. Pedagogiikan mukaan lapsia ei tule huolestuttaa ympäristöongelmilla vaan opettaa heitä suojelemaan luontoa. Ohjaajien keskeinen rooli on mallintaa ympäristövastuullista toimintaa. (Drougge 2007, 20-63.)

Irja Nikkisen (2000) mukaan Metsämörri-toiminnan juuret ovat ruotsalaisissa ulkoilukouluissa, joihin ruotsalainen Gösta Frohm loi satuhahmon vuonna 1956. Satuhahmoa alettiin kutsua Metsämörriksi. Frohmia huolestutti kaupunkilaislasten suhde luontoon, sillä lasten leikkipaikat eivät olleet turvallisia. Hän halusi saada lapset leikkimään metsiin ja tutustumaan luontoon. Metsämörri on leikki- ja satuhahmo, joka asustaa metsässä. Hän on ystävystynyt kaikkien metsän asukkaiden kanssa. Hän pystyy keskustelemaan kaikkien kanssa, koska osaa myös eläinten kieltä. Hän opettaa lapsia suojelemaan luontoa. Metsämörri voi olla käsinukke tai Metsämörriksi pukeutunut aikuinen (ks. kuva 1). Metsämörriä ei tule käyttää pelottavasti. Hahmon ympärille kehitellään mielikuvitusleikki, jonka avulla lapset muodostavat luontoon tunnesiteen, jonka avulla luonto avautuu heille seikkailuna, johon he voivat itse vaikuttaa. Näin lapset oppivat syventämään luontokäsitteitä ja kunnioittamaan luontoa. Metsä tarjoaa lapsille monenlaisia aistielämyksiä. Metsämörri-toiminta korostaa satua, laulua ja leikkiä menetelminä sekä kaikkien aistien käyttöä. Näin lapset oppivat hyväksymään itsensä osaksi luontoa ja suojelemaan sitä. (Nikkinen 2000, 11-18.)

Metsämörri-koulu on suunnattu noin viisivuotiaille. Toiminnalla pyritään koko kehon kokemukseen ja kaikkien aistien käyttöön. Tavoitteena on, että lapset viihtyvät luonnossa, suojelevat luontoa, omaksuvat luonnon tuntemuksen sekä ympärivuotisen ulkoiluinnostuksen, leikkivät luonnossa ja kokevat elämää luonnossa. Metsä ympäristönä on luonnollinen paikka ympäristötiedon oppimiselle ja liikkumiselle. Koulussa opitaan ryhmässä toimimisen taitoja, kunnioittamaan luontoa, jokamiehen oikeuksia ja kantamaan vastuu ympäristöstä, ymmärtämään ihmisen osa luonnon kiertokulussa, tunnistamaan eläimiä ja kasveja, kehon hallintaa, repun pakkaamista ja repusta huolehtimista sekä viihtymään luonnossa säällä kuin säällä. (Nikkinen

2000, 27-39.) Syvensin toimintatuokioiden suunnittelua ottamalla huomioon luontoläheisyyden näkökulmia. Varsinkin Metsämörri-toiminta kiinnosti minua henkilökohtaisella tasolla. Lisäksi se liittyi keskeisesti yhteistyöryhmän jo olemassa olevaan toimintaan. Tämän vuoksi oli perusteltua ottaa tämä näkökulma huomioon toimintaa suunnitellessa.

Kuva 1. Metsämörri-käsinukke.

5 Prosessin kuvaus

Opinnäytetyöni lähti liikkeelle elokuussa 2010. Tuolloin eräässä päiväkodissa Kanta-Hämeessä valittiin toimintakauden teemaksi luonto. Luontoteeman kautta nousi kehittämistarve monipuolisen luonto- ja ympäristökasvatuksen toteuttamiselle. Tutkimustehtäväkseni muodostui tuottaa ohjausmateriaalia ympäristökasvatuksen tueksi päiväkodin 3-5-vuotiaiden lasten ryhmään. Ympäristökasvatus jo itsessään on prosessi, johon kuuluu suunnittelu, toteutus, arviointi ja kehittäminen. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon aika, ympäristö, tiedottaminen, osaaminen ja materiaalit. (Hanninen & Verkka 2004, 82-96.)

Aloitin työni perehtymällä tarkasti opinnäytetyöprosessin kulkuun, Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhohjeisiin sekä tein työlleni toimintasuunnitelman (LIITE 4). Alusta lähtien oli selvää, että toiminnallinen osuus olisi ympäristökasvatuksen ohjausmateriaalipaketti, joka tehtäisiin kansiomuotoon. Orientaatiovaiheessa syyskuussa tutustuin ympäristökasvatuksen teoriaan ja aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. Lokakuussa oli luomisen vuoro, jolloin suunnittelin ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman rakenteen sekä toimintatuokiot. Tarkoituksena oli tehdä ytimekäs paketti, jonka toiminnot olisivat helppoja ja mielekkäitä toteuttaa monipuolisia menetelmiä käyttäen. Tuokioiden sisällöt ja tavoitteet syntyivät teoreettisen viitekehyksen perusteella ja menetelmät tuokioiden sisältöjen ja tavoitteiden perusteella. Suunnittelin toimintatuokion etenevän seuraavasti: alkuorientaatio eli alkuleikki, kaksi pääleikkiä, joissa korostuu opetuksellisuus ja lopuksi loppuleikki, jonka tarkoituksena on rauhoittaa lapset. Vuosisuunnitelma syntyi nopeasti teorian perusteella. Myös aiheeseen liittyvistä Internet-sivuista (ks. www.metsavastaa.net) sain paljon vinkkejä siitä, minkälaisia toimintatuokioita suunnitelmaan liittäisin.

Pyrin suunnittelemaan toimintatuokioita siten, että tuokioita olisi mahdollisuus muunnella lapsiryhmän iän ja kehitystason mukaan myös haastavammaksi tai helpommaksi. Ikäkausi 3-5-vuotias oli mielestäni haasteellinen, koska silloin tapahtuu lapsen kasvun ja kehityksen kanalta todella paljon. Esimerkiksi lapsen mielikuvitus kehittyy, motoriset taidot karttuvat ja lapsen kielellinen kehitys on huimaa. Kuitenkin tulee huomata, että jokainen lapsi on yksilö ja kehittyy omaan tahtiinsa. Tämän vuoksi pidin pienryhmätyöskentelyä tärkeänä. Tällöin ohjauksen aikuisen on helpompi kohdata lapsi ryhmässä myös yksilönä ja olla sensitiivinen hänen tarpeille. Suuressa ryhmässä on usein niitä lapsia, jotka vaativat huomiota äänekkäästi ja vievät näin tilaa hiljaisemmilta lapsilta. Suuressa ryhmässä aika menee ryhmänhallintaan eikä lapsen yksilöllinen huomiointi ole tällöin helppoa. Joten lapsilähtöisyys tarkoitti tässä työssä pienryhmiä, kasvattajan sensitiivisyyttä, lasten osallisuuden ja osallistamisen vahvistamista, tuokioiden sisällön juostavuutta ja muokattavuutta yksilöllisesti.

Joulukuussa 2010 ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma oli täysin valmis ja koekäytössä ryhmässä. Ennen lopullista tuotosta halusin kuitenkin vielä koekäyttää sitä yhteistyöryhmässä. Koekäytönkaltaisen selvityksen avulla voidaan varmistaa opinnäytetyön tai tuotoksen lopullinen muoto (Vilkkä & Airaksinen 2004, 57). Koekäyttö sijoittui marraskuun 2010 ja tammikuun 2011 välillä. Ohjasin talven aikana yhteistyöryhmässä seitsemän toimintatuokiota ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmasta. Tuokioista ja niiden sisällöstä kerron tarkemmin seuraavassa luvussa. Toimintatuokioiden aikana havainnoin lapsia ja ympäristökasvatuksen toteuttamista 3-5-vuotiaiden kanssa. Koekäytön jälkeen tarkoituksena oli pyytää ryhmän kasvattajilta kirjallista palautetta vuosisuunnitelmasta. Palautteen perusteella suunnitelma oli tarkoitus kehittää lopulliseksi tuotteeksi.

Perustan opinnäytetyöni arvioinnin havaintoihin, joita tein ohjaamieni toimintatuokioiden aikana. Lisäksi arviointiin kuuluu keskeisenä työelämältä palautelomakkeella pyydetty palaute ympäristökansioista ja siitä, palveliko se työelämän tarpeita. Lisäksi arviointiin kuuluu työn itsearviointi ja ammatillisen kasvun pohtiminen opinnäytetyöprosessissa. Työni toteuttamista varten anoin päiväkodin kunnalta tutkimusluvan työtäni varten. Tein työstäni raportin myös kunnalle.

6 Toimintatuokioiden toteuttaminen

Ennen toimintatuokiokokeilun aloittamista pyysin yhteistyöpäiväkodin ryhmän lasten vanhemmilta kirjallisen luvan, jotta heidän lapsensa saivat osallistua tuokioihin ja näin ollen opinnäytetyöni toiminnalliseen osuuteen. Lapsi itse on kyvytön tekemään elämäänsä koskevia päätöksiä tai antamaan itsestään tietoja. Tämän vuoksi lupa tulee kysyä alaikäisen lapsen huoltajalta, jolla on oikeus kieltää lapsensa osallistuminen tutkimukseen. Tutkimuksia tehdessä tutkijan tulee huomioida tutkimusetiikka koko tutkimuksensa ajan. Minun työssäni tämä tarkoitti sitä, että dokumentoin työni ja työn vaiheet siten, ettei tutkittavat ole tunnistettavissa, vaan he pysyvät anonyymeina. (Ruoppila 1998, 28-38.)

Tutkimus ei saa häiritä tutkimusyksikön, tässä tapauksessa päiväkodin, toimintaa ja perustehdävän toteuttamista (Ruoppila 1998, 28-38). Tämän otin huomioon vuorovaikutuksellisella yhteistyöllä yhteistyöryhmän kasvattajien kanssa. Saimme sovitettua aikataulut hyvin yhteen. Projekti sijoittui marraskuun 2010 ja tammikuun 2011 väliseen aikaan. Tuokiot toteutettiin aamupäivisin osana ryhmän pienryhmätöitä. Tässä luvussa kerron tarkemmin ohjaamista- ni toimintatuokioista ja niiden tarkoista sisällöistä.

6.1 Satu puista ja vuodenaajoista

Ensimmäisen toimintatuokion tavoitteena oli tutustua sadun kautta eri vuodenaikoihin (ks. LIITE 10, 66). Tuokio toteutettiin yhteistyössä kunnallisen kirjaston kanssa. Tällä tavoin toteutettiin yhteistyötä kunnan kulttuuritoimen kanssa. Kirjasto sijaitsi kävelymatkan päässä päiväkodilta. Satutunnille lähti puolet ryhmän lapsista. Kirjastossa kirjastonhoitaja luki lastenkirjan puista ja vuodenaajoista. Kirjassa kerrottiin selkeällä tarinalla ja selkein kuvin, mitä puille tapahtuu eri vuodenaikoina. Sadun jälkeen keskustelimme vuodenaajoista ja puista. Sitten askartelimme puukeijut, jotka liittyivät kuultuun satuun. Askartelun jälkeen lapset saivat leikkiä satuhuoneessa leluilla ja roolivaatteilla, jonka jälkeen tutustuimme kirjaston lastenkirjallisuus osastoon ja lapset saivat ruokkia kirjaston akvaarion kaloja. Sitten olikin jo aika lähteä päiväkodille syömään.

Kirjasto oli paikkana lapsille tuttu. Satu puista ja vuodenaajoista oli lapsille mieluinen. Tuokion tavoitteena oli tutustua vuodenaikoihin. Havaintojeni mukaan tavoite toteutui hyvin, koska lapset olivat kiinnostuneita vuodenaajoista ja pohtivat, mitä vuodenaajat merkitsevät luonnolle. Lapset miettivät, mitä puita metsästä tai omasta kotipihasta löytyy ja miten ne mahtavat selviytyä talvesta. Oli hyvä, että itse olin niin sanotusti apuohjaajana kirjastonhoitajan lukiessa sadun ja ohjeistaessa askartelun. Näin tutustuin lapsiin ja heidän taitoihinsa havainnoimalla

ennen oman vetovastuuni aloittamista. Oli mielenkiintoista havainnoida lasten osallistumista sadun kuunteluun. Jälkeenpäin kysyttäessä lapset muistivat tarinan opetuksen hyvin.

Kyseinen satutunti sopi hyvin päiväkodin isommille lapsille, lapset jaksoivat istua ja kuunnella sadun alusta loppuun rauhallisesti. Sadun jälkeinen askartelu sujui myös joustavasti, sillä kaikki askarteluun tarvittava materiaali oli valmiina. Askartelu oli sopivan haastava. Lasten ja aikuisten suhdeluku oli sopiva (10:2). Ensimmäisessä toimintatuokiossa korostin lasten havainnointia, jonka avulla pääsin tutustumaan lapsiin. Tämän perusteella pystyin kartoittamaan heidän osaamistaan ja kehitystasoaan. Toimintatuokio edesauttoi lasten tutustumista lähiympäristöön, sillä he miettivät lähiympäristönsä puita ja niiden selviämistä kylmästä talvesta. Näin heräsi mielenkiinto lähiympäristöä kohtaan, joka on yksi ympäristökasvatuksen tavoitteista (ks. Nordström 2004; Houtsonen 2004). Tuokio palveli myös ympäristökasvatuksen herkkyyden kehittymisen tavoitetta (ks. Cantell & Koskinen 2004).

6.2 Nukketeatteri Lulla-pupusta ja surullisesta ystävästä

Toinen toimintatuokio eli nukketeatteriesitys pidettiin koko ryhmän lapsille marraskuussa 2010. Tuokiona tavoitteena oli herätellä lapsia pohtimaan kuluttamista. Nukketeatterin pohjana toimi itse keksimäni satu Lulla-pupusta ja surullisesta ystävästä, joka löytyy lopullisesta tuotoksesta (LIITE 8 ja LIITE 10,66). Sadussa Lulla-pupu yrittää saada ystävälleen sammakko Santerille hyvän mielen ostamalla tälle erilaisia leluja ja tavaroita, mutta lopulta selviää, että halaus onkin paras keino saada sammakko Santerille hyvä mieli. Nukketeatterin rekvisiittana käytin kankaita ja erilaisia metsästä hakemiani materiaaleja kuten kiviä, oksia ja käpyjä (ks. kuva 2). Näin sain todellista metsän tuntua ja tuoksua esitykseen mukaan. Aistiharjoitukset mainitaan ympäristökasvatuksen keskeisinä toimintamalleina (ks. Nordström 2004).

Esityksen loputtua lapset kertoivat suureen ääneen, kuinka ”kiva ja mukava” esitys oli ollut. Lapset selvästi nauttivat esityksestä. He malttoivat kuunnella ja olla aloillaan esityksen ajan. Lisäksi he osallistuivat innokkaasti Lulla-pupun lopuksi esittämiin kysymyksiin kuten, mikä on heidän mielestään paras keino lohduttaa toista, jos toisella on paha mieli. Jokaisella oli joskus ollut paha mieli ja siihen oli halaus auttanut. Jokainen oli myös joskus halannut ja lohduttanut jotakuta. Ryhmän kasvattajien mielestä toimintatuokio oli sopivan pituinen sekä sisällöltään hyvä ja opettavainen. Lapset jaksoivat hyvin keskittyä. Tuokiossa pyrin kiinnittämään heidän huomiotaan kestävään kehitykseen ja kulutustapoihin.

Kuva 2. Luonnosta haettua rekvisiittaa esitystä varten.

6.3 Kierrätysinfo

Kolmas toimintatuokio pidettiin joulukuussa. Tuokion tavoitteena oli tutustua pienryhmissä kierrätykseen tutkivaa oppimista mukaillen (ks. LIITE 10, 68-69 & 72). Tuokiossa jatkettiin kestävän kehityksen kentällä toimimista, joka edellisen toimintatuokion perusteella oli lapsille mieluinen aihe. Tuokiossa käytettiin aisteja tutkimisen apuna esimerkiksi erilaisten materiaalien ja tekstuurin muodossa. Tuokiota alustettiin aamupiirissä lukemalla koko ryhmälle kirja Roska-Reima ja jätevuoren valloitus (ks. LIITE 10, Kokkonen & Närhi 2005).

Tuokiossa tarkoituksena oli etsiä Lulla-pupun lähettämä kirje, jossa kerrottiin luonnosta löytyneistä roskista ja roskapussi, jossa kyseiset roskat olivat. (Roskapussissa oli wc-paperirullan pahvinen sisus, jogurttipurkki, jogurttipurkin kansi, karkkipapereita, sanomalehteä ja erilaisia roskiiin joutuneita papereita.) Pussissa oli myös vihje siitä, mihin roskat oikeasti kuuluisivat. Vihje oli Kierrätyskeskuksen tekemän opetus-DVD lapsille, ”Mökö-Myyrä ja Kukka-koira lajittelevat”. Lisäksi olin valmistellut dia-esityksen isommille lapsille erilaisista roskaryhmistä, niiden kiertokulusta kaupasta kuluttajalle ja lopulta kaatopaikalle. Pienemmille lapsille olin lainannut kirjastosta kirjan nimeltä Onni-pojan kierrätyskirja (ks. LIITE 10, Pelliccioni 2008), jossa kuvattiin kierrätystä pienille lapsille sopivalla tavalla. Lopuksi lapset ottivat Lulla-pupun tuomasta pussista vuorotellen roskan ja miettivät sille oikean jäteastian. Olin askarrellut eri värisistä kartongeista ja kierrätyspahveista lapsille oman jätteiden lajittelupisteen (ks. kuva 3), joka havainnollistaisi tehtävää. Jätteiden lajittelupisteisiin oli nimikoimisen lisäksi liimattu malliksi roskia, mitä kuhunkin roskaryhmään kuuluisi. Esimerkiksi pinkillä kartongilla luki SEKAJÄTE ja siihen oli liimattu muovipakkauksen palanen ja karkkipaperi.

Kuva 3. Jätteiden lajittelupiste

Tuokio alkoi Lulla-pupun kirjeen ja mustan pussin metsästämisellä, jonka jälkeen kirje luettiin. Kirjeessä kerrottiin Lulla-pupun löytäneen metsästä roskia ja lapsia pyydettiin etsimään roskille oikea paikka, sillä metsään ne eivät kuulu. Alle 4-vuotiaiden tuokio jatkui Onni-pojan kierrätyskirjan lukemisella, jonka jälkeen katsottiin Kiertokapulan tekemä opetus-DVD lapsille nimeltä ”Mökömyyrä ja Kukkakoira lajittelevat”. Sitten avasimme mustan pussin ja jokainen lapsi sai vuorotellen napata pussista itselleen roskan. Sen jälkeen mietimme yhdessä, mihin jäteryhmään roska voisi kuulua. Menimme lajittelupisteelle, jossa lasten tuli vihjeiden perusteella etsiä omalle roskalleen oikea paikka.

4-5-vuotiaiden lasten kanssa tuokio aloitettiin myös kirjeen ja roskapussin metsästämisestä, jonka jälkeen katsottiin Kiertokapulan opetus-DVD. Sen jälkeen katsoimme kannettavalta tietokoneelta tekemäni diaesityksen erilaisista roskaryhmistä (sekajäte, biojäte, metallijäte, ongelmajäte..). Siinä käytiin läpi limutölkin kiertokulku alkaen ruokakaupasta päättyen kaatopaikalle. Sen jälkeen lapset ottivat vuorotellen yhden roskan Lulla-pupun tuomasta pussista ja menimme lajittelupisteelle, jossa lapset etsivät vuorotellen omalle roskalleen oikean paikan.

Kierrätysinfo oli selvästi merkityksellinen ryhmän lapsille, sillä kierrättämisestä ja roskien oikeasta paikasta sekä eri jäteryhmistä puhuttiin ryhmässä vielä pitkään. Tämä kertoi tutkivan oppimistyylin vaikutuksista, koska aiheesta oli herännyt kysymyksiä ja pohdintoja. Lisäksi havaitsin toiminnan tasolla tapahtuneen muutoksia. Lapset osoittivat jatkossa kiinnostusta

etsiä löytämilleen roskille oikean paikan. Lapset kertoivat myös kotona tutustuneensa kierrätykseen. He kertoivat kotinsa läheltä löytyneen lasinkeräyspisteen ja lehdenkeräyspisteen, lisäksi he olivat päässeet vanhempiensa mukaan viemään jotain kyseisiin pisteisiin. Oli siis perusteltua todeta kierrätysinfon kantaneen hedelmää.

6.4 Kierrätysmateriaalista akvaarion askartelu

Neljäs toimintatuokio pidettiin joulukuussa. Aiheena oli askarrella kierrätysmateriaalista jotain lapsille mieluista. Tavoitteena oli luoda vanhasta uutta. Tarkoituksena oli tehdä koko yhteistyöryhmän yhteiseen käyttöön jotain kaunista kierrätysmateriaalista. Materiaalina käytettiin suurta pahvilaatikkoa sekä Lulla-pupun edellisessä toimintatuokiossa tuomia roskia. (LIITE 10, 74-75.) Idean toimintatuokioon sain Pikkukakkosen Neppajymykerhosta.

Lapset osallistuivat tuokioon neljässä pienryhmässä. Tuokion aluksi lapsille näytettiin mallina etukäteen askartelemani äitikalat. Äitikalat pyysivät lapsia askartelemaan hänelle poikasia. Sen jälkeen lapset valitsivat itselleen kalanpohjan erivärisistä kartonki vaihtoehdoista. Lapset piirsivät mallin mukaan kalan ääriviivat kartongilleen ja leikkasivat kalan. Lasta autettiin leikkaamisessa, mikäli hän sitä tarvitsi. Kalaan liimattiin edellisen toimintatuokion karkkipaperista ja jogurttipurkin kansista leikattuja ”suomuja”, lopuksi kalalle piirrettiin silmät ja suu sekä nimikoitiin kalat. Tuokiossa askarrettiin lisäksi ”örkit” kierrätysmateriaalista. Kierrätetyistä kananmunakennoista leikattiin kupit irti, ne maalattiin sormivärein ja niiden pohjaan kirjoitettiin nimi. Sen jälkeen ne asetettiin kuivumaan. Kun väri kuppien pinnassa oli kuivunut, kuppien sivuille tehtiin saksien avulla reiät, josta lapset saivat työntää haluamansa värisen piipunrassin käsiksi. Lopuksi piipunrassi eli ”kädet” tai ”lonkerot” taiteltiin lapsen haluamalla tavalla. Lapset nimesivät tuotoksensa örkiksi, mustekalaksi tai katkaravuksi.

Lopuksi mietimme missä kalat ja ”örkit” voisivat asua? Päädyimme siihen, että ne asuvat akvaariossa. Akvaario saatiin luotua kierrätetystä pahvilaatikosta teippaamalla se ensin laatikon muotoon (ks. kuva 4). Sitten toiselta leveältä sivulta leikattiin aukko, jonka reunoille jätettiin noin 7 cm reunukset. Laatikko maalattiin ulkopuolelta sinisellä sormivärillä ja sisäpuolelle liimattiin sinistä paperia sekä sinistä silkkipaperia aalloiksi. Laatikon pohjalle asetettiin ylijäämäpala kultaista kangasta hiekaksi. Kaloihin tehtiin rei`ittimellä reiät, joista pujotettiin lanka. Langan avulla kalat teipattiin akvaarion kattoon kiinni. ”Örkit” asetettiin akvaarion pohjaan, kankaan päälle.

Tuokion tavoitteena oli herätellä lapsia huomaamaan, että pienellä vaivalla vanhasta saa jotakin uutta. Tämä tavoite toteutui hyvin, sillä tuokion materiaalit olivat miltei kaikki kierrätettyä. Lapset huomasivat, mitä kaikkea saakaan aikaan ”roskista”. Monipuoliset välineet ja materiaalit ovat lapsen oppimisen kannalta merkityksellisiä (ks. Hujala ym. 2007). Leikin avul-

la hän oppii hyvin ympäristökasvatuksellisia tavoitteita kuten tämän tuokion tavoitetta. Tuokion aikana lapset selvästi innostuivat ja keksivät kierrätetyistä askartelumateriaaleille monia uusia käyttötarkoituksia. Tuokiossa harjoiteltiin myös motorisia taitoja kuten leikkaamista. Leikkaaminen osoittautui olevan vielä osalle lapsista haastavaa. Tämän vuoksi pienryhmä toteuttamismuotona oli hyvä, sillä tuokioon osallistui vain muutama lapsi kerrallaan. Tällöin minun ohjaajana oli helpompaa olla sensitiivinen ja huomata, milloin lapsi tarvitsi apua, tukea tai kannustusta esimerkiksi seuraamalla lapsen ilmeitä ja eleitä (ks. Hujala ym. 2007). Lapset pitivät kovasti akvaariosta. Akvaariolla leikittiin ahkerasti ja sitä esiteltiin vanhemmille innokkaasti. Tämä kertoo askartelun olleen mielekästä ja merkityksellistä lapsille. He kertoivat myös vanhemmilleen, että akvaario oli askarreltu ”roskista” mikä selvästi nosti askartelun statusta. Myös muista päiväkodin ryhmistä akvaariota tultiin katsomaan ja ihastelemaan. Kenties se synnytti ideoita kierrätysmateriaalin käytöstä muillekin ryhmille..

Kuva 4. Valmis akvaario

6.5 Talvinen metsäretki Metsämörriin metsään

Viides tuokio toteutettiin tammikuun alussa. Tuokion aiheena oli tehdä talvinen Metsämörri-retki (LIITE 10, 66). Tavoitteena oli tutkia talvista lähimetsää. Ennen retkellä lähtöä Metsämörri kävi kertomassa, että metsään on joutunut jotakin sinne kuulumattomia tavaroita. Hän pyysi lapsia etsimään ne metsästä. Metsässä juttelin lasten kanssa talvisesta metsästä ja kysyin miltä talvinen metsä heidän havaintojensa mukaan näyttää. Sitten otin kameran ja ohja-

sin lapsia kameran käytössä. Pyysin heitä ottamaan oman kuvan metsästä (ks. kuva 5). Vain yksi lapsi oli kuvannut kameralla aiemmin.

Kuva 5. Lapsen ottama kuva ja näkemys talvisesta luonnosta ”Puissa on vähä lunta”.

Sitten lähdimme ryhmän omalle mörripaikalle (ks. Nikkinen 2000) metsässä, joka on ryhmän oma paikka metsässä. Pian lapset löysivätkin mörripaikaltaan kolme metsään kuulumatonta esinettä. Esineitä oli virvoitusjuomapullo kuusen juurella, maustepurkki puun oksalla ja cd-levy puiden oksien välissä. Esineet oli piilotettu etukäteen. Sen jälkeen pohdimme, mikä olisi esineille oikea paikka ja mitä tulisi tehdä, jos retkeillessä tulee roskaa.

Lapset tiesivät hyvin mihin jäteryhmiin esineet kuuluisivat. Tämä kertoi kierrätysinfon oppien painautuneen lasten mieliin. He tiesivät, ettei roskaa saa heittää luontoon. Jos retkeillessä tulee roskaa, ne pitää ottaa mukaan ja viedä kotona tai päiväkodilla oikeaan jäteastiaan. Lopuksi etsimme vielä lumesta eläinten jälkiä. Muutama jälki löytyikin ja otimme niistä valokuvan (ks. kuva 6). Jotkut lapsista tiesivät, minkälaisia jälkiä eläimet voivat jättää, ja näyttivät niitä piirtämällä ne lumeen.

Kuva 6. Lapsen ottama kuva eläimen jäljistä lumessa

Samana iltapäivänä maalasimme vesiväreillä metsäretkestä. Lapset tulivat pienryhmissä maalaamaan. Lapset saivat itse päättää mitä metsäretkestä haluavat maalata. Taustalla soi metsäaiheista, instrumentaalista musiikkia. Maalaukset asetettiin kuivuttuaan ryhmän seinille näytille. Lasten ottamat valokuvat tulostettiin mustavalkoisena ja niistä tehtiin kollaasi ryhmän eteiseen. Lapselle ominaisten toimintatapojen taiteellisen osa-alueen myötä on tärkeää, että lasten tekemiä töitä on esillä ja että lapsilla on mahdollisuus esitellä töitään. Töitä tulee myös dokumentoida. (ks. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Vanhempien tullessa hakemaan lapset esittelivät innokkaasti kuviaan heille.

Lapset olivat havaintojeni mukaan kovin kiinnostuneita tutkimaan luontoa. He myös etsivät innokkaasti metsästä mörripaikalta jätteet ja yhteen ääneen kertoivat, mihin jätteet kuuluisivat oikeasti. Lapset olivat innostuneita valokuvaamisesta ja eteisessä olleet valokuvat puhuttivat lapsia paljon. Tämä kertoo esillä olleen työn merkityksestä lapsen elämässä. Lapset vertailivat kuvaamiaan kohteita ja ihmettelivät, kuinka erilaiselta tuttu metsä näyttää, kun siellä oli niin paljon lunta. Havaintojeni mukaan lähimetsän tutkimisen ja havainnoimisen tavoite tuli toteutetuksi. Pidin tärkeänä havaintona lapsien avointa keskustelua toimintatuokioiden teemoista. Se kertoo, että toiminta oli ollut merkityksellistä. Keskustelu oli lähtöisin lapsista, joten sen perusteella voidaan todeta toiminnan olleen merkityksellistä. Lapsi on alkanut työstää asiaa ja pohtimaan sitä. Asiasta ja toiminnasta on herännyt kysymyksiä ja mietteitä siitä, mikä oppimisprosessissa oli lapselle merkityksellistä. Kasvattajan tulee olla läsnä lapsen kysymyksille ja täydentää asiakokonaisuuksia tarpeen mukaan. Näin kasvattaja täydentää asiakokonaisuuksien ymmärtämistä ja edesauttaa lapsen oppimista. (ks. Kangassalo 2004.) Ongelmana tuokiossa oli, että metsässä oli uudenvuoden jäljiltä rakettien jäänteitä. Nehän olivat myös ylimääräisiä, luontoon kuulumattomia roskia. Perustelin lapsille, ettei niihin saa koskea, koska ne ovat vaarallisia. Tämän lapset tiesivät ja ymmärsivät hyvin.

6.6 Satujumppa

Tammikuun toisella viikolla pidin luontoaiheisen satujumpan (LIITE 6 ja LIITE 10, 73). Tavoitteena oli harjoitella perusliikkumistaitoja. Tuokiot toteutettiin kolmessa pienryhmässä iän ja kehitystason mukaan. Tuokio pidettiin yhteistyöpäiväkodin liikuntasalissa. Se aloitettiin lämmittelyleikillä nimeltään ukkosmyrsky. Leikissä leikkialueelle nimetään kolme kohdetta, joihin lasten tulee juosta ohjaajan ohjeiden mukaan. Ohjaaja voi vaikeuttaa leikkiä huutamalla väärän ohjeen eli kohteen, jota ei leikkialueella ole tai huutaa ukkosmyrsky, jolloin leikkijöiden tulee mennä kyykkyy. Olin merkinnyt saliin suurilla valokuvilla kolme kohdetta, lehdet, kivet ja puun kannon. Ennen leikkiä kävimme leikin rajat, leikin kulun ja ohjeistuksen läpi. Leikki sujui hyvin ja kaikki lapset ymmärsivät sen jujun. Lopuksi vaikeutin leikkiä huutamalla ukkosmyrsky ja lapset kyykistyivät, kuten oli tarkoituskin. (LIITE 10, Honkonen & Karvonen 1995, 30.)

Seuraavaksi pohdimme lasten kanssa, mitä metsän eläimet tekevät talvella. Lapset tiesivät, että osa eläimistä nukkuu talviunta. Siirryimme siis ”Karhu nukkuu” - leikkiin. Leikki oli lapsille entuudestaan tuttu, mutta kertasimme kuitenkin vielä säännöt. Leikkiä leikittiin, kunnes jokainen lapsi oli päässyt ”karhuksi”. Sitten pyysin lapsia istumaan salin lattialle patjalle. Otin esiin Lulla-pupun käsinuken. Lulla-pupu kertoi lapsille talvisesta luonnosta ja kysyi, mitä lapset olivat talvelle havainneet. Lulla-pupu alusti lapsia orientoitumaan satujumppaan, jonka jälkeen pupu lähti metsään kotiin omaan koloon. Olin tehnyt valmiiksi satujumppapohjan (LIITE 6) ja vienyt liikuntasaliin rekvisiittaa jumppaa varten. Jumppa sisälsi erilaisia tehtäviä, hyppyjä, karhukävelyä, ”puuta pitkin” kävelyä ym. Lopuksi levitin liikuntasalin lattialle vilttejä ja pyysin lapsia valitsemaan itselleen paikan ja ottamaan hyvän asennon. Sammutin salin valot ja soitin rauhallista instrumentaalista musiikkia taustalla hiljaisella. Sitten luin lapsille valmiin mielikuvarentoutuksen (LIITE 7 & LIITE 10, mielikuvamatka). Rentoutuksen loputtua venyttelimme ja keskustelimme mitä satujumpasta jäi lapsille mieleen. Satujumpan avulla pyrin tuomaan luonnon elementtejä jumppaan. Se oli suunniteltu siten, että metsä olisi tuotu liikuntasaliin kuvin ja liikkumismuodoin. Jumppa oli lasten mielestä ”hauskaa ja kivaa”. Lapsille jäi rentoutunut ja hyvä olo.

6.7 Jokamiehen oikeudet -passi

Toimintatuokio toteutettiin pienryhmissä tammikuussa 2011. Tuokion aiheena olivat ”Jokamiehen oikeudet” (LIITE 10, 62; Ympäristöministeriö 2010b), joihin tutustuminen oli tuokion tavoitteena. Tuokion tarkoituksena oli pohtia, mitä luonnossa saa ja mitä ei saa tehdä. Se toteutettiin kolmessa pienryhmässä.

Tuokio aloitettiin kertaamalla jo toteutuneita toimintatuokioita ja niiden sisältöjä. Lapset muistivat yllättävän hyvin aiemmat tuokiot. Tuokiossa tutustuttiin Ympäristöministeriöstä ja

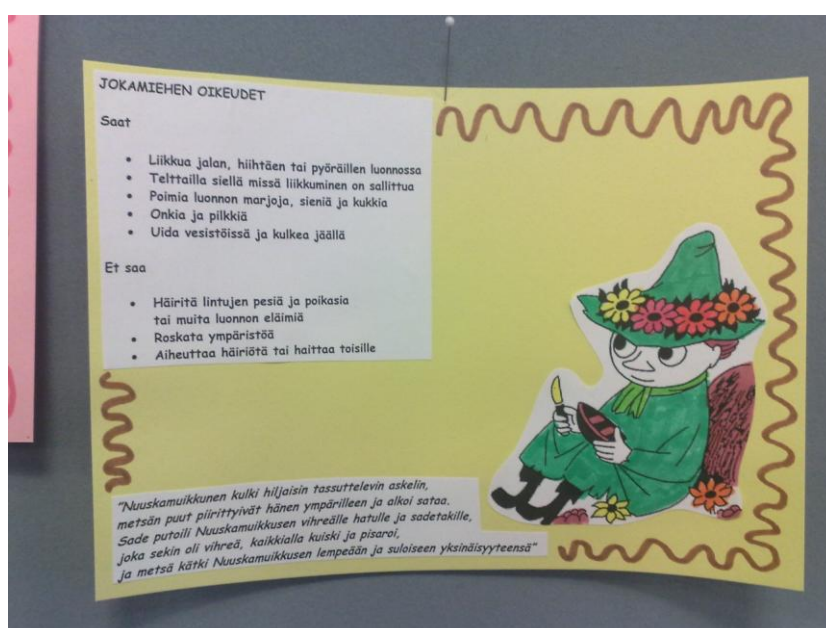

Kierrätyskeskukselta tilaamiini ”Jokamiehen oikeudet”-esitteisiin (Ympäristöministeriö 2010b). Pohdimme mitä luonnossa saa tai ei saa tehdä ja miksi.

Sitten askartelimme jokaisella lapsella oman ”Jokamiehen oikeudet” -passin. Se koostui kartonkisesta korttipohjasta, johon liimattiin valmis ”Jokamiehen oikeudet” -moniste, runo Muumien Nuuskamuikkusesta ja Nuuskamuikkusen kuva (ks. kuva 7). Askartelussa harjoittelimme ”Jokamiehen oikeuksiin” tutustumisen lisäksi ohjeiden kuuntelemista, saksien käyttöä, leikkaamista ja liimaamista sekä langan pujottelua. Lapset saivat koristella passinsa haluamallaan tavalla ja liimata passiin oman kuvansa. Passit asetettiin seinälle samoin kuin tilaamani ”Jokamiehen oikeudet”-esite (Ympäristöministeriö 2010b).

Lapset pitivät passeista ja kokivat ne merkityksellisiksi. Toiminnan tasolla tämä näkyi esimerkiksi siten, että passit haluttiin ottaa leikkiin mukaan, niitä vertailtiin ja ihasteltiin sekä niistä kerrottiin ylpeinä vanhemmille. Passiaskartelu oli hyvä lopetus projektille. Ennen toimintatuokiota suunnittelin tekeväni jokaisesta toimintatuokiosta suoritusmerkin, jonka lapset saisivat liimata passiinsa. Tämä ei kuitenkaan ollut järkevää, sillä muutama lapsista pääsi osallistumaan vain muutamaan toimintatuokioon vapaapäivien tai sairastumisien vuoksi. Niinpä päätin tasa-arvoisuuden vuoksi jättää suoritusmerkit pois.

Toimintatuokioita kerratessani iloitsin huomatesani lapsien oikeasti oppineen jotakin ympäristöystävällisistä käytänteistä. He muistivat tuokioiden teemoja ja olivat selkeästi sisäistäneet niitä. Tietysti laaja-alainen sisäistäminen varmistuisi pidemmän aikavälin tutkimuksella, joka olisikin hyvä projektin jatkoaihe, eli selvittää miten ympäristökasvatuksen toimintatuokiot ovat vaikuttaneet lapseen pidemmällä tähtäimellä.

Kuva 7. Passi esimerkki

7 Arviointi

Opinnäytetyön tarkoituksena on osoittaa opiskelijan kehittynyttä ammattitaitoa ja teoreettisen tiedon hallintakykyä. Työn tuotoksen tulisi olla alan ihmisille hyödyllinen. Opinnäytetyö harjoittaa ajanhallintaan liittyviä seikkoja, isompien kokonaisuuksien hallintaa sekä työelämän kehittämistä innovatiivisesti. Lisäksi työssä korostuu oman osaamisen ilmaisutaidot. Opinnäytetyön arvioinnin keskipisteessä ovat työn idea, työlle asetetut tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Lisäksi työn tuotoksen sisältö ja ulkoasu tulee arvioida työn kohderyhmän näkökulmasta. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 159-161.) Vuosisuunnitelma on työelämässä hyödyllinen ja osaltaan parantaa päiväkodin ympäristökasvatusta. Työlle asetetut tavoitteet saavutettiin ja lapset huomioivat luonnon selkeästi lähtötilannetta kattavammin kuten muutokset toiminnan tasolla osoittivat. Opinnäytetyö kertoo ammatillisesta osaamisesta, ja se on opiskelijan oman ammatillisen sekä persoonallisen kasvun väline. Sen raportti osoittaa tekijän kypsyttää ja sen tulisi hyödyttää myös muita tutkimuksen tekijöitä antamalla näkökulmia aiheeseen. Raportissa tulee olla kuvattu tarkoin prosessin eteneminen vaihe vaiheelta, jotta lukija voi arvioida miten työssä on onnistuttu. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 65-67.) Tämän vuoksi olen liittännyt ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman työni liitteeksi ja kuvannut tarkasti omat toimintatuokiokokeilut.

Työsi edustaa toiminnallista opinnäytetyötä, jossa palautetta sen kehittämistä varten kerättiin laadullisella aineistolla. Seuraavaksi kerron työelämältä saamastani palautteesta. Palautteen keräsin palautelomakkeella (LIITE 1). Laadullisessa tutkimusmenetelmässä aineistonhankintamenetelmänä käytetään usein haastattelua. Haastattelun analyysin voi suorittaa esimerkiksi teemoitellen tai tyypitellen, tässä työssä analyysi tehdään teemoitellen. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 57.) Palaute kerättiin helmikuun alussa. Työn kohderyhmältä on mielekästä kerätä palautetta työstä, jottei työn arviointi jää subjektiiviseksi (Vilkkä & Airaksinen 2004, 157). Yhteistyöryhmän kasvattajista kaksi vastasi palautelomakkeeseen (LIITE 1). Ryhmässä oli yhteensä neljä kasvattajaa, joista eräs jäi ennen vuodenvaihdetta pitkälle sairauslomalle eikä täten kyennyt osallistumaan arviointiin. Yksi kasvattajista ei jostakin syystä palauttanut palautelomaketta pyydettyyn päivämäärään mennessä, joten hänen arviointinsa jäi valitettavasti pois. Molemmat palautelomakkeeseen vastaajat tutustui ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmaan käymällä sen tarkasti läpi sekä osittain seuraamalla minun ohjaamiani toimintatuokiota. Palautteen jälkeen analysoin kyselyn tulokset teemoittain. Analyysi on suureksi osaksi tutkijan ajattelua ja pohdintaa (Syrjäläinen 1994, 89). Palautelomakkeen runko antoi valmiit teemat, joiden pohjalta kokosin arvioinnin. Palautteen avulla sain työelämältä arvokasta tietoa siitä, miten työni tuotos eli ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma palveli ryhmän tarpeita.

Analyysin perusteella yhteistyöryhmän kasvattajien mielestä ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma oli selkeä, hyvä ja monipuolinen valmis paketti, jolla ympäristökasvatusta voi kyseisessä ryhmässä helposti toteuttaa. Kysyttäessä kansion ympäristökasvatuksellisesta sisällöstä vastaajat korostivat, että kansio oli sisällöllisesti hyvä ja palveli sille asetettuja tarpeita. Päiväkodin arjessa kansion toimintatuokioiden teemoja voisi syventää suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja jakaa useaksi toimintatuokioksi. Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmaan liitetyt käsintehdyt materiaalit (esimerkiksi loru-, peli- ja laulukortit) keräsivät kiitosta persoonallisuutensa vuoksi.

Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman runko koettiin hyväksi ja helpoksi ottaa suoraan arkeen käyttöön. Kansiota koettiin löytyvän helposti leikkivinkkejä ja erilaisia toimintatuokioita, joita voi arjessa lapsilähtöisesti mahdollisesti vielä jatkaa ja syventää. Toimintatuokioiden teemat koettiin olevan vaivatonta kytkeä päiväkodin arkeen ja jokapäiväiseen elämään. Kasvattajilta saamani palautteen perusteella ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmassa ei ilmennyt sisällöllisiä puutteita tai kehittelyä vaativia seikkoja vain muutamia kirjoitusvirheitä. Niinpä ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma (LIITE 10) jäi päiväkodin käyttöön.

Seuraavaksi käsittelen tarkemmin opinnäytetyöni arviointia itsearviointin ja omien havaintojeni näkökulmasta. Lopuksi pohdin ammatillista kasvuani koko opinnäytetyöprosessin aikana. Arvioin ohjaamiani toimintatuokioita havainnoimalla lasten osallistumista, kiinnostuneisuutta ja innostuneisuutta aiheesta. Arvioivalla havainnoinnilla tarkoitetaan lasten kehityksen ja oppimisen jatkuvaa seurantaa. Tämä tapahtuu lasten toimintoja kuuntelemalla, katsomalla sekä dokumentoimalla. (Hujala ym. 2007, 88.) Dokumentoin havaintoni tuokioiden jälkeen lyhyesti paperille. Havaintojeni ja oman kokemukseni mukaan toimintatuokiot onnistuivat kokonaisuudessaan hyvin, jopa paremmin kuin aluksi osasin edes uskoa. Koska tutkimustehtäväni suunnattiin pienille lapsille, oli luontevaa käyttää aineistohankinta ja arviointimenetelmänä havainnointia. Havainnoinnin muotoja ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista ja osallistuva havainnointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71-81.) Arvioinnissani käytin sekä havainnointia ilman osallistumista että havainnointia osallistuen toimintaan myös itse.

Teoriatiedon perusteella sain luotua toimivan ympäristökasvatuspaketin, joka vastasi työelämän tarpeisiin ajankohtaisella tasolla (ks. Maailman Luonnon Säätiö 2011; Cantell 2004; Koskinen 2010). Aluksi olin epävarma pystyykö ympäristökasvatusta toteuttamaan pienten lasten kanssa, mutta he yllättivät minut. He olivat aidosti kiinnostuneita aiheesta. Toiminnan tasolla tämä näkyi monina kysymyksinä ja pohdintoina niin toimintatuokioiden kuin niiden jälkeenkin. Toimintatuokiolla tarkoitetaan tässä työssä opetuksellista tilannetta, jonka sisällön aikuinen on etukäteen suunnitellut. Kuten luvussa 4 on mainittu, pienten lasten kanssa etukäteen suunnitellut kokonaisuudet tuottavat oppimista. Tämän vuoksi koin toimintatuokioiden luonnolliseksi työn toteuttamismuodoksi. Työn edetessä valinta osoittautui oikeaksi. Toimintatuokio on lyhytkestoinen, joten 3-5-vuotias lapsi jaksaa sen ajan keskittyä. Edellytyksenä on, että tuo-

kion sisällöt, tavoitteet ja käytetyt menetelmät ovat valittu huolellisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Toimintatuokioiden toteutuksessa pyrin huomioimaan monipuolisesti pienryhmän koon, käytettävät menetelmät ja tarvittavat materiaalit. Lisäksi panostin ajankäyttöön liittyviin seikkoihin ja suunnittelin toimintatuokioiden aikataulun tarkasti mutta joustavasti. Suunnittelussa otin huomioon myös lapsilähtöisyyden. Lapsilähtöisyyttä voi toteuttaa syventämällä tuokion teemaa lapsien kiinnostuksen mukaan sekä keskittymällä lasten ajatuksiin, kysymyksiin ja pohdintoihin.

Ympäristökasvatus on laaja-alainen ilmiö ja monipuolinen aihe, josta löytyy monia erilaisia tutkimuskohteita. Lapset olivat kovin kiinnostuneita ympäristökasvatuksesta ja aiheen ajankohtaisuuden vuoksi hyödynnettävää materiaalia löytyi jo jonkin verran jopa varhaiskasvatuskäisille lapsille. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on saada lapset huomaamaan luonto, sen kauneus ja mielenkiintoisuus (ks. Nordström 2004; Houtsonen 2004). Havaintojeni perusteella lasten kiinnostus ympäristöä kohtaan heräsi. Toiminnan tasolla tämä näkyi esimerkiksi siinä, että lapset pitivät huolta roskien lajittelusta omiin jätteastioihinsa, jottei mitään ylimääräistä jätettä heitettäisi luontoon. Usein kuulin lapsien varmistelevan, että kuuluhan välipalan jogurttipurkin kansi metallinkeräykseen tai voihan pihalta löytyneen karkkipaperin voi heittää ihan tavalliseen jätteastiaan. Jätteiden lajitteluinnostuksen voidaan todeta ympäristökasvatuksen saavutukseksi. Lisäksi toimintatuokioiden teemat puhuttivat ryhmän lapsia, mikä kertoo lasten kiinnostuksen ympäristöä kohtaan heränneen. Esimerkiksi lapsien ottamat valokuvat talvisesta metsästä puhuttivat niin lapsia kuin aikuisia ja herättivät useita mielenkiintoisia keskusteluja ympäristöstä. Kuten luvussa 4 kerrotaan, on tärkeää, että lasten tuoksia on runsaasti esillä, jotta niistä heräävää keskustelua, ihmettelyä ja pohdintaa voidaan havainnoida ja dokumentoida. Lasten ihmettelyjen perusteella voi syntyä jokin hyvä idea ympäristökasvatukseen liittyen, jota voi syventää lasten kanssa arjessa lapsilähtöisesti.

Tutkivaa työtettä pyrin hyödyntämään mahdollisimman monessa toimintatuokiossa. Esimerkiksi tuokioiden alkuorientaatiot pyrin suunnittelemaan siten, että ne herättäisivät lasten kiinnostuksen tutkia ja pohtia tuokion teemaa. Tutkivan oppimisen käyttäminen toimintatuokioiden toteutuksessa on paljolti kiinni kasvattajasta ja hänen sitoutumisestaan tutkivaan oppimiseen menetelmänä. Tutkivan oppimisen malli sopi hyvin ympäristökasvatukseen yhteisöllisyyden vuoksi. Lapset olivat kiinnostuneita ympäristöstään. Toimintatuokioiden avulla oli mahdollista toimia lapsen lähikehityksen vyöhykkeellä. Toimintatuokioiden toteutuksessa oli mahdollista luoda monipuolinen oppimisympäristö, joka tarjoaa lapsille uusia asioita ja kannustaa heitä tutkimaan. Tämän avulla he oppivat uusia kokonaisuuksia. (ks. Hujala ym. 2007.) Kuten olen työssäni maininnut, korostin ajankäytön huomioon ottamista toimintatuokioiden toteutuksessa. Toiminnan suorittamista keskeisempää oli antaa aikaa lapsille, heidän kysymyksilleen ja pohdinnoilleen ympäristöstä. Tällöin oppimistapahtuma on lapselle merkityksellinen. Tutkiva oppimistyyli vie aikaa, joka tulee huomata toimintatuokion toteutuksessa. (ks.

Kangassalo 2004; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Ajankäytön ottaminen huomioon lisää myös lapsilähtöisen työotteen mahdollisuuksia. Ajankäytön lisäksi koin pienryhmiin käytön merkitykselliseksi positiivisessa mielessä. Pienryhmissä toimiessani oli helppo havainnoida lapsia yksilöllisemmin ja syventää toimintatuokion teemaa lapsien jaksamisen ja mielenkiinnon mukaan. Pienryhmissä myös dialogisuus vuorovaikutuksessa korostui. Etukäteen suunnitellut sisällöt toimivat pienten lasten kanssa parhaiten (ks. Hytönen 1997). Sisältöjen toteuttamisessa ja menetelmissä voidaan hyödyntää lapsilähtöisyyttä monipuolisesti. Lapsilähtöistä työtettä käyttämällä pystyin havainnoimaan ja kuuntelemaan lapsia monipuolisesti ja tutustuin kattavasti lapsen maailmaan ja ajatuksiin (ks. Hujala ym. 2007).

Suunnittelemisssani toimintatuokiossa pyrin ottamaan huomioon varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyt lapselle ominaiset tavat toimia, joita ovat leikki, liikkuminen, tutkiminen ja taiteellinen ilmaisu ja kokeminen (ks. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Nämä lapselle ominaiset toimintatavat tulivat hyvin esille lopullisessa ympäristökasvatuskansiossa, toimivathan ne kansion runkona. Toimintatuokioiden suunnittelussa pyrin ottamaan huomioon leikin merkityksen mahdollisimman monipuolisesti korostamalla leikin merkitystä lapsen oppimiselle. Toimintatuokioiden opetuksellisuus korostuu leikin avulla. Tavoitteena oli ottaa huomioon monipuolisesti lasten iän, kehitystason, aika-, tila- ja välineratkaisut sekä niiden tuomat haasteet.

Myös leikkiympäristön monipuolisuus oli suunnittelussa merkityksellinen. Pyrin laajentamaan sitä mahdollisimman paljon päiväkodin lähiympäristöön ja luontoon. Lähiympäristöllä tarkoitetaan puistoja, metsiä ja kaupunkiympäristöä, jota pyrin käyttämään päiväkodin lähiympäristöä monipuolisesti hyväksi toimintatuokioiden suunnittelussa. Lopullisessa tuotoksessa on otettu monipuolisesti huomioon erilaisten toiminta- ja leikkiympäristöjen käyttäminen. Lähiympäristöön tutustumista rajoittaa kuitenkin suuret päivähoidon ryhmäkoot. Lähiympäristöön voi kuitenkin tutustua muutenkin kuin retkeilemällä, esimerkiksi askartelemalla ja tutkimalla monipuolisesti luonnonmateriaalia kuten ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelman toimintatuokioiden oissa. Ympäristökasvatuksessa vain mielikuvitus on rajana!

Haasteen toi toimintatuokion vaikeustason sovittaminen 3-5-vuotiaille lapsille sopivaksi. Tämän haasteen pyrin ratkaisemaan tekemällä toimintatuokioihin soveltamishdotuksia, joiden perusteella toimintatuokiota voi halutessaan vaikeuttaa tai helpottaa lasten ikätason ja kehityksen mukaan. Jos tekisin työni uudestaan, saattaisin jakaa jo olemassa olleet pienryhmät vieläkin pienemmiksi, jotta aikaa riittäisi entistä paremmin jokaiselle lapselle ja jokainen lapsi tulisi mahdollisimman hyvin kohdatuksi. Ryhmässä oli muutamia erityistä tukea tarvitsevia lapsia, joten heidän kohdallaan pienemmät pienryhmät olisivat toimineet kenties vielä paremmin. Kaiken kaikkiaan olen kuitenkin tyytyväinen ohjaamiini toiminnallisiin tuokioihin ja koko työhöni.

Jälkikäteen ajateltuna olisin itsekkin voinut rajata työtäni vielä tiukemmin ja pitäytyä vain yhdessä ympäristökasvatuksen teemassa kuten kierrätyksessä. Mutta mielestäni sain kuitenkin aikaan hyvän toiminnallisen ympäristökasvatuspaketin, josta olen ylpeä. Jatkotutkimusaiheena voisi olla esimerkiksi ympäristökasvatukseen liittyvien asenteiden tutkiminen pitkällä aikavälillä. Työni teorian perusteella ympäristökasvatus osoittautui merkitykselliseksi ja toivottavasti vaikuttaa lapsen kehittyviin asenteisiin. Olisi mielenkiintoista selvittää asiaa tarkemmin. Vaikuttaako ympäristökasvatus kaikkiin myönteisesti ja kuinka paljon kotikasvatuksella on merkitystä?

8 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessini aikana perehdyin tarkasti ympäristökasvatukseen sekä yleisellä että lapsille suunnatulla tasolla. Opin, kuinka merkittävä aihe ympäristökasvatus on monessakin mielessä. Ympäristökasvatusta on helppo toteuttaa, koska materiaalia saa luonnosta ja materiaalien hankinta, esimerkiksi metsäretkillä, on lapsista (ja aikuisista) mukavaa puuhaa. Toisaalta ympäristökasvatukselliseksi tuokioksi riittää, että lähtee esimerkiksi metsään tutkimaan ja havainnoimaan luontoa. Ympäristökasvatus ei sitoudu aikaan tai paikkaan, vaan sitä voi toteuttaa milloin vain ja missä vain, vaikka päiväkodin pihassa. Ympäristökasvatuksesta löytyy paljon teoreettista tietoa ja ilahduttavan paljon lapsille suunnattua kirjallisuutta, jota voi toteutuksen suunnittelussa hyödyntää. Myös ympäristöön liittyvät instituutiot ovat ottaneet lapset huomioon ja suunnitelleet heille soveltuvaa materiaalia. (ks. Kiertokapula 2011; Kierrätyskeskus 2010; Ympäristöministeriö 2010b). Kokonaisuutena työn teorian tietoon perehtyminen vei paljon aikaa. Lisäksi materiaalien kehittäminen oli aikaa vievää. Itse ympäristökasvatuskansio syntyi suhteellisen nopeasti teorian tiedon jälkeen inspiraation vallassa. Työn loppuraportointi oli minulle haasteellista. Kyseisessä vaiheessa olin tehnyt työtä jo kauan ja tullut ”sokeaksi”, joten raportoinnin rakenteen luominen oli minulle haaste.

Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmalla pyrin tuomaan lapsille kokemuksia ympäristöstä esimerkiksi lähiympäristöön tutustuen monipuolisesti. Ympäristökasvatuksen tavoitteissa pyritään luomaan kokemuksia ympäristöön vaikuttamisesta ja sen puolesta toimimisesta. Lisäksi tavoitteena on tuoda lisää tietoa ympäristöllisistä haasteista, kannustaa ihmisiä toimimaan sen puolesta sekä ratkaista ympäristöllisiä ongelmia. Ympäristön puolesta toimimista korostin kierrätysteemaa korostamalla. Lapset oppivat esimerkiksi kierrätysinfon avulla oman toiminnan merkityksen luontoon ja sen että jokainen voi omilla ratkaisuillaan vaikuttaa ympäristöön. (ks. Koskinen 2010; Cantell & Koskinen 2004; Wolf 2004.) Koskinen (2010) tutkimuksessa mainittiin, että helpoin keino toteuttaa ympäristökasvatusta on lisätä tietoa. Tiedon lisäämisen ohessa korostin työssäni lasten omien kokemusten ja osallisuuden lisäämisen merkitystä. Lapsuudessa ympäristökasvatuksella pyritään saamaan lapset ottamaan luonnon monipuolisesti huomioon. Lisäksi ympäristökasvatuksessa on tärkeää pyrkiä kehittämään lapsen ympäristöherkkyyttä. (ks. Nordström 2004; Houtsonen 2004; Cantell & Koskinen 2004.) Vuosisuunnitelmaa käyttämällä sain lapset kiinnostumaan luonnonsuojelusta. Tämä näkyi toiminnan tasolla, kuten edellä mainittu on mainittu. Kiinnostus heräsi myös yleisesti luontoa kohtaan. Tämä kertoo työn tavoitteiden saavuttamisesta ainakin välillisesti. Pitkän aikavälin tutkimus antaisi viitteitä kiinnostuksen kestävydestä. Teorian tietojen ja aiempien opinnäytetöiden mukaan lapsuudessa aloitettu ympäristökasvatus vaikuttaa lapsen tuleviin ympäristöllisiin asenteisiin (ks. Anttila 2009; Hanninen & Verkka 2004). Toivon, että työni on omalta osaltaan vaikuttanut lasten ympäristöön liittyviin asenteisiin, ainakin kierrätyksen merkityksen ymmärtämisen suh-

teen. Omien toimintatuokiokokeiluiden jälkeen huomasin lasten kiinnittävän huomiota siihen, mihin jäteryhmään mikäkin vastaantuleva roska kuuluu. Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelmaan olen erittäin tyytyväinen kokonaisuudessaan. Koska jäin kyseiseen ryhmään töihin, olen päässyt itsekin käyttämään sitä useasti.

Työni perusteella totean, että ympäristökasvatusta voi toteuttaa myös varhaiskasvatuksessa. Toteutuksen ja omien havaintojen perusteella sanoisin, että 3-5-vuotiaiden kanssa voidaan toteuttaa monipuolista ympäristökasvatusta erilaisilla toimintatuokioilla. Pienryhmien käyttö ja etukäteen suunnitellut aiheet toimivat ympäristökasvatuksen toteutuksessa hyvin. Teemojen toteutuksessa on hyödyllistä käyttää lapsilähtöisyyttä ja lapsilähtöisiä menetelmiä. Tutkiva oppiminen sopi hyvin osaan valitsemistani teemoista, kuten luvussa 4.2 kerrotaan. 3-5-vuotiaiden lasten kanssa ympäristökasvatusta voi toteuttaa leikin kautta oppimilla, käyttämällä ympäristökasvatuksen teorian tiedon mukaisia sisältöjä ja tavoitteita sekä hyödyntämällä lapsilähtöistä työtettä ja tutkivan oppimisen näkökulmia. Ympäristökasvatuksen toteuttaminen on kuitenkin pitkälti kiinni kasvattajista, heidän sitoutumisestaan, kiinnostuksestaan aiheen monipuoliseen ja lapsilähtöiseen toteuttamiseen. Lapsilähtöisyyden toteuttaminen vaatii kasvattajalta sensitiivisyyttä työssään. Lapsia tulee osata kuunnella, jotta osaa kiinnittää huomiota ja tutustua lapsen senhetkiseen maailmaan. Lisäksi heitä tulee havainnoida mahdollisimman monipuolisesti. Toivon, että työni on hyödyllinen runko ympäristökasvatuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa tulevaisuudessa. Uskon, että valitsemani toimintatuokiot palvelevat kyseisen ryhmän tarpeita, sillä olin heihin aktiivisesti yhteydessä jo suunnitteluvaiheessa pohtiessani toimintatuokioiden sisältöjä.

Opinnäytetyöllä pyrin tuomaan monipuolisen työkalun työelämän käyttöön ja mielestäni onnistuin tässä hyvin. Ympäristökasvatus kokonaisuutena oli minulle vieras, mutta halusin perehtyä aiheeseen mahdollisimman tarkoin. Tätä osaamista voin käyttää myöhemmin työelämässä hyväkseni. Lapsilähtöisen työtteen käyttö on korostunut tavoitteellisen toiminnan suunnittelun ohessa. Opin myös pohtimaan varhaiskasvatuksen teemoja yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja ajattelemaan teemoja pitkän tähtäimen projekteina. Se tulee varmasti olemaan jatkoa ajatellen hyödyllinen oivallus.

Työ tuotti henkilökohtaisella tasolla oppimista työn suunnittelussa, toiminnan monipuolisen sisällön ja menetelmien suunnittelussa, toiminnan tavoitteiden asettelussa sekä ympäristökasvatuksen yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämisessä. Ammatillisesti koen valmiuksieni tavoitteellisessa toiminnan suunnittelussa kehittyneen valtavasti. Opinnäytetyötäni voin hyödyntää ajankohtaisena erityisosaamisena työelämässä. Opinnäytetyön aikana sain myös väliaikaisen työpaikan ja näin verkostoiduttua työelämään.

Jälkikäteen ajateltuna olisin voinut rajata työtäni vielä tarkemmin ja olisin voinut syventää suunnittelemani teemoja entistä enemmän. Mutta mielestäni työni vastaa monipuolisesti ympäristökasvatuksen toteuttamisen haasteisiin monella eri tasolla, kuten kulttuurisella, ekologisella ja taloudellisella tasolla. Työni ei olisi onnistunut ilman mahtavaa tukiverkostoa ja yhteistyöpäiväkodin kasvattajia, heillä oli aina aikaa kuunnella kysymyksiäni ja ehdotuksiani sekä saimme hyvin lyötyä aikataulut yksiin toimintatuokiokokeiluihin. Iso kiitos heille! Kiitän myös ohjaajaani työni pitkäjänteisestä seuraamisesta ja aktiivisesta tukemisesta prosessin edetessä.

Lähteet

- Ahlqvist, S., Ahokas, A., Apponen, O., Hedman, A., Kekki, K., Mattila, A., Mikkola, K., Oilinki, M., Peltomaa, H., Rytönen, O. & Seitola, T. 2008. Psykologian verkot: käsikirja. Kerava: Opintoverkko.
- Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 60-81.
- Drougge, S. 2007. Leikeistä ja seikkailuista luontosuhteeseen. Kuvaus luonnossa kotonaan-toiminnan menetelmistä. Helsinki: Suomen latu.
- Hanninen, L. & Verkka, K. 2004. Suunnittelu ja arviointi ympäristökasvatuksessa. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 82-112.
- Houtsonen, L. 2004. Aihekokonaisuudet kannustavat kehittävään opetusta. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Kotipihasta maailmalle. Ympäristökasvatuksen karttakirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 14-27.
- Hujala, E., Nivala, V., Parrila, S. & Puroila, A-M. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.
- Hytönen, J. 2008. Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Hytönen, J. 1997. Lapsikeskeinen kasvatus. Helsinki: WSOY.
- Kangassalo, M. 2004. Tutkiva oppiminen. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) Kotipihasta maailmalle. Ympäristökasvatuksen karttakirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 28-42.
- Karila, K. 1999. Aineistolähtöinen tutkimus välineenä varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden ymmärtämiseen. Teoksessa Ruoppila, I., Hujanen, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 119-130.
- Koskinen, S. 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina - Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.
- Nikkinen, I. 2000. Metsämörri. Helsinki: Rakennusalan kustantajat.
- Nordsröm, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Cantell, H. (toim.) 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 116-143.
- Puroila, A-M. 2003. Päiväkotiarjen rikkaus. Oulu: Varhaiskasvatus 90.
- Raittila, R. 2009. Ympäristön lapset - lasten ympäristö. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 227-248.
- Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, I., Hujanen, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala, M. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 26-51.
- Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen opetuksen tutkimus - kouluetnografia. Teoksessa Ahonen, S., Saari, S., Syrjälä, L. & Syrjäläinen, E. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 68-120.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. STAKES OPPAITA 56. Helsinki: Stakes.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Wolf, L-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 18-31.

Ympäristöministeriö 2010a. Yhdessä kestävään tulevaisuuteen - Ympäristövastuullinen, osallisuutta tukeva yhteiskunta, monimuotoinen luonto ja hyvinvointia edistävä ympäristö. Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsaus. Helsinki.

Ympäristönsuojelulaki 86/2000.

Sähköiset lähteet

Kiertokapula 2011. Viitattu 12.1.2011. <http://www.kiertokapula.fi/portal/suomi/>

Kierrätyskeskus 2010. Viitattu 12.1.2011. <http://www.kierratyskeskus.fi/>

Maailman Luonnon Säätiö 2011. Ympäristökasvatus. Viitattu 20.2.2011. <http://www.wwf.fi/ymparisto/ymparistokasvatus/>

Maailman Luonnon Säätiö 2010a. Ilmastonmuutos. Viitattu 23.3.2011. <http://www.wwf.fi/ymparisto/ilmastonmuutos/>

Maailman Luonnon Säätiö 2010b. Lajien uhanalaisuus Suomessa. Viitattu 23.3.2011. http://www.wwf.fi/ymparisto/uhanalaiset_lajit/kotimaiset/

Maailman Luonnon Säätiö 2009. Ulkomaisten lajien uhanalaisuus. Viitattu 23.3.2011. http://www.wwf.fi/ymparisto/uhanalaiset_lajit/ulkomaiset/

Sosiaaliportti 2011. Sadutus. Viitattu 28.3.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/sadutus/>

Ympäristöministeriö 2010b. Jokamiehen oikeudet. Vapaus ja vastuu kulkevat käsi kädessä. Viitattu 12.1.2011. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=58490&lan=fi>

Opinnäytetyöt

Anttila, J. 2009. ”Kulutus, kierrätys ja roskat - Ympäristökasvatus osana viisivuotiaiden pienryhmätoimintaa”. Metropolia - ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2275/Opinnaytetyo_180209.pdf?sequence=1.

Bergström, K. 2009. ”Luovaa luonnosta”. Laurea - ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4413/Katja%20Bergstrom_1.pdf?sequence=1

Hämäläinen, J. & Riihimäki, N. 2001. ”Lasi ja luonto”. Diakonia - ammattikorkeakoulu, Helsinki. Viitattu 3.10.2011. http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2001/HmlinenJaana.pdf

Koutonen, P. & Logren, S. 2010. ”Ympäristökasvatus päiväkodissa ja kotona”. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/7013/koutonen_paivi_logren_satu.pdf?sequence=1

Susiluoma, S. 2009. Kestävän kehityksen ohjelmat peruskouluissa ja lukiossa. Viitattu 3.10.2011. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5473/Sakkinen_Susanna.pdf?sequence=1

Säkkinen, S. 2009. "Kestävää kehitystä päiväkodissa". Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5473/Sakkinen_Susanna.pdf?sequence=1.

LIITE 1 Palautelomake

Palautelomake ympäristökasvatuskansiosta

- ❖ Mitä mieltä olit tuottamastani ympäristökasvatuskansioista?

- ❖ Entä mitä mieltä olit kansion ympäristökasvatuksellisesta sisällöstä? Näkyikö tutkiva oppiminen ja lapsilähtöisyys?

- ❖ Miten koet kansion palvelevan ryhmäännne/päiväkotianne?

- ❖ Miten voisit käyttää kansiota työssäsi tulevaisuudessa?

- ❖ Mitä mieltä olit ohjaamistani toimintatuokioista sisällöllisesti?

- ❖ Mihin toivoisit jatkossa kiinnitettävän huomiota?

- ❖ Muut risut ja ruusut

Kiitoksia vastauksestasi!

Janni Salmela

LIITE 2 Lupa vanhemmilta

Hei X ryhmän vanhemmat!

Olen 3. vuoden sosionomi opiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta. Olen tehnyt X ryhmässä sijaisuuksia kuluva ja edellisen vuoden aikana. Aikomukseni olisi tehdä luontoaiheinen opinnäytetyö lapsenne ryhmässä talven 2010-2011 aikana. Tavoitteena on toteuttaa päiväkodin toimintavuoden teemaksi valittua luontoa kestävä kehityksen näkökulmasta, ja tutkia miten luontokasvatusta voisi toteuttaa 3-5-vuotiaiden lasten kanssa.

Opinnäytetyöhön kuuluisi toiminnallisia, luontoaiheisia toimintatuokioita, joihin lapset osallistuisivat. Tuokioita olisi noin viisi ja ne toteutetaan lapsille tutuissa pienryhmissä. Tuokioissa tehdään erilaisia luontoaiheisia tehtäviä koskien metsää, kierrätystä... Menetelminä aion käyttää satuja, loruja, draamaa, tutkimuksia jne. valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Toimintatuokion päätteeksi kysyisin lapsilta heidän mielipidettään tuokiosta.

Niinpä pyydän nyt lupaa, saako lapsenne osallistua kyseisiin tuokioihin ja tuokioiden arviointiin?

Opinnäytetyötäni varten dokumentoin tuokiot, mutta lapsien henkilötietoja/kuvia ei tule julkisuuteen millään muotoa.

T. Janni Salmela

Mahdollisia lisätiedusteluja varten sähköpostiosoitteeni on:
Janni.salmela@laurea.fi

Palauta 10.11.2010 mennessä lapsenne ryhmään

Lapseni _____ SAA/ EI SAA OSALLISTUA LUONTOTOIMINTATUOKIOIHIN

LIITE 3 Tutkimuslupahakemus

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN

Olen 3. vuoden sosionomiopiskelija Janni Salmela, Hyvinkään Laurea-ammattikorkeakoulusta. Haen lupaa tehdä opinnäytetyötä X kunnan X päiväkodissa.

Opinnäytetyön aiheenani on luontokasvatus 3-5-vuotiaiden ryhmässä. Asiasta on sovittu kyseisen päiväkodin johtajan ja kyseisen ryhmän henkilökunnan kanssa. Opinnäytetyöni pyrkii selvittämään miten luontokasvatusta voisi toteuttaa 3-5-vuotiaiden lasten kanssa huomioiden kestävän kehityksen näkökulman.

Tavoitteena olisi tehdä päiväkodin käyttöön luontokasvatuskansio, jossa olisi käytännön toimintatuokioita 3-5-vuotiaille, teemalla luontokasvatus. Aion itse vetää muutaman toimintatuokion ryhmän lapsille talven 2010-2011 aikana, joihin osallistumiseen pyydän lasten vanhemmilta kirjallisen luvan.

Jokaisen toimintatuokion aikana läsnä on ryhmän kasvattaja, joka arvioi toimintatuokiota ja sen sujuvuutta. Aion pyytää toimintatuokioista suullista palautetta tuokioon osallistuvilta kasvattajalta sekä lapsilta. Valmiista luontokasvatuskansiosta pyydän ryhmän henkilökunnalta kirjallista palautetta, jonka pohjalta kehitän kansioita tarpeen mukaan paremmin ryhmää palvelevaksi.

Liitteenä alustava suunnitelma

Yt. Janni Salmela

Mahdollisia lisätiedusteluja varten sähköpostiosoitteeni on:

janni.salmela@laurea.fi

MITEN TOTEUTTAA MONIPUOLISTA LUONTO- / YMPÄRISTÖKASVATUSTA PÄIVÄKODISSA, 3-5-VUOTIAILLA?

LIITE 4 Toimintasuunnitelma

SYYSKUU 2010

TEORIAAN JA LÄHDEAINEISTOON PEREHTYMINEN

AIHEANALYYSI

LOKAKUU 2010

VUOSISUUNNITELMAN VALMISTAMINEN PÄIVÄKODIN KÄYTTÖÖN KOKEILTAVAKSI

SUUNNITELMASEMINAARI JOULUKUU

MARRASKUU-TAMMIKUU

2010-2011

TOIMINTATUOKIO TOTEUTUS

HELMIKUU

PALAUTE & KANSION VIIMEISTELY JA JULKAISU

POHDINTA & ARVIOINTI

SEMINAARI, JOSSA ESITÄN VALMIIN TYÖN

HUHTIKUU 2010

VALMIIN TYÖN PALAUTUS

KYPSYYSNÄYTE

VALMISTUMINEN TOUKO-
KUUSSA TAI KESÄKUUSSA
2011

LIITE 5 Isovanhempien päivä

TERVETULOA

8.30	aamukahvit ja lasten leipomuksien tarjoilua
9.00	kokoontuminen salissa
9.15	esitellään lelut/sadut ym. toinen toisillemme
9.45	lasten esitykset, pari laulua/yksi esitys per pienryhmä
10.00	vapaata leikkiä ja seurustelua
11.15	lasten lounas, jonka jälkeen päiväunille meno

TARJOILUT

Lapset leipovat pienryhmissä pullia tarjolle. Lisäksi keitämme lasten kanssa kahvit tapahtuma aamuna.

ESITYS

Jokainen pienryhmä valmistaa yhden esityksen, laulu, teatteri, jumppa...

KUTSU

Tervetuloa X päiväkodin ISOVANHEMPIEN PÄIVÄÄN _____.2011 klo. 8.00 alkaen.

Aloitamme päivän aamukahveilla, jonka jälkeen olisi tarkoitus kokoontua yhteiseen aamupiiriin. Toivoisimme, että isovanhemmat toisivat mukanaan jonkin heidän lapsuuteen liittyvän lelun, sadun tai muun esineen, joka on ollut heille lapsena merkityksellinen. Niitä olisi tarkoitus esitellä lapsille aamupiirissä ja miettiä minkälaisia leluja on ollut aiemmin verrattuna nykyiseen.

Aamupiirin jälkeen lapset esiintyvät pienryhmissä isovanhemmille. Tämän jälkeen vuorossa on vapaata leikkiä lasten kanssa. Kello 11.15 lapset aloittavat lounaan, jonka jälkeen he menevät päiväunille.

Toivoisimme, että palautatte oheisen ilmoittautumislomakkeen _____. 20XX mennessä.

Terveisin, X

_____perheestä osallistuu

_____isovanhempaa.

LIITE 6 Satujumppa

Nyt lähdemme metsään.. (reipasta marssimista)

Täällä metsässä kasvaa puita, koivuja, kuusia, mäntyjä... Katsokaapa ympärillenne. (hiipimistä ja tiirailua)

Kas, tuollahan menee pieni polku. Lähdemme kävelemään reippaasti polkua pitkin syvemmälle metsään... (reipasta kävelyä)

Oho, vastaan tulee puro. Pääsemme puron yli hyppelemällä kiveltä kivelle, kas näin.. (hyppelyä kiveltä kivelle)

Ja taas jatkamme polkua pitkin kävelyä.. (reipasta kävelyä).

Hui, vastaan kävelee jokin.. Mennään puun taakse piiloon ja katsotaan kuka se on (hiipiminen piiloon).

Äh, sehän oli vain herra Nalle, ei hätää. Voimme jatkaa rauhassa matkaa.. (reipasta kävelyä). Osaatko liikkua kuten herra Nalle, kokeillaanpa? (karhukävelyä). Hyvä, hienosti meni, jatketaan matkaa. (reipasta kävelyä)

Mikäs tuolla edessä näkyy? Jotain harmaata ja suurta.. Juostaan katsomaan.. (juoksua). Sehän on suuri vuori. Kiivetään vuoren laelle katsomaan, mitä sieltä näkyy (kiipeämistä)

Huh, olihan urakka. Mitäs täältä näkyy? näkyypä pitkälle.. (tiirailua)

Tuolla näkyy herra Nalle ja rouva Pupu. Hei, hei! (heilutetaan) Tiedätkös miten puput liikkuu? Niin, hyppimällä, osaatkos sinä?. (pupuhyppelyä)

Katsopas, tuolla on toinenkin vuori. Mennäänkö sinne? Tuossahan on kaatunut puu, jonka avulla pääsemme toiselle vuorelle. (tasapainottelua puun päällä). Huh, olipas se vaikeaa.. Mutta mikä pieni polku tuolla menee? Meidänhän täytyy ryömiä tuon puskan alta, jotta pääsemme polulle. (ryömiminen ja kävely polulla)

Onpas tuossa kauniita kukkasia, poimitaan niitä muutama. (kukkien poimiminen) Oi, kuinka hyvältä kukat tuoksuvatkaan..(tuoksuttelua).

Mutta nyt meidän täytyy juosta jo takaisin päiväkodille, tulkaa, nyt mennään! (reipasta juoksua)

Laitetaan poimimamme kukat maljakkoon ja käydään istumaan hetkeksi..

Miltä tuntui?

Missä kävimme?

Mitä siellä tapahtui?

LIITE 7 Rentoutus

Kaikki rentoutujat asettuvat mukavaan asentoon ja sulkevat silmänsä.
Musiikki pistetään soimaan.

”Kuljet pitkin polkua, joka johtaa sankkaan metsään.
On kesä ja aurinko paistaa.
Sen valo siilautuu puiden lehvistön lävitse ja
luo metsää lämpimän hämyisen
tunnelman. Ilma on lämmin ja miellyttävä.
Jossain laulaa lintu ja pensaissa kahahtaa...
Polku mutkittellee puiden lomassa
ja johtaa sinut yhä syvemmälle metsään...
Nyt puusto harvenee
ja tulet aukiolle, jossa kasvaa heinää.
Metsäaukiolla liikkuu jokin...
näet siellä eläimen, mikä se on?
Katselet hetken aikaa, kuinka eläin puuhaa jotain.
Sitten se huomaa sinut ja lähtee pois.
Sinäkin lähdet takaisin päin ja palaat polkua takaisin.
Palaat vähitellen paikkaan, josta lähdit...
jäseniisi virtaa jälleen voimaa
ja tunnet itsesi virkistyneeksi.
Kun olet virkeä, avaat silmäsi ja olet valmis jatkamaan työskentelyä. (Mielikuvamatka.)”

LIITE 8 Nukketeatteri

Olipa kerran pienen pieni puputyttö nimeltä Lulla. Lulla asui metsässä, pienen kannon sisällä. Lulla oli hauskan näköinen pikku pupu. Hänellä oli valkoinen, pehmeä turkki, pitkät ja tarkat korvat ja kauniit ruskeat silmät. Lulla oli iloinen ja leikkiväinen pupu. Kaikki metsän asukkaat olivat Lullan ystäviä. Ja jokainen päivä, Lulla leikki metsän asukkaiden kanssa hauskoja leikkejä.

Mutta eräänä päivänä Lullan ystävänä Sammakko Santeri oli surullinen eikä halunnut lähteä leikkimään metsään Lullan kanssa. Santeri Sammakko vain murjotti. Miten voisin auttaa häntä? Lulla mietti. Jotain on tehtävä!

Lulla päätti tarttua tuumasta toimeen ja lähteä kysymään metsän eläimiltä neuvoa miten hän voisi Santeria piristää.

Ensiksi Lulla saapui Oiva Oravan luokse. Hän neuvoi antamaan Sammakko Santerille jonkin mukavan lahjan. ”Siitä Santeri varmasti ilahtuu, tiedän sen”
Mutta minkä lahjan minä oikein antaisin? Lulla pohti.

Sitten hän keksi. Sammakko Santerihan tykkää kovasti autoista. Joskus Santeri saattaa tunti-kaudet kurkistella pusikosta tiellä ohiajavia autoja. Niinpä Lulla päätti lähteä lelukauppaan ja ostaa ystävälleen oman pikkuauton, jolla tämä voisi leikkiä.

Ostettuaan pikkuauton, Lulla lähti iloisesti laulellen Sammakko Santerin luo.
”Nyt hän varmasti tulee paremmalle mielelle”, Lulla ajatteli. Mutta voi, Sammakko Santeri tulikin vielä surullisemmaksi.

Mikä nyt neuvoksi? Lulla pohti. Hän istui maahan ja mietti.. Hmm..
Lulla lähti seuraavan ystävänsä luo. Silja Siili neuvoi Lullaa ostamaan Sammakko Santerille herkullisia karkkeja. ”Karkeista tulee kuka tahansa hyvälle tuulelle” Silja kertoi. ”Hyvä, nyt Santeri ilahtuu”, Lulla sanoi.

Niinpä Lulla lähti karkkikauppaan ja osti Sammakko Santerille paljon karkkeja.
Mutta voi, Santeri ei ilahtunut karkeistakaan vaan tuli entistä surulliseksi.

Mitä minä oikein voisin tehdä? Lulla mietti. Lulla käveli metsässä ja mietti ja mietti. Hmm..
Sitten Lulla päätti kysyä neuvoa suoraan metsän viisaimmalta eläimeltä, Pirkko Pöllöltä neuvoa. Pirkko Pöllö keksi, että mitä tehdä. ”Sinähän voisit poimia Santerille kauniita kukkia metsästä. Siitä tämä varmasti ilahtuisi.”

Niinpä Lulla etsi metsän kauneimmat kukat ja lähti iloisena ystävänsä luo. Nyt Sammakko Santeri varmasti ilahtuu, Lulla ajatteli.

Lulla antoi Santerille kukkaset ja halasi tätä. Sitten Lulla sanoi, ”Toivottavasti sinä nyt tulet iloisemmalle tuulelle, Santeri”. Ja niin tosiaan kävikin. Sammakko Santeri tuli todella iloiseksi. Hän halasi Lullaa ja kiitti häntä. ”Kiitos, Lulla. Halausta minä tarvitsin enemmän kuin mitään muuta. Minulla oli paha mieli.”.

Lulla ja Santeri lähtivät metsään leikkimään iloisina.

Mutta yhtäkkiä he huomasivat joukon lapsia edessään.. ”Hui.. Ketäs te oikein olette?”
”Oletko sinä ollut joskus surullinen? Kuka sinua lohduttaa silloin? Oletkos ikinä halannut ystävää, isiä tai äitiä?”

LIITE 9 Viikon henkilö

VIIKON HENKIÖ:

KUKA OLET?

KEITÄ KUULUU PERHEESEESI?

MIKÄ ON LEMPIRUOKAASI?

ENTÄ MIKÄ ON LEMPILEIKKISI?

MISTÄ ASIOISTA OLET ILOINEN TÄLLÄ HETKELLÄ?

MITKÄ ASIAT TEKEVÄT SINUT SURULLISEKSI?

KEITÄ OVAT PARHAAT KAVERISI PÄIVÄKODISSA?

LIITE 10 Ympäristökasvatuksen vuosisuunnitelma

”Kukaan ei halua suojella sitä, mitä ei tunne eikä rakasta”

- LUONTOMATKA LULLAN KANSSA-

SYYSKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Metsäjumppa	Mitkä kuuluvat yhteen?	Etsitään oma puu	TANSSI Käpyomenat askartelu

Liikkuminen**Metsäjumppa****Ukkosmyrsky**

Leikissä juostaan luontokohteisiin ohjaajan käskyjen mukaan. Leikkialueelta valitaan kolme luonnonkohdetta, esimerkiksi iso kivi, puu ja kanto. Kohteisiin juostaan leikin johtajan käskyjen mukaan, joita annetaan vaihtelevassa järjestyksessä. Leikkijät yrittävät juosta mahdollisimman nopeasti huudettuun kohteeseen. Piha sopii hyvin leikkipaikaksi. Leikkiä voi leikkiä myös sisätiloissa esimerkiksi kuvien avulla (puun kuva puolapuilla, kiven kuva ovesa, kannon kuva lattialla.. vaihtoehtoisesti voi vaihtaa luontoaiheen eläinten kuviin). Leikki muuttuu vaativammaksi, jos ohjaaja antaa käskyjä nopeasti, sanomalla välillä jonkin ”väärän kohteen” tai huutamalla UKKOSMYRSKY jolloin leikkijöiden tulee mennä kyykkyyn tai istumaan. (Honkonen & Karvonen 1995, 30.)

Pakkanen, linnut ja aurinko

Ryhmästä valitaan ”pakkasukko” (valkoinen takki), aurinko (keltainen takki) ja loput ovat pikkulintuja. Pikkulinnut liikkuvat ja räpyttelevät siipiään. Pakkasukko yrittää tavoittaa heitä, jolloin kiinniotettu pikkulintu jähmettyy paikoilleen. Aurinko käy ”herättelemässä” jäätyneen pikkulinnun halaamalla. Lintu jatkaa lentoaan. Leikki jatkuu niin kauan kuin kaikki pikkulinnut on ”herätetty” eli halattu. Pakkasukolla ja auringolla voi olla myös apulaisia. (Pakkanen, linnut ja aurinko, 2007.)

Talvipesä

Valitaan yksi leikkijä talvipesää etsiväksi siiliksi. Kun siili löytää sopivan pesäpaikan, hän kääpertyy sinne ja jää hiljaiseen paikoilleen. Muut kulkevat ja kun he huomaavat siilin, käyvät

hiljaa köllöttämään siilin viereen talvipesään. Leikki voidaan aloittaa alusta, kun kaikki ovat löytäneet talvipesään. (Talvipesän etsiminen, 2011.)

Karhu nukkuu

Yksi leikkijöistä menee karhuksi piirin keskelle nukkumaan maahan tai viltin päälle. Vaihtoehtoisesti hän voi mennä myös viltin alle piiloon nukkumaan. Muut leikkijät kulkevat piirissä nukkuvan karhun ympärillä ja laulavat: ”**Karhu nukkuu, karhu nukkuu talvipesässään, ei ole vaaraa kellään, näin sitä leikitellään. Karhu nukkuu, karhu nukkuu... EIPÄS NUKU-KAAN!**” Sitten karhu herää ja leikkijät lähtevät karhua karkuun. Kun karhu ottaa jonkun kiinni, kiinnijääneestä tulee seuraava karhu ja leikki alkaa alusta. Leikkialueen on hyvä olla rajattu ja rajat etukäteen sovittu ja kerrottu leikkijöille.

Loppuleikki

Ohjaaja laittaa rauhallista musiikkia soimaan taustalle, esimerkiksi metsän ääniä. Musiikin tauotessa (ohjaaja/apuohjaaja tauottaa), lasten tulee kyyristyä maahan ja laittaa silmät kiinni. Ohjaaja peittää viltillä/kankaalla yhden lapsista ja antaa muille lapsille merkin, että he saavat avata silmänsä. Heidän tulee yrittää arvata kuka on peitetty. Kun peitetty lapsi on tunnistettu, leikki jatkuu kunnes kaikki leikkijät ovat olleet piilossa.

Leikki

Kuka on Lulla?

Lulla tulee ryhmään vierailulle, mutta kukas hän oikein on?

Lulla on pienen pieni puputyttö, joka asuu metsässä, pienen kannon sisällä. Lulla on hauskan näköinen pikku pupu. Hänellä on valkoinen, pehmeä turkki, pitkät ja tarkat korvat ja kauniit ruskeat silmät. Lulla on iloinen ja leikkiväinen pupu. Kaikki metsän asukkaat olivat Lullan ystäviä. Ja jokainen päivä, Lulla leikki metsän asukkaiden kanssa hauskoja leikkejä.

Mitä lapsille kuuluu? Miltä ulkona näyttää? Minkälaisia vaatteita tulisi laittaa?
Sitten leikitään oheista leikkiä, sisällä tai ulkona.

Mitkä kuuluvat yhteen?

Leikkiin tarvitaan erilaisia luonnon materiaaleja. Leikkiä voidaan leikkiä pihalla ja sisällä. Puiden lehtiä, havuja ja siemeniä asetellaan sekaisin pöydälle ja yritetään löytää oikeat parit. Onko pihlajalla käpy vai marjat? Onko kuusilla lehdet vai havut? (Nummi & Ojanen 1998, 47).

Kuka saa, kuka saa, laulupussiin kurkistaa, tillin tallin tömpsis?

Lulla lauleskelee lasten kanssa laulupussista.

Sitten toivotellaan Lullalle hyvää syksyä ja Lulla lähtee omaan kotikoloonsa.

Tutkiminen

Orientaatio

”Miksi puuhun tulee uusia lehtiä? Lehdet varisevat puista syksyllä, mutta uusia lehtiä ilmestyy oksiin taas keväällä. Ne puhkeavat pienistä ruskeista silmuista, jotka ovat kehittyneet edellisenä kesänä. Miksi puussa on lehdet? Puiden lehtien varjossa on mukavaa vilvoitella kesähelteellä, mutta puulle lehtien tehtävä on toinen. Puun vihreät lehdet ovat kuin tehtaita: niissä valmistetaan raaka-aineita ja ravintoa. Mitä kuolleille kasveille tapahtuu? Syksyllä puiden ja pensaiden lehdet varisevat, ruohot ja heinät lakastuvat. Seuraavana kesänä löydät vaan rippeitä kuolleista kasveista. Ne ovat hajonneet, muuttuneet mullaksi”. (Aho 2007a, 18 & 20.)”

Oma puu

Valitkaa lähimetsästä oma puu ja merkitkää se esimerkiksi värikkäällä nauhalla, joka on helppo tunnistaa. Seuratkaa puun kehitystä metsäretkillä. Tarkkailkaa mitä eläimiä käy puun luona ja miksi. Myös Lulla-pupua voi näkyä puuvierailujen aikana. (Nikkinen 2000, 131.)

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Puurunot

Luetaan Täti Vihreän puurunot (Nummi & Ojanen, 1998) ja tutkitaan erilaisten puiden lehtiä. Ohjaajalla on rekvisiittana erilaisia puista tippuneita lehtiä tai ne on voitu kerätä luonnosta esimerkiksi aamu ulkoilun aikana tai metsäretkellä. Minkälaiset lehdet ovat lapsille tuttuja? Minkälaisia puita ja lehtiä kotiympäristöstä löytyy?

Tanssi

Täti Vihreän Puurunon ja lehtien tutkimisen jälkeen, laitetaan luontoaiheista, instrumentaalista musiikkia soimaan ja lapset saavat tanssia musiikin tahtiin. Lisärekvisiitaksi voisi ottaa esimerkiksi huiveja ja heilutella niitä musiikin tahdissa.

Puistoruno

Lopuksi luetaan Täti Vihreän puistoruno (Nummi & Ojanen, 1998) ja pohditaan mitä tulee ottaa huomioon puistoretkellä?

Käpyomena-askartelu

”Tarvikkeet

käpyjä
askartelumaaleja (esim. Pebeo deco)
vihreää ja ruskeaa paperilankaa
liimaa
siveltimen
(Aqua -lakkaa)

Ohje:

Maalaa käpy omenanvärein. Anna kuivua ja maalaa tarvittaessa uudelleen. (Jos haluat kauniin kiiltävän pinnan, lakkaa se kiiltävällä Aqua-lakalla.) Kierrä ruskeaa paperinarua kierteelle ja liimaa se kiinni käpyyn, omenan karaksi. Avaa vihreää paperilankaa ja leikkaa siitä omenalle lehti, liimaa se karan viereen. Voit kiinnittää ”omenat” oikeaan oksaan ja lisätä paperinarusta leikattuja lehtiä. Ripusta oksa katosta roikkumaan niin saat syksyisen tunnelman. Tämä koriste voi olla esillä jouluun asti. (Käpyomenat, 2007.)”

LOKAKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Pihajumppa	Kivipelit	Jokamiehen oikeudet - passi	”TUO KEIJUT TAKASIN, TÄ- TI VIHREÄ”, satu ”Siili” askartelu Kankaanpainanta isänpäi- väksi

Liikkuminen**Pihajumppa**

Lähtekää lapsiryhmän kanssa pihalle jumppaamaan. Jumpan voi kukin ohjaaja toteuttaa tavallaan. Alkulämmittely voi muodostua esimerkiksi erilaisista jumppaleikeistä:

- *Kädet ylös- kädet alas- kädet sivulle...*
- *Pää-olkapää-peppu-polvat-varpaat (polvet-varpaat)...*

Halataan puuta!

Hippaleikki, jota leikittään ulkona. Yksi leikkijöistä on hippa, joka ottaa muita kiinni. Hippa vaihtuu jos hippa koskettaa jotain leikkijää tai kiinnijääneestä tulee apuhippa. Turvapaikkana on puu, silloin hippa ei saa ottaa kiinni. (Honkonen & Karvonen 1995, 29.)

Pihasuunnistus

Lapset juoksevat yhtä aikaa ohjaajan sanoman kohteen luo, jonka jälkeen ohjaaja antaa uuden kohteen. Leikkiä voidaan leikkiä myös sisätiloissa.

- 1) lapset liikkuvat pihan eri kohteisiin ohjaajan määräämällä tavalla, esimerkiksi juoskaa keinin luo, hiipikää hiekkalaatikon luo..
- 2) kohteista on tehty selkeät piirrokset. Ohjaaja näyttää yhtä kuvaa kerrallaan ja sanoo, miten sinne mennään.
- 3) kohteisiin mennään kuvien mukaan. Kohteisiin on piilotettu aarteita (käpyjä, kiviä, tikkuja..) yhtä monta kun on leikkijöitä. Kukin ottaa yhden aarteen ja tuo sen ohjaajalle. Joskus voi olla vain yksi aarre esimerkiksi viimeisessä kohteessa.

4) kohteisiin on piilotettu jotain etsittävää. Leikkijöille annetaan muutama sanallinen vihje, joiden perusteella he löytävät aarteen. Esimerkiksi aarre löytyy kiven läheltä. (Honkonen & Karvonen 1995, 33.)

Venyttely

Ohjaaja antaa sanallisia ohjeita ja näyttää itse mallia. Esimerkiksi ”Kurota kädet kohti taivasta. Ojenna kädet liukumäkeä kohti. Kosketa sormille kengän kärki.” Lopuksi lapset saavat vuorotellen keksiä oman venytys- tai jumppaliikkeensä ja näyttää sen muille. Lopuksi tarjotaan lapsille esimerkiksi mehua (tai muuta juotavaa) ja vaikkapa keksit.

Leikki

Missä talonpoika oikein asustaa?

Lapset istuvat ringiin merkityille paikoille (nimilaput tai paikkamerkit). Ohjaaja näyttää kädessään olevan kiven. Kivi on ”talonpoika”. Ohjaaja laittaa kädet selän takana nyrkkiin. Sitten ohjaaja laittaa nyrkit eteensä päällekkäin ja loruttaa:

”Talonpoika asustaa ylhäällä vai alhaalla vai onko hän muuttanut kokonaan pois?”

Lapset saavat vuorotellen arvuutella kummassa nyrkissä ”talonpoika” on. Jos lapsi löytää ”talonpoijan”, hän saa piilottaa ”talonpoijan” omaan nyrkkiinsä ja toimia edelle mainitulla tavalla. Ohjaaja auttaa ja tukee lasta.

Kivipelejä

1. Jalokivi

Lattialle laitetaan erilaisia kiviä, yksi leikkijöistä eli etsijä menee hetkeksi kauemman, jolloin muut leikkijät sopivat mikä kivistä on jalokivi. Etsijä leikkijä tulee paikalle ja yrittää arvata mikä kivistä on jalokivi. Hän noukkii koriin tms. kiviä. Muut leikkijät sanovat niin kauan tavalinen kivi kunnes etsijä ottaa jalokiven. Silloin huudetaan jalokivi, niin etsijä vaihtuu. Leikkiä voidaan leikkiä myös päinvastoin esimerkiksi myrkkysienenä tai myrkkymarjana, jolloin etsijä yrittää olla ottamatta myrkkysientä/-marjaa koriinsa. (Honkonen & Karvonen 1995, 51-52.)

2. Valkoinen kivi

Ohjaajalle on pussissaan erivärisiä kiviä ja yksi valkoinen kivi. Kaikki ottavat pussista kiven silmät kiinni. Kun kaikilla on kivi, katsotaan kuka sai valkoisen kiven. Valkoisen kiven saanut saa olla seuraava ohjaaja/lähteä syömään/pukemaan. (Honkonen & Karvonen 1995, 5.)

Tutkiminen

”Jokamiehen oikeudet”- passi

Lasten kanssa keskustellaan Jokamiehen oikeuksista. Mitä ne tarkoittavat? Mitä saa tehdä? Mihin roskat tulisi viedä ulkosalla? Lopuksi askarrellaan lapsille yhdessä ”Jokamiehen oikeudet”- passi. Passipohjana toimii kartonkipala. Passipohjaan liimataan lappu, mihin on kirjoitettu oheiset jokamiehen oikeudet ja ”Nuuskamuikkunen”- pätkä. Lapset saavat koristella

passin haluamallaan tavalla. Lopuksi passiin tehdään reikä, josta pujotetaan naru, joten passin voi ripustaa kaulaansa roikkumaan.

Jokamiehen tärkeimmät retkiohjeet:

Retkeile aina luontoa kunnioittaen

Älä aiheuta vahinkoa kasveille tai eläimille

Älä häiritse muita luonnossa liikkujia

Rakenna nuotio vain, jos sinulla on siihen lupa ja paikalla on aikuisia. (Ympäristöministeriö 2010.)

”Nuuskamuikkunen kulki hiljaisin tassuttelevin askelin, metsän puut piirittyivät hänen ympärilleen ja alkoi sataa. Sade putoili Nuuskamuikkusen vihreälle hatulle ja sadetakille, joka sekin ole vihreä, kaikkialla kuiski ja pisaroi, ja metsä kätki Nuuskamuikkusen lempeään ja suloiseen yksinäisyyteensä” (Malila 2000,17).

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Siili

”Siili on meille kaikille tuttu tuhiseva piikkipallo, joka vierailee silloin tällöin myös pihapiirissä. Nyt askarrellaankin söpö siili ja samalla tutkitaan miten ja missä siilit elävät niin keuhällä kuin talvella.

Tarvikkeet:

ruskeaa ja vaaleanruskeaa kartonkia

liimaa

havunneulasia

liikkuvia silmiä

wc paperirulla

sakset

Ohje:

Piirrä siilin ääriviivat paperille tai kopio siilin kaava alla olevasta osoitteesta. Leikkaa ruskeasta kartongista siilille kroppa, korvat ja nenä. Leikkaa vaaleanruskeasta kartongista siilille naama. Liimaa osat paikoilleen ja lisää siilille silmät.

Levitä siilin kroppaan runsaasti liimaa ja ripottele havunneulasia siilin piikeiksi. Anna liiman kuivua kunnolla.

Liimaa wc paperirulla siilin nurjalle puolelle ”seisontatueksi”, voit myös tehdä ”seisontatuen” rullaamalla kartonkia rullalle. Tutkikaa millaisessa ympäristössä siilit elävät ja piirtäkää tai maalatkaa isolle paperille siilin elinympäristön kasveja. Laita siili maalaamasi maiseman eteen. Kun syksy saapuu alkaa siilikin valmistautua talvehtimiseen, tutki miten siili viettää talvensa ja rakenna esim. pahvilaatikosta siilille talvehtimispesä. Internet-sivuilta löytyy runsaasti tietoa siilin elämästä. (Siiliaskartelu, 2007.)”

Tuo keijut takaisin, Täti Vihreä

Lukekaa esimerkiksi unisatuna ”Tuo keijut takaisin, Täti Vihreä”-kirja (Nummi & Ojanen, 1998, lainattavissa kirjastosta).

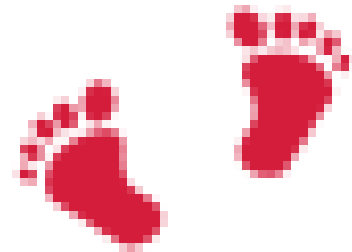
Luontokollaasi

”Tarvikkeet:
kovalevypohja
Erikeeperiä tai kuumaliimaa
luonnosta kerättyjä oksia, kiviä, yms.
paperia ja kyniä

Suunnittele ensin paperille millaisen kollaasin aiot valmistaa. Liimaa keräämäsi luonnon materiaalit kovalevypohjaan kauniiksi sommitelmaksi. Laittamalla valmiit kollaasit peräkkäin seinälle, saat kauniin ja näyttävän tilakoristeen. (Kollaasi, 2007.)”

Kankaanpainanta

Isänpäivälahjaksi painakaa kankaaseen lapsen käden tai jalan jäljet. Valmiin kuvan voi kehystää kuten valokuvan. Tai jäljen voisi painaa vaatteeseen tai petivaatteeseen. Paketoikaa valmis lahja yhdessä lapsen kanssa ja tehkää pakettiin kortti.

MARRASKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Peikko- jumppa	Muistatko?	Lulla tulee kylään tutkimusretki	SATUTUNTI KIRJASTOSSA NUKKETEATTERI ”Lulla ja surullinen ystävä” Maalausta aiheena metsä Sadutusta metsästä

Liikkuminen**Peikkojumppa****Aurinko ja peikot**

Yksi leikkijöistä on aurinko ja muut peikkoja. Aurinko on piilossa (pienenä kyykyssä) ja peikot liikkuvat. Kun aurinko alkaa paistaa (nousee seisomaan), menevät peikot äkkiä piiloon, koska aurinko häikäisee. Kun aurinko laskee (menee kyykyyn), peikot tulevat piiloistaan. Auringolla voisi olla tunnuksenaan keltainen viitta. (Aurinko ja peikko.)

Kuka pelkää Peikkoa?

Ensin tehdään leikille neliön muotoiset rajat (esimerkiksi maalarinteipillä salin lattiaan), riippuen leikkijöiden määrästä. Ohjaaja asettuu neliön keskelle ja leikkijät neliön sivuviivalle, päätyviivalle. Keskellä oleva ohjaaja on Peikko ja hän huutaa ”Kuka pelkää Peikkoa?”, muut leikkijät yrittävät juosta Peikon ohi toiselle päätyviivalle. Jos Peikko saa juoksijan matkalla kiinni, tulee tästä juoksijasta Apupeikko. Apupeikko asettuu Peikon kanssa neliön keskelle ja he huutavat ”Kuka pelkää Peikkoa?”. Muut leikkijät yrittävät juosta peikkojen ohi takaisin lähtöviivalle eli päätyviivalle. Taas kiinnijääneistä tulee Apupeikkoja. Leikkiä jatketaan kunnes kaikki ovat jääneet kiinni. Viimeisestä kiinni jääneestä tulee seuraava Peikko.

Loppurentoutus

Leikkijät asettuvat lattialle makuulle, viltille tai muulle alustalle. Ohjaaja laittaa instrumentaalista musiikkia soimaan taustalle ja valot himmeäksi. (Jos mukana on apuohjaaja, ohjaajat voivat heilutella hetken jokaista lasta nostamalla lapsen viltin kulmista ylös.)

Leikki

Muistatkos?

Leikkituokio toteutetaan pienryhmässä. Jokaiselle lapselle on oma merkitty paikkansa. Paikkamerkki voi olla esimerkiksi eläimen kuva, nimikirjain.. Tuokioon tarvitaan erilaisia luonnon esineitä esimerkiksi kiviä, käpyjä, lehtiä.. Esineet voisi hakea lasten kanssa päiväkodin pihasta tai läheisestä metsästä retkeilemällä. Samalla lapset huomaavat mitä kaikkea luonnosta ja maasta löytyykään.

Luontokim-leikki

Lattialle laitetaan luonnon esineitä (kiviä, käpyjä...). Määrä riippuu lasten iästä. Ensin esineet katsotaan ja nimetään yhdessä. Sitten leikkijät laittavat silmänsä kiinni ja ohjaaja ottaa yhden esineen pois. Leikkijät yrittävät arvata minkä ohjaaja otti. Kun piilossa ollut esine on arvattu, leikkijät laittavat uudestaan silmät kiinni ja ohjaaja ottaa jonkin toisen esineen pois. Lisähaastetta saadaan isommille ottamalla kaksi esinettä pois. (Honkonen & Karvonen 1995, 52.)

Muistipeli

Pienryhmässä pelataan luontoaiheista muistipeliä. Kortit tein itse ja ne ovat päiväkodin käytössä.

Tutkiminen

Lulla-pupu tulee kylään

Lullalla tulee ryhmään vierailulle. Mitä lapsille kuuluu? Lulla kysyy lapsilta ovatko he käyneet ikinä metsässä? Mitä he ovat metsässä nähneet? Tietävätkö he keitä ovat metsän asukit? Lullahan tuntee kaikki metsän asukkaat.. Sitten hän lukee lapsille ”Sirre Siilin ja Paulus Pupun seikkailut - roskapartio iskee”-kirjan (Nummelin & Nummelin, 2007, lainattavissa kirjastosta). Kirja kertoo retkeilyyn liittyvästä roskaamisesta ja mitä sille voisi tehdä. Lulla-pupu kehottaa lapsia tutustumaan metsään.

Metsään tutustuminen

Lähdetään retkelle metsään ja tutustutaan mitä metsästä löytyy? Havainnot kirjoitetaan ohjaajan toimesta muistiin ja otetaan valokuvia. Myös lapset saavat ottaa kuvia halutessaan. Muistakaa havainnoida myös omaa puutanne.

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Metsämaalauk

Pienryhmissä maalataan vesiväreillä metsäretkeä. Lapsi maalaa siitä, mitä hänelle jäi mieleen retkeä ja metsästä. Taustalla voisi soida peikkomusiikkia tai metsämusiikkia.

Sadutus

Sadutustekniikalla lapset saavat kertoa päiväkodissa metsäretkeä. Ohjaaja kirjaa lapsen kertomuksen ylös sellaisena kuin lapsi sen kertoo. (Sosiaaliportti, 2011.)

Nukketeatteri

”Lulla ja surullinen ystävä”-satu (LIITE 8).

Satutunti kirjastossa

Kaupungin kirjastossa on mahdollisuus varata kirjaston satunurkkaus päiväkotiryhmän käyttöön. Tuokio kestää 45 minuuttia ja kirjastonhoitaja lukee lapsille sadun, jonka jälkeen on vuorossa askartelua ja leikkiä.

JOULUKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Hippa- jumppa	Ollaanko hienoa rouvaa/ herraa? ”ITSENÄISYYS- JUHLA”	Mihin roskat menevät? diaesitys	ONNI-POJAN KIERRÄTYSKIRJA Kierrätysmateriaalista kestopiparit tai ”KÄSIKUUSI”

Liikkuminen

”Hippajumppa”

Värilaulu

Aluksi lämmitellään värilaulun kanssa. Laulu löytyy esimerkiksi Mukarallaa- levyltä, lainattavissa kirjastosta. Voit myös itse keksiä värin ja väriä seuraavan tehtävän.

Hippa!

Valitse muutama seuraavista hipoista leikittäväksi.

Halaushippa Yksi leikkijöistä on hippa, joka yrittää ottaa muita kiinni. Kiinnijäänyt jää paikalleen seisomaan. Muut leikkijät voivat ”pelastaa” hänet halauksella, jolloin leikkijä saa taas liittyä leikkiin.

Lääkärihippa Kohta leikkijästä mihin hippa koskee, tulee yllättäen pipiksi. Pipin voi parantaa puhaltamalla tai koskettamalla pipiä. Sitten pipi paranee ja leikkijä on parantunut ja voi juosta taas hippaa karkuun.

Haarahippa Jos hippa saa jonkun leikkijän kiinni, tämän tulee pysähtyä ja ottaa haara-asento. Leikkijän saa ”pelastettu” pujahtamalla haarojen välistä. Hippaa voi vaikeuttaa menemällä X hippaa.

X hippa Kun hippa saa leikkijän kiinni, leikkijän tulee pysähtyä paikoilleen ja muodostaa X-asento. Leikkijän voi pelastaa toinen leikkijä sukeltamalla tämän jalkojen välistä.

Töpselihippa Jos leikkijä jää kiinni, hänen pitää asettaa kämmenensä lantiolleen ja jättää kyynärpäähän ja kyljen väliin pienet aukot. Kiinnijääneen voi pelastaa laittamalla kätensä aukoista läpi.

Käärmehippa Leikkijöillä on rajattu alue. Yksi tai kaksi leikkijöistä on käärmeitä. Käärmeet luikertelevat rajatulla alueella ja pyrkivät koskettamaan jotain leikkijää. Jos käärme koskee, leikkijäkin muuttuu luikertelevaksi käärmeeksi. Leikki jatkuu kunnes kaikki ovat käärmeitä.

Jäätyneet hernepussit

Leikkijät liikkuvat ympäriinsä ja yrittävät tasapainoilemalla pitää hernepussia päänsä päällä. Ohjaaja kehottaa leikkijöitä välillä kulkemaan varpaillaan, hyppimään yhdellä jalalla, kulkemaan takaperin, kulkemaan hitaammin tai nopeammin jne. Jos leikkijältä putoaa hernepussi, hän jäätyy paikoilleen. Toisen leikkijän pitää poimia pudonnut hernepussi ja asettaa se jäätyneen toverinsa pääläelle sulattaakseen hänet. Tätä tehdessään hän ei saa pudottaa omaa hernepussiaan. (Jäätyneet hernepussit.)

Leikki

Ollaanko hienoa rouvaa tai herraa?

Leikkiin tarvitaan päiväkodin roolivaatteita. Lapsi ei välttämättä tarvitse leikkiin tarvitse hirmuista määrää uusimpia leluja vaan kotoa löytyvä materiaalikin käy. Materiaaliksi käy esimerkiksi vanhempien vanhat vaatteet, kengät ja laukut, tässä tapauksessa päiväkodin roolivaatteet ajavat asian. Itsenäisyyspäivän kunniaksi lapset voisivat pukeutua hienoiksi rouviksi ja herroiksi. Joukosta valittaisiin presidentti ja puoliso. Juhliin kuuluu tietysti tarjoilu (esimerkiksi välipala), musiikkia ja Suomen lippu/lippuja, jotka lapset voisivat askarrella aamupäivällä. Juhlissa presidenttipari ottaa juhlavieraat vastaan kättelemällä, sitten luvassa on ruokailua ja tanssimista Suomen lipun heiluessa.

Tutkiminen

”Mihin roskat menevät?”

”Roskat ja jätteet ovat ylimääräisiä aineita luonnossa, jossa luontoäiti käyttää kaikki hyväkseen uuden kasvun raaka-aineena. Tämän vuoksi onnistuneen luontoretken päätyttyä on pidettävä huoli siitä, ettei maastoon jätetä mitään ylimääräistä. Lähtiessäsi leiripaikalta sen tulisi näyttää samanlaiselta kuin ennen leiriytymistä. Siistitään siis leiripaikka keräämällä kaikki roskat ja jätteet. Sinä voit osaltasi auttaa luontoa kierrättämällä jätteitä..” (Malila 2000, 33).

Tuokioon sopii esimerkiksi satu ”Ympäristösalaisuuksia”, joka kertoo kaatopaikalle vahingossa joutuneesta pojasta (Coppee 2003, lainattavissa kirjastosta). Miettikää lasten kanssa mihin roskat menevät? Sitten vuorossa on diaesitys erilaisista roskaryhmistä ja kaatopaikasta. Jokaista kuvaa tulee olla aikaa tutkia, pohtia ja miettiä, kysellä ja kuulostella. Tuokion lopuksi voisi lukea vielä Melanie Walshin (2008) kirja ”10 askelta maapallomme auttamiseksi”, joka on kurkistuskirja. Kirjan teemat käsittelevät mitä voi konkreettisesti tehdä ympäristön hyväksi, esim. sammuttaa turhat valot. (Tämäkin teos on lainattavissa kirjastosta).

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Onni-pojan kierrätyskirja

Lukekaa Onni-pojan kierrätyskirja (Pelliccioni 2008, lainattavissa kirjastosta). Kirjaa lukiessa pohtikaa kirjan teemoja yhdessä.

Miettikää lasten kanssa: *Mikä on roska? Mitä roskille tehdään? Onko olemassa erilaisia roskia? Minkälaisia? Menevätkö kaikki roskat samanlaiseen roskikseen? Mitä roskilla voisi tehdä?*

Ohjaajalla voisi olla esimerkkeinä aitoja roskia (sanomalehti, pahvinpala, jogurttipurkin kansi, pala muovia..) tai kuvia niistä. Kuvilla tai roskilla voisi leikkiä kim-leikkiä. Aidoille roskille voisi etsiä oikeat roskikset ja merkitä nämä roskikset siten, että lapsetkin ne muistavat.

Kestopiparit

”Piparikakut kuuluvat jouluun. Ne antavat sen oikean tuoksun ja niiden maku on aito joulun maku. Nämä piparit eivät tuoksu eikä maistu, mutta niitä on mukava tehdä pientenkin lasten kanssa. Leikkaa piparikakut ruskeasta kartongista käyttäen kaavoina oikeita piparikakkumuotteja. Koristele piparikakut liimaamalla niiden pintaan esim. villalankaa tai paperinarua tai koristele ne kohovärillä. Tee yläreunaan reikä ja kiinnitä ripustuslenkki (Kestopiparit, 2008.)”

Käsikuusi

”Kuusitaulu on koottu vihreiksi maalatuista kartonkipaloista, jotka on leikattu käyttäen kaavana omaa kättä. Nopea ja kiva ryhmätyö, johon jokainen voi osallistua. Väritä vesiväreillä, liiduilla tai sormiväreillä pala ohutta kartonkia tai paksua paperia. Käännä paperi nurinpäin ja paina kätesi paperia vasten. Piirrä kämmenen ääriviivat paperiin ja leikkaa irti. Kokoa kämmenkuvioista kuusi taustakartonkiin. Aloita alareunasta ja liimaa kukin kämmenen sormet alaspäin ranteen kohdalta taustaan. Liimaa seuraavan kerroksen kämmenet niin, että sormet peittävät edellisen kerroksen ranteet. Jatka näin kaventaen kuusta tasaisesti ylöspäin. Leikkaa valkoisesta paperista kynttilöitä ja keltaisesta paperista niiden liekit. Liimaa kynttilät kuusen oksille. (Kuusi, 2008.)”

TAMMIKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Pallojumppa	Lumileikit	Mitä linnut syövät? lintulauta maitotölkistä Lumihiutaleet	ROSKA-REIMA JA JÄTE-VUOREN VALLOITUS ROSKA AUTO- askartelu <i>Isovanhempien päivä</i> (kutsut, leipominen ja esitykset)

Liikkuminen**Pallojumppa****Polttopallo**

Esimerkiksi teipillä merkitään jumppasalin lattialle ympyränmuotoinen leikkialue. Alueen ulkopuolella on polttaja, joka heittää leikkijöitä pehmeällä pallolla jalkoihin. Mikäli polttaja osuu leikkijään, leikkijästä tulee apupolttaja. Polttaminen jatkuu, kunnes on enää yksi leikkijä leikkialueella. Tästä tulee uusi polttaja.

Palloilua

Leikkipaikkaan tehdään erilaisia ”pallorasteja”, kuten pallon heittäminen ämpäriin, pallolla keilausta, pallon vieritystä tunneliin, pomppupallolla hyppelyä.. Tuokiossa tarkoituksena on kokeilla erilaisia, erikokoisia, -muotoisia ja -tuntuksia palloja.

Parin kanssa

Lapset ottavat toisistaan samanpituiset parit. Parit voivat heitellä palloa toisilleen, tehdä kottikärryt, parin jalat (molemmilta yksi, vierekkäiset) voidaan sitoa toisiinsa ja harjoitella pallon kuljettamista tai esteradan suorittamista... Riippuen lasten iästä.

Pallorentoutus

Rentoutus. Ohjaaja laittaa rauhallista musiikkia ja lapset menevät maahan vatsalleen maakaamaan, esimerkiksi patjoille. Ohjaaja/ohjaajat menevät jokaisen lapsen luo vuorotellen ja

kuljettavat palloa edestakaisin tämän selällä. Ohjaaja voi käyttää pallona esimerkiksi ”piikki-palloa”, pehmeää palloa, pikku palloa..

Leikki

Isovanhempien päivä

Ryhmän lasten isovanhemmille lähetetään kutsu isovanhempien päivästä. Kutsussa toivotaan isovanhempien tuovan mukanaan jokin omaan lapsuuteensa liittyvä muisto esimerkiksi lelu, merkityksellinen tavara, tarina tai lapsuuden satu. Myös valokuva käy. Tavoitteena olisi, että isovanhemmat laajentaisivat lasten maailman katsomusta. Olisi hienoa jos tempauksella saataisiin aikaan herätys, ettei leluja ja muuta kestävän kehityksen kannalta merkityksellistä ”jätettä” (vaatteet..) hankittaisi lapsille niin paljon. Lapsiryhmä voisi etukäteen valmistella pikku esityksen (esimerkiksi joulujuhlaesityksen osio) pienryhmissä isovanhemmille, askarrella kutsut sekä leipoa tarjottavaa isovanhemmille.

Kutsut

Askarrelkaa kutsut hyvissä ajoin isovanhempien päivää varten ja lähettäkää ne vanhempien kautta perille. Kutsu on vapaamuotoinen, mutta liittääkää siihen ”vastausta pyydetään”- päivämäärä.

Esitys

Harjoitelkaa valitsemianne lauluja isovanhempien päivää varten. Lauluissa voi käyttää rekvisiittaa ja rooleja, jotta jokainen lapsi tulisi esiin. Laulut voisi jakaa myös pienryhmittäin, niin että jokainen pienryhmä valmistelee yhden esityksen isovanhempien päivässä esitettäväksi.

Leipominen

Leipokaa lasten kanssa pullaa tai pikkuleipiä tarjottavaksi isovanhemmille. Varatkaa myös mehua ja kahvia ja teetä isovanhemmille.

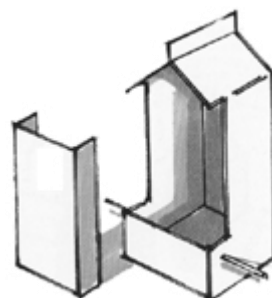

Tutkiminen

Orientaationa pohdintaa lasten kanssa:
”Mitä linnut syövät? Mistä linnut löytävät talvella ruokaa?”

Maitotölkistä lintulauta

Tyhjästä maito- tai mehutölkistä voi käden käänteessä tehdä lintulaudan. Tölkit on ensin huuhdeltava huolella. Leikkaa etusivu irti 1 litran tölkistä kuten kuvassa on esitetty. Pistä sivuihin reiät ja pujota niihin sopiva tikku linnuille istumapuuksi.
(Maitotölkistä lintulauta, 2007.)

Lumihiutaleet

”TARVIKKEET

mustaa pahvia (paperia), 2 kpl n. 20 cm mittaista puutikkua, liimaa

Leikkaa pahvista n. 10x15 cm suuruinen pala ja kiinnitä suorakulmion kapeampiin päihin puutikut liimalla kiinni niin, että tikkujen yläpäät ovat paperin reunan tasalla, ja alapäät tulevat n. 10 paperin reunasta ulos. Lumihiutalepyydystintä käytetään lumisateessa ja sillä nimensä mukaan pyydystetään lumihiutale kiinni. Mustaa pahvia vasten lumihiutaleen rakenne näkyy hyvin eikä hiutale sula käsittelyssä. Sisätiloissa voitte piirtää paperille, minkälaisia lumihiutaleita saitte napatuksi kiinni! Esimerkiksi mustalle pohjalle piirretään valkoisella liidulla. Tai valkoisella liidulla piirretään valkoiselle paperille, jonka päälle maalataan vesiväreillä, jolloin liitu ja kuva tulevat esiin. (Lumihiutalepyydystin.)”

Taiteellinen ilmaisu ja kokeminen

Roska-Reima ja jätevuoren valloitus- kirjan lukeminen (Kokkonen & Närhi 2005, lainattavissa kirjastosta).

Roska-auto

Roska-auto on helppo tehdä tyhjästä ja puhtaista maito- ja mehutölkeistä. Leikkaa auton osat maito- ja mehutölkeistä kuten kuvassa. Osat voit maalata eri väreillä, kuvioida jne. Anna väripinnan kuivua. Kiinnitä osat toisiinsa haaranastalla kuten kuvassa. Leikkaa roska-auton takaluukku niin, että voit pujottaa kätesi auton sisään ja taivuttaa haaranastat paikoilleen. (Roska-auto, 2007.)

HELMIKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Satujumppa	”MITÄ TAPAH- TUU TAVAROILLE JOITA ET TAR- VITSE?” LELUJEN KIERRÄTYS PÄIVÄ	Lehtikatsaus ”VIIKON HENKILÖ” haastattelu	AKVAARIO JA ÖRKKI Taikataikina

Liikkuminen**Satujumppa**

Lulla tulee orientoimaan lapsia satujumppaan. Ensiksi lämmitellään salissa kulkemalla ympyrää Lullan ohjeiden mukaisesti. Lapset hyppikää kuin sammakot, laukkaa kuin hevoset, siputtakaa kuin keijukaiset, kulkekaa kuin ravut, heilukaa kuin puut.. Sitten Lulla siirtyy sivuun katsomaan. Ohjaaja ohjaa sadun mukaista jumppaa (LIITE 6).

Mielikuvarentoutus

Lapset menevät patjoille makaamaan ja ohjaaja lukee musiikin soidessa hiljaa taustalla mielikuvarentoutus harjoituksen, joka löytyy kansioista (LIITE 7). Lopuksi harjoitus tulee purkaa. Tämä voi tapahtua esimerkiksi siten, että ohjaaja kyselee lapsilta harjoituksen jälkeen tunteuksia ja mielipiteitä harjoituksesta. (Mielikuvamatka.)

Leikki

Lelujen kierrätyspäivä

Lapset saavat tuoda kotoaan lelun millä eivät enää leiki. Jokainen, joka on tuonut lelun, saa valita itselleen lelun päiväkotiin tuoduista kierrätysleluista. Vaihtoehtoisesti teemaa voi syventää. Lelun sijaan voidaan kierrättää kirjoja, pehmoleluja, pelejä... Tiedote päivästä tulee lähettää vanhemmille etukäteen.

Tutkiminen

Lehden tutkiminen

Lulla tulee ryhmään vierailulle mukanaan kassallinen erilaisia lehtiä (sanoma-, aikakausi- ja mainoslehtiä). Mitä kaikkea lehdistä löytyy? Ohjaaja tutkii lasten kanssa mitä lehdistä löytyy. Lapset saavat leikata mieleisiänsä kuvia ja juttuja lehdestä irti ja liimata kartongille. Tuotoksista voisi tehdä esimerkiksi lehdistökatsauksen ryhmän seinälle. Tuotoksiin voi kirjata myös lasten ajatuksia, miksi he ovat valinneet juuri nämä asiat leikattavaksi, ja mitä ne heille merkitsevät.

Viikon henkilö on...?

Ryhmä voisi aloittaa ”viikon henkilö”-haastattelun. Kerran viikossa haastatellaan jotain lapsista ja hän on sen viikon henkilö. Haastattelu laitetaan ryhmän seinälle. Haastattelussa voisi kysyä perustietojen lisäksi esimerkiksi mikä tekee sinut iloiseksi/surulliseksi/pelokkaaksi...? Haastattelupohja löytyy kansioista (LIITE 9).

Taiteellinen ilmaisu ja kokeminen

Akvaario

Tuokioon tarvitaan isohko pahvilaatikko, erivärisiä papereita, lankaa, kyniä, tusseja, koristeita ja kiviä. Lisäksi voi askarrella kasveja/lehtiä.. Iso pahvilaatikko käännetään kyljelleen, jolloin pahvilaatikon suu jää sivulle. Suu teipataan tukevasti, jotta se pysyy auki. Laatikon takana sivuseinät peitetään sinisellä kartongilla tai maalilla ”vedellä”. Pohja peitetään vapaavalintaisella materiaalilla esimerkiksi vihreällä huopakankaalla. Lapset askartelevat kartongista ”akvaarioon” kaloja. Isommat lapset voivat itse leikata kalan kartonkipohjalta. Kalan ääri viivat tosin pitää olla valmiina kartonkipohjassa. Kalapohja voi olla pienemmille valmiiksi leikattu. Leikkaamisen jälkeen lapset koristelevat kalansa erilaisilla koristeilla (suomuilla) ja kynillä värittämällä. Valmiiseen kalaan tehdään selkävään reikä rei’ittimellä ja siitä ripustetaan

kalalle naru. Naru kiinnitetään ”akvaarion” kattoon kiinni. Ja ”akvaario” on valmis! (Neppajymykerho, 2010.)

Örkki ”akvaarion” pohjalle

Virkkaa koukulla villalangoista 7 kpl silmukkalettiä tai käytä piipunrassia. Leikkaa hedelmäkennosta ”kuppi” ja maalaa se askartelumaalilla mieleiseksi. Liimaa örkillle huovasta tai kartongista suu. Tee suun yläpuolelle kaksi reikää ja pujota punos toisesta reiästä kennon sisään ja toisesta takaisin ulos. Taivuttele punosta mutkille ja liimaa molempiin päihin isot silmät. Tee saksenkärjellä tai muulla piikillä örkin helmaan reikiä ja keskelle selkää ripustuslankaa varten vielä yksi reikä. Pujota ketjusilmukkaletit reikiin ja tee sisäpuolelle kunnan solmut, jotta ne pysyvät paikoillaan. (Örkki, 2007.)

Taikataikina

Taikataikinasta voisi tehdä esimerkiksi kiviä tai kasveja akvaarion pohjalle. Taikataikinaa leivotaan pienryhmissä

”TARVITSET:

- 6 desilitraa vehnä jauhoja
- 3 desilitraa suolaa
- 3 desilitraa kylmää vettä
- 2 ruokalusikallista ruokaöljyä

Sekoita aineet keskenään taikinaksi. (Ylimääräinen taikina kannattaa heittää pois. Se ei säily pitkiä aikoja.) Taikataikinasta voit leipoa koti- ja kauppaleikkeihin pullapitkoja, reikäleipiä tai piparkakkuja. Voit muotoilla myös lumiukon, pupun tai muuta mukavaa. Hiukset on helppo tehdä puristamalla taikinaa valkosipulipuristimen läpi. Hiero käsiisi hieman ruokaöljyä ennen kuin aloitat muovailun. Asettele muovailutyöt leivinpaperin päälle uunipellille. Kuivata askartelut uunissa tunnin verran 125 asteessa. Ne kuivuvat kyllä huoneilmassakin, mutta se kestää paljon kauemmin. Kun työt ovat kuivia, maalaa ne vesiväreillä. Valmiit, kuivat työt voi myös lakata. (Taikataikina.)”

MAALISKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Aamuretki	Vesileikit Soittorasia- laululeikkejä	Vesi elementtinä/ lumi ja kokeet	KEVÄTKUKAT Huovuttaminen

Liikkuminen**Aamuretki**

Jakakaa ryhmä pienryhmiin ja vastuualueisiin edellisenä päivänä. Yksi ryhmä hoitaa varusteet, heijastinliivit ja ensiapulaukun valmiiksi. Yksi ryhmä hoitaa muonituksen, eli varaa mukaan mehupullon, kertakäyttöiset mukit ja keksipaketin. Yksi ryhmä hoitaa informaation eli askartelee muistutuslapun ryhmän seinälle tulevasta retkestä ja kotoa tuotavista taskulampuista sekä huolehtii kameran mukaan. Lisäksi ryhmä yhdessä askartelee itselleen retkilipun, joka otetaan mukaan.

Lähtekää heti aamupalalta metsäretkelle. Varusteryhmä on hoitanut varusteet, muonitusryhmä on hoitanut muonan ja informaatioryhmä on hoitanut informaation ja kameran mukaan. Ottakaa myös ryhmän oma lippu mukaan ja valitkaa lipun kantajat, lipunkantajaa tulee aika ajoin vaihtaa sekä meno- että paluumatkalla, jotta kaikille tulisi kokemus siitä. Pihalla saat-
taa olla vielä hämärää, mutta sehän retkestä jännittävän tekeekin (lapset voivat ottaa kotoa vaikka mukaan taskulamput). Liikkukaa luonnossa ja tutkikaa miltä luonto näyttää aamuhämärässä. Saattaa olla, että näkyy jokin eläinkin.. Tai ainakin eläimen jälkiä.. Mitä löysitte? Ottakaa valokuvia ja nauttikaa eväitä.

Päiväkodilla pohtikaa miltä retkeily tuntui, mitä jäi mieleen, reflektokaa..? Menetelminä voi käyttää piirtämistä, kertomista, sadutusta, maalausta, haastattelua.. (Linnossuo, 2007.)

Leikkiminen

Mietitään lasten kanssa pienryhmässä, onkohan leluja pesty aikoihin? Pitääkö leluja ylipäättään pestä? Miten niitä pestään? Mitä tarvikkeita tarvitaan?

Hakekaa tarvittavat välineet. Voitte haastatella siistijää ja kysyä millä pesuaineella lelut kannattaisi pestä ja miten?

Vesileikki

Pienryhmä lapsia voisi leikkiä vesileikkiä pesemällä lelut. Kun tarvittavat välineet on haettu, aletaan töihin. Ensiksi leikkijät ottavat pitkät vaatteet ja sukat pois. Pestävät lelut kerätään suureen astiaan, joka täytetään lämpimällä vedellä ja joukkoon lorautetaan myrkytöntä pesuainetta. Lapset saavat tiskata leluja ja huuhdella niitä.

Kunnollisen pesun ja huuhtelun jälkeen lelut jätetään kuivumaan suurelle pyyhkeelle. Sitten otetaan rätti ja suihkutettava saippua ja pyyhitään lelulaatikot/-hyllyt puhtaiksi. Lopuksi korjataan jäljet.

Esimerkiksi päiväunien jälkeen pestään kädet ja viedään lelut omille, puhtaille paikoilleen. Miltä lapsista tuntui tuokio?

Soittorasia

Ohjaaja laittaa laulukortit soittorasiaan. Tuokio avataan laulamalla:

"Avaan ihanan soittorasian. Annan lauluni soida taas. Laulun ihanan ilmaan puhallan. Nyt taas yhdessä laulellaan. Tral-lal-la-la-laa, tral-lal-la-la-laa, tral-lal-la-la-lal-lal-lal-laa. (Soittorasia laulu.)"

Soittorasian on näin avattu ja jokainen lapsi saa vuorollaan tulla valitsemaan soittorasiasta laulun joka lauletaan yhdessä.

Lopuksi suljetaan soittorasia laulamalla:

"Suljen ihanan soittorasian, kierrän lauluni kippuraan. Muiston mukavan taskuun taputan, siihen saakka kun tavataan. Kiitän, kumarran, niiaan, vilkutan, pian taas yhdessä laulellaan. Tral-lal-la-la-laa, tral-lal-la-la-laa, tral-lal-la-la-lal-lal-lal-laa. Kiitos vaan. (Soittorasia laulu)"

Tutkiminen

Vesi elementtinä

"Mihin vesi joutuu, kun lumi sulaa? Kun lumi ja jää sulavat, pihaille, teille ja kaduille ilmestyy lätäköitä. Voit kuulla veden solinan ja nähdä pienten purojen virtaavan kohti ojia ja jokia. Joet kuljettavat vettä järviin ja edelleen valtameriin saakka. Silti meret eivät tulvi yli äyräitten."

Minne vesi oikein joutuu? Koska maa on märkää, ajattelet, että vettä ilmestyy maanpinnan alle. Maan sisään ei kuitenkaan jää. Sitä haihtuu kaiken aikaa vesihöyrynä ilmakehään. Et kuitenkaan pysty erottamaan haihtuvia vesihukkasia, mutta näet niistä syntyneet pilvet tai vaalla” (Aho 2007b, 18-19).

”Miten jääpuikot syntyvät räystäälle? Talvisin katoille kertyy lunta, joka kevätauringon lämmössä alkaa sulaa vedeksi. Kun ilma viilenee iltaa myöten, vesipisarat jäähtyvät ja niiden virtaaminen kaltevalla katolla hidastuu. Räystäällä vesipisarot jähmettyvät jääksi ja niistä alkaa muodostua jääpuikkoja. Valuvasta vedestä kertyy päivisin lisää jäätä ja jääpuikot pitenevät. Kun lämpötila nousee, jääpuikot irtoavat räystäältä ja alkavat tipahdella maahan.” (Aho 2007b, 18-19).

Kokeet:

Veden olomuodot: kiinteä(lumi ja jää), neste(vesi ja vesihöyry.). Sama vesi kiertää merestä ja järvistä höyrynä ilmaan, sitten se kulkee ilmavirtojen mukana ja tiivistyy pilviksi, joista se sataa vetenä maahan. Maassa se kulkeutuu paikasta toiseen. Sadevesi keräytyy puroihin ja jokiin ja lopulta virtaa takaisin mereen. Osa imeytyy maan läpi pohjavedeksi. (Nikkinen 2003, 92-99.)

Jäädyttäminen

Jäädyttäkkää vettä erilaisissa astioissa. Tutkikaa jäätyykö vesi tasaisesti? Kauanko jäätyminen kestää? Uppoaako jää vai kelluuko se? Vastaavasti voitte tutkia myös jään sulamista. Sulattakaa eri paikoista otettua lunta astioissa. Mitä tapahtuu? Millainen lumi sisältää eniten vettä? (Nikkinen 2003, 92-99.)

Jäiset rakennuspalikat

Pakkaspäivänä jokainen lapsi täyttää ainakin yhden maitotölkin vedellä ja vie sen ulos jäätymään. Ottakaa jäätyneet rakennuspalikat pois tölkeistä. Mitä niille voisi tehdä? Linnoja, lyhtyjä, jääseiniä... Muuratkaa palaset toisiinsa esimerkiksi suihkupuollon avulla. (Nikkinen 2003, 92-99.)

Jäätaide

Jäädyttäkkää erilaisia talven kasveja erimuotoisiin astioihin. Astioihin voi lisätä esimerkiksi lehtiä tai keppejä, jotta ne jäätyvät teoksen sisään. Jos valmiit teokset on tarkoitus ripustaa johonkin, jäädyttäkkää niihin ripustuslenkki. (Nikkinen 2003, 92-99.)

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Kevätkukat

Tarvitset:
tyhjän paperirullan
kreppipaperia
kartonkia
kananmunakennon
silkkipaperia
sakset ja liimaa

Päällystä paperirulla vihreällä kreppipaperilla tai maalaa se askartelumaalilla. Liimaa rullan päälle kartongista leikattu tähtimäinen kukka. Liimaa kukan keskelle kananmunakennosta leikattu ja askartelumaalilla maalattu kuppi ja sen keskelle pieniä silkkipaperipalloja. (Kevät-kukka, 2008.)

Huovuttaminen

Pienryhmissä harjoitellaan huovuttamista. Huovuttaminen on hyvä tehdä tilassa, jossa ei haittaa vaikka ympäristö hieman kastuisikin, myös vesipisteen tulisi olla lähellä. Huovuttamalla lapsi voi valmistaa vaikka äitienpäivälahjan esimerkiksi avaimen perän, kukkasen johon voisi liimata maalatun puuvarren, jossa olisi huovutettu kukkanen ja lehtiä... (Huovuttaminen.)

Neulahuovutus

”Perusohje

Tarvikkeet:

- ☐ huovutettavaa villaa
- ☐ huovutusneula
- ☐ superlonia huovutuslustoiksi

1. Muotoile villatuppo kädessäsi haluamaasi muotoon.
2. Aseta villatuppo superlonin päälle ja aloita pistelemällä villan pintaa sieltä täältä huovutusneulalla.
3. Pistele villaa tasaisesti joka puolelta siten, että neula menee koko työn läpi. Jatka villapinnan pistelyä, kunnes se on mielestäsi tarpeeksi huopunut.

Neulahuovutuksessa villan kuidut saadaan kiinnittymään toisiinsa kiinni huovutusneulalla pistelemällä, jolloin huovuttamiseen ei tarvita perinteisen huovuttamisen tapaan saippuaa ja vettä. Neulahuovutuksessa käytettävä neula on erityisesti neulahuovutukseen tarkoitettu. Huovutusneuloja voi ostaa askartelu- ja käsityötarvikeliikkeistä. Huovutusneulan kärkiosassa on pieniä väkäsiä, jotka villaa pisteltäessä vetävät villan kuituja siten, että ne takertuvat toisiinsa eli huopuvat. Neulahuovutuksen avulla voit tehdä tarkkaa ja yksityiskohtaista työtä sekä kolmiulotteisia hahmoja. (Huovuttaminen.)”

HUHTIKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
Jumppa	Loruttelua Suujumppa	vesi elementtinä/ kokeet TUOKSU- JUHLA	Paperimassasta askartelua Puistoretki

Liikkuminen**Maa-meri-taivas**

Leikkiin tarvitaan suurehko tila, esimerkiksi liikuntasali tai piha. Ensin leikkitilan rajat on määriteltävä. Ohjaaja määrittelee toisen päätyviivan maaksi ja toisen taivaaksi. Näiden viivojen keskiväli olisi meri. Liikuntasalissa kiipeilyseinä tai köydet voivat toimia taivaana ja esimerkiksi sininen patja merenä. Ohjaajan tulee huomioida turvallisuus, sillä lapset juoksevat leikissä paljon, ettei tule liukastumisia.

Lapset asettuvat maa-viivalle. Ohjaaja huutaa ohjeita, joiden mukaan lasten tulee toimia. Esimerkiksi, jos ohjaaja huutaa meri, lasten tulee juosta mereen. Uutta ohjetta ei anneta ennen kuin jokainen leikkijä on päässyt edelliseen etappiin.

Ohjaaja voi vaikeuttaa leikkiä esimerkiksi huutamalla maa vaikka lapset olisivat jo maassa. Ohjaaja voisi huutaa myös hyökyaalto, jolloin kaikkien leikkijöiden tulee kyykistyä.

Hämähäkki

Laulakaa hämä-hämä-häkkilaulua ja liikkukaa kun hämähäkit. Ensin kuljette pieninä ja hitaina hämähäkkeinä ja sitten voimakkaina ym. ohjaajan keksimien ohjeiden mukaan. Lopuksi olette hyppiviä hämähäkkejä, jotka hyppivät reippaasti ja laulavat samalla. (Honkonen & Karvonen 1995, 23.)

Hännän sieppaaminen

Yksi leikkijöistä pitää nauhaa häntänä ja toiset yrittävät siepata sen. Se, joka onnistuu sieppaamaan hännän, saa pitää sitä seuraavaksi. Voidaan leikkiä myös niin, että kaikilla on häntä ja kaikki yrittävät siepata niitä toisiltaan. (Hännän sieppaaminen.)

Varjottelua

Ohjaaja ottaa leikkivarjon käyttöön. Lapset ohjataan ottamaan leikkivarjon kahvoista kiinni. Ensin leikkivarjoa voi nostella ylös ja alas, sitten nopeammin ja nopeammin, ja hitaammin ja hitaammin. Leikkivarjoon voi laittaa pallon, jonka täysi pysyä leikkivarjon päällä. Jos pallo kuitenkin putoaa, ohjaaja huutaa ”STOP” ja leikkivarjo pysähtyy. Pallon lähinnä oleva lapsi noutaa pallon ja heittää pallon leikkivarjon päälle. Niin leikki jatkuu.

Leikkivarjon keskelle voi mennä yksi istumaan. Muut kulkevat myötäpäivään (vasemmalle) ja pitävät leikkivarjon kahvoista kiinni. Muutaman kierroksen jälkeen vaihdetaan suuntaa oikealle ja lopuksi pysähdytään. Sitten vaihdetaan leikkivarjon keskellä istuva lapsi, niin että jokainen lapsi saa halutessaan istua keskellä. Leikistä tehdään hauskeampi, kun ensin kävellään myötäpäivään ja sitten juostaan ja STOP, suunnan vaihto ja sama toisin päin.

Leikkivarjon alle voi mennä yksi lapsi kerrallaan makaamaan. Muut pitävät leikkivarjon kahvoista kiinni ja nostelevat varjoa ylös ja alas. Muutaman noston jälkeen vaihdetaan varjon alla makaavaa lasta, niin että jokainen lapsi halutessaan saa maata varjon alla.

Leikkivarjosta voi tehdä myös teltan. Ensin leikkivarjo nostetaan kahvoista kiinni pitämällä ylös, juostaan varjon alle samalla varjosta kiinni pitäen ja istutaan varjon reunalle. Tämä on haastava tehtävä ja vaatii ison leikkivarjon ja hieman harjoitusta.

Leikkiminen

Loruttelua

Tuokio aloitetaan loruttelemalla luonnosta. Lullakin saattaa piipahtaa lorutuokiossa... Loru-pussi löytyy valmiina materiaaleista.

Suujumppa

- ”Ilmapallojen puhaltaminen.
- Höyhenen tai ilmapallon pitäminen puhaltamalla ilmassa.
- SAMMAKON KIELI: Nosta kieli ylähuulen päälle ja vedä se nopeasti suuhun.
- SIKARI: Työnnä kieli suorana ja paksuna suusta ulos. Huulten pyöristäminen auttaa.
- KUPPI: Muodosta kielestä kuppi nostamalla sekä kielen laidat että kärki ylös.
- KOURU: Työnnä kieli ulos suorana ja nosta laidat ylös. Jos kourun muodostaminen tuntuu vaikealta, auta painamalla kevyesti kielen keskiosaa esim jäätelötikulla.
- RULLA: Työnnä kielen kärki yläetuhampaiden taakse ja paina kieli hampaiden avulla rullalle.
- LEHMÄNKELLO: Heiluta kieltä suorana suupieleltä toiselle. Pidä leuka paikoillaan.

Puhtaalle pöydälle laitetaan rusinoita tai makeisia, jotka lasten tulee poimia suullaan. Käsii ei saa käyttää apuna. Pillin avulla tyhjennetään mehulasi mahdollisimman nopeasti ja tarkasti. Tai puhalletaan pillillä vesilasiin ja tehdään kuplia. (Suujumppa.)”

Saippuakuplat

Valmistakaa lasten kanssa saippuakuplaseosta ja menkää ulos puhaltamaan saippuakuplia, kuka puhaltaa suurimpia kuplia, kuka puhaltaa eniten kuplia..?

Tutkiminen

Vesi elementtinä/kokeet

Tehdään sadetta

Kaada lasiseen purkkiin kuumaa vettä. Peitä purkin suu muovikelmulla. Seuraa kuinka vesihöyry nousee ylöspäin ja tiivistyy lopulta kelmun pintaan pisaroiksi ja tippuu sateena alas. Odotellessa voi tanssia sadetanssin. (Nikkinen 2003, 92-93.)

Mitkä esineet kelluvat?

Tarvitaan: Vettä isoon laakeaan astiaan ja erilaisia esineitä. Lapsia ohjataan kellumiskokeen aikana, minkä esineen luulet kelluvan, kelluuko se? Minkälaiset esineet pysyvät pinnalla? (Nikkinen 2003, 92-93.)

Tuoksujuhla

Lapsille jaetaan purkit, esimerkiksi filmipurkit. Sitten lähdetään ulos luontoon, päiväkodin pihaan tai metsään. Jokainen lapsi saa kerätä luonnosta jotain purkkiinsa. Lopuksi tuoksutellaan, tutkitaan ja luupitellaan yhdessä mitä kullakin on. (Honkonen & Karvonen 1995, 46.)

Tuoksut voidaan kirjata ylös ja pitää tuoksuraati. Tuoksuraadissa lapset vuorotellen arvioivat jokaisen tuoksun, tykkäsivätkö siitä vai eivätkö tykänneet (esimerkiksi hymiöillä). Jokainen raadin tuoksu käsitellään ja lopuksi julkistetaan voittaja tuoksu.

Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu

Paperimassa-askartelua

”TARVIKKEET:

- revittyjä paperinpalasia, esim. munakennoja tai tavallista silputtua toimistopaperia, pakkausten silkki- yms. paperit. (HUOM! Värillisestä toimistopaperista saa valmiiksi värillisen massan.)
- vettä
- juoksevaa liimaa (Esim. Erikeeper, lisää massan muovailtavuutta)
- Esim. karamelliväriä massan värjäämiseen
- Tarpeeksi suuri kattila ja keittomahdollisuus
- Tehosekoitin, sauvasekoitin tai porakone ja maalinsekoitin, pienten määrien hienontamiseen riittävät toki omat kädet tai vaikka haarukka.
- peilin palanen
- magneettinappeja (saatavilla askartelukaupoista)

Silppua paperi pieniksi paloiksi ja laita ne kattilaan. Jos käytät silppurilla silputtua paperia, säästyt repimiseltä. Lisää sen verran vettä, että silppu peittyy. Keitä seosta hiljaisella tulella vähintään 20 minuuttia, mutta seosta voi keittää jopa kolmisen tuntia. Vaihtoehtoisesti voit jättää paperimassan likoamaan yön yli jolloin saat siitä pehmeää keittämättä. Lisää vettä ja

hienonna. Vettä saa hienonnettaessa olla runsaasti niin, että työ sujuu hyvin ja koneita rasittamatta. Sekoita, kunnes paperimassa muuttuu mössöksi. Poista liika vesi. Voit siivilöidä massan sihdin läpi. Muista, että vedessä oleva hienon hieno paperi tukkii helposti viemärin. Koeta suodattaa kuidut mahdollisimman tarkoin talteen. Kaada vesi vaikka hauraan keittiöpyyhkeen tai sideharsovaipan läpi ennen viemäriin laskemista. Näinkin talteen saadut kuidut kannattaa palauttaa takaisin massaan, koska ne ovat erityisen hyvää raaka-ainetta. Lisää seokseen tilkka liimaa. Liima kannattaa lisätä varovasti ruokalusikallinen kerrallaan. Vaivaa seosta kuin pullataikinaa, kunnes se muuttuu kiinteäksi ja pinta liisteristä liukkaaksi. Vaivaamisen alussa paperimassa on murumaista, mutta se muuttuu muovailuvahamaiseksi. Paperimassan väri riippuu käytetyn materiaalin väristä. Paperimassaa voi värjätä esimerkiksi kangas- tai karamelliväreillä. Pigmenttivärit ovat riittoisia, joten käytä niitä varoen. Jos paperimassa on valmiiksi värjätty, ei valmiita tuotteita enää tarvitse maalata. Sekoita väriä massaan, kunnes saat halua masi värisävyn. Huomaa, että kuivuneessa työssä väri on vaaleampi. Muovaile paperimassasta haluamasi koriste-esine. Kun paperimassasta valmistettu työ on kuivunut ainakin vuorokauden ajan, voidaan se maalata peiteväreillä halutun väriseksi. (Paperimassa.)”

Äitienpäivän paperimassakukka

”Tarvitset:

- Omenakennoja (tai pakkauskartonkia)
- Munakennoja
- Paperimassaa (ks. paperimassan ohje yllä)
- keppejä/tikkuja/bambuverhon osia varsiksi
- Paperinarua tai muuta sopivaa lehtimateriaalia
- Narua tai mitä tahansa, mistä saa sopivia hapsuja heteiksi
- Liimaa

Tee paperimassa. Kukka valmistetaan kahdesta osasta: terälehtiosasta ja kukan keskustasta. Leikkaa omenakennosta kukka siten, että kukan terälehdet nousevat ylöspäin omenakennon muodon mukaan. Leikkaa siis kerralla omenakennosta koko kukka, äläkä yhtä terälehteä kerrallaan. Leikkaa munakennosta kukan pyöreä keskiö, joka myös nousee kennon muodon mukaan vähän ylöspäin. Liimaa kukan keskiö paikalleen. Keskiö on helpompi valmistaa siten, että munakennosta leveä puoli on alaspäin. Lehdet valmistetaan paperinarusta tai rypistetystä toimistopaperista leikkaamalla niistä sopivankokoiset pätkät. Kukan varren voi joko maalata vihreäksi tai päällystää vihreällä paperilla (ks. liimatekniikan ohje) tai kangasteipillä. Jos teippaa tai päällystää varren, kannattaa lehdet asettaa paikalleen samalla kun kierittää teippiä/paperia varren ympäri jättämällä lehtien tyvet kieritetyn teipin tai paperin alle. Myös varren päät on hyvä päällystää tai maalata. Pienempien lasten on helpompi maalata varret. Kun keppi on valmis, kasta sen pää liimaan ja työnnä se omenakennosta läpi. Päällystä koko kukkaosa värjättyllä paperimassalla. Koska paperimassassa on liisteriä seassa, kiinnittyy se kukan pintaan. Tee kukan heteet ohuesta (paperi)narusta tai mistä tahansa hapsuista. Langanpätkiä voi etukäteen tärkätä kastamalla niitä liimavesi-seokseen, jolloin ne pysyvät kauniisti pystyssä. Keskiön pohjaan tai laidoille voi heteiden asemasta liimata jotakin hauskannäköisiä yksityiskohtia kuten rypistettyä silkkipaperisilppua. Paperimassakukka kuivuu noin vuorokaudessa. (Paperimassa.)”

Puistoretki

Lähtekää puistoon retkelle. Ottakaa piirustustarvikkeet tai satukirja mukaan (ja tietysti myös viltti).

TOUKOKUU

LIKKUMINEN	LEIKKIMINEN	TUTKIMINEN	TAITEELLINEN KOKEMINEN & ILMAISU
TEMPPU- JUMPPA	Matojen etsimi- nen & matoleik- ki	Tutkimusretki ruohonjuuritasolle	MIKSI LEPPÄKERTULLA ON TÄPLÄT? sormivärittelyä Taidenäyttely

Liikkuminen

Temppujumppa

Seuraa johtajaa

Leikkijät muodostavat jonon. Ensimmäinen jonon johtaja on ohjaaja. Lasten tulee seurata tätä ja tehdä perässä mitä tahansa johtaja tekee (kyykky, X-hyppy, kumarrus...). Hetken kulluttua johtaja siirtyykin jonon viimeiseksi ja jonon seuraavasta tulee täysivaltainen johtaja.

Temppurata

Nyt harjoitellaan motorisia taitoja temppuilemalla. Ohjaaja rakentaa etukäteen temppuradan lapsille. Temppurata voisi koostua esimerkiksi näin: lautta pitkin tasapainottelu, ryömiminen tunnelin läpi, pallon heittäminen koriin/laatikkoon, hyppiminen ”mättäältä mättäälle”, köyden avulla liihottaminen ”rotkon yli”, yhdellä jalalla hyppiminen, kiipeäminen...

Leikkiminen

”Miten eläimet voivat elää maan alla? Maanpinnan alla, mullassa ja hiekassa, elää monenlaisia eläimiä: matoja, hyönteisiä, jopa nisäkkäitä. Sieltä eläimet saavat ravintoa ja suojaa saalista hamuavilta eläimiltä. Maan alla elävät eläimet ovat sopeutuneet pimeään ympäristöön-

sä. Miten kastemato tulee toimeen mullassa? Kastemadot tarvitsevat elinympäristökseen kostean mullan, sillä muutoin niiden ohut iho kuivuu. Ihon läpi mato saa maasta happea hengittämiseen. Pimeässä maassa silmät ovat tarpeettomat, eikä kastemadolla silmiä olekaan. Se kuitenkin aistii valon ja pystyy suunnistamaan maan pintaa kohti. Sieltä se hakee ravinnoikseen kasvien lahoavia lehtiä”. (Aho 2007a, 42-43.)

Matojen etsiminen

”Ohjaaja piilottaa leikkialueelle leikkimatoja (esimerkiksi erivärisiä langanpätkiä, tai pahvista tehtyjä pieneliöitä kuten hämähäkkejä tms..) joita lapset alkavat etsiä joko yksilöinä, pareina tai tiimeinä, riippuen lasten iästä..

A)äitimato ja lapset. Ohjaajalla on kädessään äiti mato ja ympäristöön on piilotettu n. 10 cm pituisia lapsimatoja.

B) langanpätkien tilalla/ohessa voidaan käyttää pahvisia pieneliöitä joita piilotetaan tietty määrä. Löydettyään ne, lasten tulee lajitella ne, hämähäkit, etanat, perhoset tms. (Honkonen & Karvonen 1995, 18.)”

Oma mato

Matojen etsimisen jälkeen, lapset saavat tehdä omat madot. Tarvitaan lankakerä ja erivärisiä helmiä, joita lapset saavat pujotella lankaan. Matojen valmistuessa, niille voi askarrella kodin esimerkiksi tyhjistä maitotölkeistä, murolaatikoista..

Tutkiminen

Tutkimusretki ruohonjuuritasolle

Tehkää tutkimusretki pihaan, mitä pihasta, poluilta ja maasta löytyy? Luupit käyttöön!

Taiteellinen tutkiminen ja ilmaisu

Leppäkertut

Miksi leppäkertulla on täplät?

"Leppäkerttujen punaisissa tai keltaisissa siivissä on mustia täpliä. Siipien värit ja täplät varoittavat ravintoa etsiviä lintuja. Ne ikään kuin kertovat linnuille: Jättäkää meidät rauhaan. Me maistumme pahalta. (Aho 2007a, 29.)"

Sormivärittelyä

Etsitään luonnosta suurehkoja kiviä, jotka maalataan kiveen soveltuvalla maalilla ja pensselillä punaiseksi/keltaiseksi. Lopuksi maalataan kuivuneeseen pintaan sormilla pilkkuja. Näin saadaan leppäkerttuja. Halutessaan voi tehdä myös hämähäkkejä, kun maalaakin pohjamaalin päälle hämähäkin ja sille koivet.

Taidenäyttely

Pitäkää taidenäyttely kiviolioista. Teoksille voisi maalata sormiväreillä taustan esimerkiksi kartongille. Voitte kutsua vaikka muut ryhmä tai lasten vanhemmat katsomaan näytteillä olevia teoksia...

Lähteet

- Aho, L. 2007a. Kysymyksiä ja vastauksia ELÄVÄSTÄ LUONNOSTA. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Aho, L. 2007b. Kysymyksiä ja vastauksia VUODENAJOISTA. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Coppee, B. 2003. Ympäristösalaisuuksia. Luxemburg: Euroopan komissio.
- Drougge, S. 2007. Leikeistä ja seikkailuista luontosuhteeseen, kuvaus luonnossa kotonaan-toiminnan menetelmistä. Helsinki: Suomen latu.
- Goodings, C., Kaskinen, A-M. & Furukawa, M. 2009. Lapsen oma vihreä kirja. Helsinki: Minerva.
- Honkonen, L. & Karvonen, P. 1995. Halataan puuta. Luonto- ja liikuntaleikkejä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kokkonen, M. & Närhi, K. 2005. Roska-Reima ja jätevuoren valloitus. Helsinki: WSOY.
- Linnossuo, O. 2007. Seikkailukokemusten vaikuttavuuden tutkimus. Teoksessa Karppinen, S. & Lomama, T. (toim.) Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus , 201-223.
- Malila, S. 2000. Muumipeikon luontoretki. Helsinki: WSOY.
- Nikkinen, I. 2003. Lohi-Valtteri: Metsämörrin ystävä vesien äärellä. Helsinki: Rakennusalan kustantajat.
- Nikkinen, I. 2000. Metsämörri, ohjaajan käsikirja. Helsinki: Rakennusalan kustantajat.
- Nummi, E. & Ojanen, V. 1998. Tuo keijut takaisin, Täti Vihreä. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Nummelin, A. & Nummelin, E. 2007. Sirre Siilin ja Paulus Pupun seikkailut. Roskapartio iskee. Pori: Nuori Pori 2100.
- Pelliccioni, S. 2008. Onni-Pojan kierrätyskirja. Helsinki: Minerva.
- Soittorasialaulu. Laulu löytyy muun muassa Mukarallaa-levyltä.
- Walsh, M. 2008. 10 askelta maapallomme auttamiseksi. Helsinki: Lasten keskus.

Sähköiset lähteet

- Aurinko ja peikko. Viitattu 22.10.2010.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/leikkinurkka/pienten_lasten_leikit/
- Hahmon huovuttaminen. Viitattu 25.10.2010.
<http://kierrätyskeskus.fi/files/610/askarteluohjeita.pdf>
- Huovuttaminen. Viitattu 25.10.2010. http://www.4h.fi/@Bin/29442/huovutusohje_ctaso.pdf
- Hännän sieppaaminen. Viitattu 25.10.2010.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/leikkinurkka/pienten_lasten_leikit/
- Jäätäneet hernepussit. Viitattu 22.10.2010.
<http://www.mll.fi/nuortennetti/tukarit/leikkiasema/liikuntaleikit/>
- Kestopiparit. 2008. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/piparit>

- Kevätkukka. 2008. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/kevatkukka>
- Kollaasi. 2007. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/kollaasi>
- Kuusi. 2008. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/kasikuusi>
- Käpyomenat. 2007. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/kapyomenat>.
- Lumihiutalepyydystin. 2011. Viitattu 1.11.2010. <http://luontoliitto.fi/lasten/vinkit.html>
- Maitotölkistä lintulauta, 2007. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/lintulauta>
- Mielikuvamatka. Viitattu 25.10.2010.
<http://www.kaspaikka.fi/koti/joyli/mielikuvamatka.htm>
- Neppajymykerho. 2010. Katsottu 2010. TV- 2.
- Pakkanen, linnut ja aurinko. 2007. Viitattu 15.10.2010.
http://www.metsavastaa.net/pakkanen_linnutjaaurinko
- Paperimassa. Viitattu 25.10.2010. <http://kierrätyskeskus.fi/files/610/askarteluohjeita.pdf>
- Roska-auto. 2007. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/roska-auto>
- Siiliaskartelu. 2007. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/siili>
- Sosiaaliportti 2011. Sadutus. Viitattu 28.3.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/sadutus/>
- Suujumppa. Viitattu 25.10.2010. <http://www.kaapeli.fi/dysfasia/suujumppa/suujumpp.htm>
- Taikataikina. Viitattu 25.10.2010. <http://www.lastenmaa.net/cgi-bin/linnea.pl?document=00010437>
- Talvipesän etsiminen. 2011. Viitattu 20.10.2010. <http://luontoliitto.fi/lasten/vinkit.html>
- Ympäristöministeriö 2010. Jokamiehen oikeudet. Vapaus ja vastuu kulkevat käsi kädessä. Viitattu 12.1.2011. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=58490&lan=fi>
- Örkki. 2007. Viitattu 15.10.2010. <http://www.metsavastaa.net/orkki>